

Venla Tirkkonen

**MIESTEN NAISIIN
KOHDISTAMA VÄKIVALTA
SOSIAALISENA ONGELMANA
HENKIRIKOSUUTISISSA**

Sisällönanalyysi sukupuolistuneen väkivallan
representaatioista Ilta-Sanomissa

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2024

TIIVISTELMÄ

Venla Tirkkonen: "Miesten naisiin kohdistama väkivalta sosiaalisena ongelmana henkirikosuutisissa – Sisällönanalyysi sukupuolistuneen väkivallan representaatioista Ilta-Sanomissa"

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Visuaalisen journalismin maisteriohjelma

Helmikuu 2024

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan, millaisena sosiaalisena ongelmana miesten naisiin kohdistama henkirikollisuus näyttäytyy rikosuutisissa. Aineiston analyysimetelmänä on sisällönanalyysi, jonka keinoin analysoidaan sukupuolistuneen väkivallan representaatioita uutisteksteissä. Aineisto koostuu 42:sta Ilta-Sanomien verkkosivuilla vuonna 2022 julkaistusta uutisesta tapauksista, jossa mies on surmannut naisen. Uutiset koskevat 21:ä eri henkirikostapausta. Aineistosta tarkasteltiin käytettyjä lähteitä, uhrin ja epäillyn/tekijän positoiden tuottamista, uutisteksteissä rakennettavia ongelma- ja motiivikonstruktiota sekä sitä, syyllistetäänkö uutisissa uhreja.

Tutkimuksen teoreettinen tausta on sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa, joka tarkastelee väkivallan yhteyksiä sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja valtaan. Lisäksi analyysissä hyödynnettiin Chibnallin rikosjournalismin professionaalisia imperatiiveja.

Analyysin perusteella miesten naisiin kohdistama kuolettava väkivalta ei näyttäydy aineiston uutisissa itsessään sosiaalisena ongelmana. Uutisteksteissä ongelmakonstruktiot eivät liity suoraan naisiin kohdistettuun väkivaltaan. Uutisista tunnistettiin viisi erilaista huolta tai ongelmakonstruktiota: paikkakunnan rauhan järkkäminen, asuinpaikan turvallisuus, työturvallisuus, lähestymiskiellon puutteet ja pääsy terveydenhuoltoon.

Poliisi on henkirikoksia koskevassa uutisoinnissa yleisin lähde. Aineiston uutisissa ei käytetty ollenkaan lähteenä esimerkiksi sukupuolistuneen väkivallan asiantuntijoita tai väkivaltatyön tekijöitä, mikä poikkeaa ulkomaisten tutkimusten havainnoista.

Uhrin positiota tuotetaan teksteissä moninaisin keinoin. Kuitenkin miesten naisiin kohdistama henkirikollisuus näyttäytyy uutisrepresentaatioissa yksittäisinä tapauksina, jolloin naisiin kohdistetun väkivallan syyt näyttävät juontuvan yksilöllisistä olosuhteista. Teksteistä löydetyt motiivikonstruktiot ja rikoksen selittämisen resurssit luokiteltiin neljään kategoriaan: epäillyn patologia tai sosiaalinen poikkeavuus, riita tai kontrollin menettäminen, parisuhdekontekstiin liittyvät ja muut selittämisen resurssit. Epäillyn tekijän patologiaihin tai sosiaaliseen poikkeavuuteen palautuvat selittämisen resurssit ja motiivikonstruktiot olivat aineistossa tavallisimpia. Uhrin syyllistämistä ei aineistossa ilmennyt.

Avainsanat: naisiin kohdistettu väkivalta, sukupuolistunut väkivalta, väkivallan representaatio, rikosjournalismi, henkirikollisuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	SUKUPUOLISTUNUT VÄKIVALTA	6
2.1	Keskeisiä käsitteitä.....	6
2.1.1	Väkivallan sukupuolistuminen.....	6
2.1.2	Sukupuoli.....	8
2.1.3	Representaatio	8
2.1.4	Väkivalta	9
2.2	Naisiin kohdistettu väkivalta tilastoissa	10
2.2.1	Naisiin kohdistettu väkivalta Euroopan unionissa	11
2.2.2	Väkivallan kokemukset ja pelko Suomessa	12
2.2.3	Henkirikokset Suomessa	14
2.3	Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus.....	16
2.4	Suomalaisen väkivaltakeskustelun piirteitä	18
3	VÄKIVALTA JA SUKUPUOLI UUTISISSA	21
3.1	Uutiset merkityksellistävät väkivaltaa	23
3.2	Uutisarvoinen väkivalta	25
3.2.1	Rikosuutisoinnin professionaaliset imperatiivit.....	25
3.2.2	Väkivallan uutisarvon määrittäminen	28
3.3	Näkökulmia väkivallan merkityksellistämiseen	34
3.3.1	Uhrin syyllistäminen.....	34
3.3.2	Tavallisia miehiä, patologisia hirviöitä	37
3.3.3	Uutisten lähteet.....	39
3.3.4	Väkivallan yhteiskunnallinen konteksti.....	41
4	MENETELMÄ JA AINEISTO	44
4.1	Aineiston kuvaus ja hankinta.....	44
4.2	Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	46
5	ANALYYSI.....	50
5.1	Uutisten peruspiirteet ja käytetyt lähteet	50
5.1.1	Naisia ja miehiä, uhreja ja epäiltyjä.....	53
5.1.2	Perheen ja pariskunnan kollektiivit.....	55
5.2	Uhrin position tuottaminen	56
5.3	Epäillyt tekijät ja teot	61
5.3.1	Patologista ja poikkeavaa	63
5.3.2	Riita ja kontrolli	66
5.3.3	Parisuhdekonteksti	68
5.3.4	Muita selityksiä ja selittämättömyyttä	69
5.4	Huolet ja ongelmat	72
5.4.1	Paikkakunnan rauhan järkkäytyminen	72
5.4.2	Huoli työturvallisuudesta	74
5.4.3	Huoli kodin turvallisuudesta	75
5.4.4	Lähestymiskiellon riittämättömyys	76
5.4.5	Avun saaminen mielenterveysongelmiin.....	78
5.4.6	Puuttuva ongelmakonstruktio.....	78
5.5	Uhreja ei syyllistetä	80

6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	83
7	POHDINTA.....	91
	LÄHTEET	95
	LIITE: AINEISTO	102

1 JOHDANTO

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen sukupuolistuneen väkivallan representaatioita suomalaisessa iltapäivälehdessä, Ilta-Sanomissa. Analyysin kohteena on henkirikostuotisointi tapauksista, jossa epäilty tekijä on mies ja uhri nainen. Tutkimuksessa selvitän, *millaisena sosiaalisena ongelmana miesten naisiin kohdistama väkivalta henkirikostapausten uutisoinnissa näyttäytyy.*

Maaliskuussa 2021 33-vuotias brittiläisnainen Sarah Everard katosi Lontoossa kävellessään kotiinsa ystävänsä luota. Everardin ruumis löydettiin viikkoa myöhemmin Kentistä, 80 kilometrin päästä Lontoosta. Poliisimies Wayne Couzens oli pysäyttänyt Everardin koronarajoitusten verukkeella koronatoimien ollessa Britanniassa tiukimmillaan. Couzens väärinkäytti poliisin ID-korttiaan ja käsirautoja saadakseen naisen autoonsa. Mies sieppasi, raiskasi ja murhasi Everardin. Couzens myönsi teot, ja hänet tuomittiin elinkautiseen vankeuteen. Tuomio oli jossain määrin poikkeuksellinen, sillä Britanniassa elinkautiseen murhatuomioon sisältyy yleensä mahdollisuus päästä ehdonalaan, mutta Couzensille tätä ei myönnetty. (Helsingin Sanomat 17.3.2021, HS 30.9.2021, Ilta-Sanomat 30.9.2021, The Guardian 30.9.2021.)

Tapaus herätti keväällä 2021 myös suomalaisessa sosiaalisessa mediassa keskustelun miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta ja sen pelosta. Ihmiset jakoivat kokemuksiaan yksin kävelemisestä ja siihen liittyvistä häirinnän, ahdistelun ja väkivallan tai niiden uhan kokemuksista. Instagramissa kiersi bingo, josta rastittiin yli muun muassa tällaisia asioita: avaimien pitäminen sormien välissä itsepuolustusta varten, musiikin sammuttaminen kuulokkeista, kadun puolen vaihtaminen, taakse vilkuilu, turvattomaksi koettujen paikkojen välttely ja kävelyvauhdin kiihdyttäminen. Kävelymatkojen varotoimet olivat monelle tuttuja, erityisesti pimeän aikaan liikkuesssa. Keskustelussa käytettiin #textme-whenyougethome-aihetunnistetta ja ”tekstaa kun pääset kotiin” -lausetta, joiden sisältö, pieni konkreettinen turvakäytäntö, kieli suuresta yhteiskunnallisesta epäkohdasta. Sarah Everardin murha sai aikaan keskustelun, jossa yksittäinen tapaus tunnistettiin ja tunnustettiin osaksi laajaa yhteiskunnallista ongelmaa ja miesten naisiin

kohdistaman väkivallan jatkumoa. Aihe nousi sosiaalisen median lisäksi hetkellisesti myös suomalaiseen uutismediaan. Esimerkiksi Yle (19.3.2021) otsikoi: ”Lontoolaisnaisen sieppaus ja murha synnytti somekeskustelun, joka teki ilmeiseksi väkivallan uhan arkipäiväisyyden myös Suomessa”.

Kattokäsite ”naisiin kohdistuva väkivalta” pyrkii valottamaan väkivallan muotoja, jotka ovat tyypillisesti naisten kokemuksia, ja jotka usein jäävät yleisen sukupuolineutraalin väkivaltakeskustelun ulkopuolelle (Näre & Ronkainen 2008, 22). Kun puhumme naisiin kohdistuvasta väkivallasta, puhumme yleensä miesten tekemästä väkivallasta. Vuonna 2021 pahoinpitelyrikoksista epäillyistä 80 prosenttia oli miehiä, ja vuosina 2019–2021 selvitettyjen raiskausrikosten tekijöistä 98,8 prosenttia miehiä (Sisäisen turvallisuuden portaali Tuovi). Mediaa, väkivaltaa ja maskuliinisuutta tutkinut Jackson Katz toteaa The Guardianin (24.3.2021) podcast-haastattelussa Sarah Everardin surman jälkeen, että termi ”naisiin kohdistuva väkivalta” on passiivinen ilmaisu. Katz kiinnittää huomiota kielen vinoumiin ja problematisoi naisiin kohdistuvan väkivallan käsitettä. Puhuessamme sukupuolistuneesta väkivallasta käytämme tämän kaltaisia ilmaisuja: kuinka monta naista raiskattiin tai kuinka montaa naista ahdisteltiin seksuaalisesti. Sen sijaan emme sano: kuinka moni mies raiskasi tai kuinka mies moni ahdisteli seksuaalisesti. Ilmaisussa ”naisiin kohdistuva väkivalta” ei ole tekijää, jolloin väkivalta näyttäytyy asiana, jota naisille vain tapahtuu ja mitä he vain kokevat. Tämänkaltaisen passiivinen kielenkäyttö läpäisee koko miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta käydyn keskustelun, ja siirtää vastuun väkivallan tekijöiltä sen kokijoille. Katz toteaa passiivisten ilmaisujen olevan hienovarainen, mutta syvään juurtunut uhrin syyllistämisen keino, joka samalla tekee väkivallasta ”naisten ongelman”. (Em.)

Tutkielmassa käytän termiä ”miesten naisiin kohdistama väkivalta”, sillä tutkimuskohde on tämä tietty sukupuolistuneen väkivallan muoto. Naisiin kohdistetun väkivallan lisäksi perheväkivallan, kotiväkivallan tai lähisuhdeväkivallan termien problematisointi on tärkeää, sillä ne hämärtävät väkivallan sukupuolistuneita ulottuvuuksia, joita tässä tutkielmassa pyrin tunnistamaan ja erottelemaan. Edellä mainitut termit kätkevät sukupuolen ja vallan suhteen jättämällä uhrin ja tekijän identifioimatta (Meyers 1997, 7).

Naisiin kohdistettu kaltoinkohtelu ja sen eri muodot ovat läpitunkevia kulttuurimme tarinoissa ja representaatioissa. Naisen ruumis on hyväksikäytön ja väkivallan kohde erilaisissa teksteissä ja kuvastoissa (Karkulehto & Rossi 2017, 7). Väkivaltaa käsittelevät uutiset ovat vain pieni osa kokonaisuudesta, sillä väkivaltaa kohdataan, katsotaan ja kuunnellaan kaikenlaisissa mediatuotteissa, erityisesti rikoskirjallisuudessa, televisiossa, elokuvissa, videopeleissä ja erilaisten true crime -sisältöjen muodossa. Ihmisten viehtymystä väkivaltaisiin sisältöihin voidaan selittää esimerkiksi uteliaisuudella: representaatioiden kautta voi oppia kokemuksista, joita monet ihmisistä eivät koskaan kohtaa itse (Trend 2007, 35). Uutisten, viihteen, performatiivien ja tarinoiden väkivalta kietoutuu kuitenkin aina väkivallan koettuun todellisuuteen. Sukupuolistunut väkivalta saatetaan tunnistaa ja torjua samaan aikaan, sillä se pelottaa sekä kiehtoo. (Näre & Ronkainen 2008, 7–8.) Sukupuolella on merkitystä väkivallasta puhumisen, esittelemisen ja tulkitsemisen tavoille, ja sukupuoleen kytkeytyvillä merkityksillä ja käytännöillä on väliä myös väkivaltaan puuttuvien ja sitä ehkäisevien toimenpiteiden suunnittelussa (Keskinen 2010, 244).

Journalismilla on merkittävä rooli siinä, millaista huomiota miesten naisiin kohdistama väkivalta saa, ja miten sitä merkityksellistetään. Journalistinen media toimii yhä portinvartijana, vaikka sosiaalinen media onkin murtautunut journalismin vanhan yksinvaltiuden julkisen keskustelun agendan määrittäjänä. Steve Chibnallin (2007) mukaan rikosuutisointi paljastaa ”lehdistön latentin ideologian” eli millaiselle uskomusten ja arvojen systeemeille uutisten representaatiot todellisuudesta pohjaavat. Rikosuutisoinnissa tehdään selväksi, mitä pidetään terveenä ja kiitettävänä, ja mitä puolestaan pahana ja rappiolisena (em., xi). Uutismediat osallistuvat prosessiin, jossa yhteiskunnan käsitykset sosiaalisista ongelmista ja julkinen mielipide väkivallan uhreista sekä tekijöistä muotoutuvat (Richards, Gillespie & Smith 2011, 179). Tiedonvälityksen tuottamalla väkivaltaa koskevilla kielellisillä konstruktoilla on seurauksia (Nikunen 2005, 15) eli journalismilla on vaikutusta siihen, millaiseksi ongelmaksi väkivalta eri muodoissaan käsitetään. Journalismi vaikuttaa yksilöiden mielipiteisiin, mutta myös kollektiivisiin käsityksiin väkivallasta sekä poliittisiin ja yhteiskunnallisiin toimiin väkivallan ehkäisemiseksi. Sosiaalisten ongelmien uutisoinnin tavoilla voi olla merkittäviä seurauksia siinä, miten yleisö käsittää

ongelmien dynamiikat ja niiden ratkaisut (Richards ym. 2011, 179). Media muovaa käsityksiämme hyvästä ja pahasta (Kellner 1995, Nikunen 2005, 15 mukaan). Joidenkin tutkijoiden mukaan media on jopa merkittävin yksittäinen yksilöiden asenteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttaja (Chermak 1995; Croteau & Hoynes 1997, Richards ym. 2011, 179 mukaan).

Väkivallan representaatioilla on monenlaisia merkityksiä ja seurauksia myös väkivallan uhreille. Parisuhdeväkivaltaan virallista apua hakeneiden määrä nousi Suomessa 1990-luvulta 2000-luvulle tultaessa, minkä syynä voi olla tukipalveluiden kehittämisen lisäksi perheväkivallan nouseminen julkiseen keskusteluun vuosituhannen vaihteessa (Kaittila 2017, 90). Journalismi voi lisätä tietoisuutta väkivallasta ja auttaa uhreja hakemaan apua, mutta se voi myös ylläpitää vahingollisia stereotyyppisiä ja uusintaa vääristyneitä käsityksiä. Journalistisen median käyttämillä lähteillä, kielellä ja kehystyksillä on merkitystä sille, minkälainen kuva sukupuolistuneesta väkivallasta välittyy yleisölle. Esimerkiksi uhria syyttävä kielenkäyttö vähättelee väkivaltaa. Tällöin media lähettää yleisölle viestin, jossa se vastuuttaa uhria tähän kohdistetusta väkivallasta ja vähättelee väkivallan vakavuutta (Richards ym. 2011, 179.). Uhrin positiota ei myöskään välttämättä yksinkertaisesti myönnetä väkivaltaa kärsineelle, vaan esimerkiksi tekijä saattaa näyttäytyä provosoinnin uhrina tai saamansa tuomion uhriuttamana (Nikunen 2005, 15).

Feministinen liike ja aktivismi on pyrkinyt, ja onnistunutkin, tuomaan naisiin kohdistetun väkivallan ongelman julkiselle agendalle 1960- ja 1970-luvuilta lähtien niin Suomessa kuin muualla maailmassa. *Me too* -liike nosti naisiin kohdistuvan ahdistelun ja häirinnän julkiseen keskusteluun 2010-luvun lopulla. Liike teki seksuaalisen ahdistelun sukupuolistuneista rakenteista kansainvälisen puheenaiheen. Verbaalinen häirintä ja ahdistelu ovat osa samaa jatkumoa, jonka toisessa päässä on äärimmäinen fyysinen väkivalta. Koska uutistekstit voidaan käsitellä tietyssä ajassa ja paikassa tehdyiksi puheenvuoroiksi (Nikunen 2005, 51), analysoin tässä tutkielmassa uutistekstejä selvittääkseni, tunnistaaako *me too*:n jälkeisen aikakauden journalismi miesten naisiin kohdistaman väkivallan sukupuolistuneena, rakenteistuneena ilmiönä ja sosiaalisena ongelmana. Nojaan

käsitykseen mediarepresentaatioista kulttuurisina käytäntöinä, jotka osallistuvat omista lähtökohdistaan todellisuutta tuottavan tiedon muovaamiseen (Venäläinen 2013, 25).

Tutkielman aineisto koostuu 42 uutisesta, jotka on julkaistu vuoden 2022 aikana Ilta-Sanomien verkkosivuilla. Uutiset käsittelevät henkirikostapauksia, joissa uhri on nainen ja tekijä mies. Aineiston analyysimenetelmänä on laadullinen sisällönanalyysi. Aineisto on kerätty systemaattisella otannalla.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. *Millaisena sosiaalisena ongelmana miesten naisiin kohdistama väkivalta henkirikostapausten uutisoinnissa näyttäytyy?*
 - a) *Millaisia lähteitä jutuissa käytetään?*
 - b) *Miten uhria ja epäiltyä tekijää kuvataan?*
 - c) *Millaisia motiivikonstruktioita, syitä ja selityksiä henkirikollisuudelle etsitään ja esitetään?*
 - d) *Millaisia huolia ja ongelmia uutisissa tulee esiin?*
 - e) *Syöllistetäänkö uhria suoraan tai epäsuorasti?*

Raportoimalla rikoksista journalismi toimittaa tiedonvälitystehtävänsä. Journalistin ohjeiden ensimmäisessä kohdassa todetaan, että journalismin lukijoilla, kuulijoilla ja katselejoilla ”on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu” (Julkisen sanan neuvosto). Esitänkin työssäni myös normatiivisen kysymyksen, onnistuuko journalismi tiedonvälitystehtävässään ja lukijoiden palvelemisessa, jos journalismi ei kiinnitä miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa, tässä tapauksessa henkirikoksia, sukupuolistuneen väkivallan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Seuraavassa luvussa käyn läpi tutkielman keskeiset käsitteet. Lisäksi taustoitan väkivaltailmiötä tilastotiedon valossa Euroopassa ja Suomessa, avaan sukupuolistuneen väkivallan tutkimusta ja suomalaisen väkivaltakeskustelun piirteitä. Luvussa kolme käsitteelen sitä, millä tavoin uutiset merkityksellistävät väkivaltaa, ja miten väkivallan uutisarvoa määritellään. Luvussa neljä esittelen tutkielman aineiston ja tutkimusmenetelmän. Luku viisi käsittelee aineiston analyysin tuloksia. Luvussa kuusi esitän johtopäätökset. Luvussa seitsemän pohdin aiheita jatkotutkimukseen ja esitän listan keinoja, joita journalistit voivat hyödyntää uutisoidessaan naisiin kohdistetusta väkivallasta.

2 SUKUPUOLISTUNUT VÄKIVALTA

Yleisessä keskustelussa miesten naiseen kohdistamaa väkivaltaa ei hyväksytä ja sitä pidetään häpeällisenä (Jokinen 2017, 48). Naiseen kohdistettu väkivalta on kuitenkin Suomessa laaja-alainen ongelma, joka loukkaa ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa (Naisten linja, a). Tässä osiossa käyn läpi tutkielman keskeisiä käsitteitä. Lisäksi taustoitan väkivallan sukupuolistumista tilastotiedon valossa Euroopan unionissa ja Suomessa, ja valotan sukupuolistuneen väkivallan tutkimusala ja suomalaisen väkivaltakeskustelun piirteitä.

2.1 Keskeisiä käsitteitä

Tässä luvussa avaan tutkielman ydinkäsitteet: väkivallan sukupuolistuminen, sukupuoli, väkivalta ja representaatio. Tutkielman kohteena ovat sukupuolistuneen väkivallan representaatiot uutisissa. Nämä representaatiot eli esitykset rakentavat käsityksiä väkivallasta ja osallistuvat sen sukupuolistumisen prosessiin.

2.1.1 Väkivallan sukupuolistuminen

Sukupuolistunut väkivalta on kattokäsite, jonka alle sijoittuvat naiseen kohdistuvan väkivallan lisäksi myös muut väkivallan muodot. Miesten miehiin kohdistama väkivalta, naisten lapsiin tai naiskumppaniin kohdistama väkivalta, seksuaalivähemmistöihin kohdistuvat viharikokset ja kunniaväkivalta ovat niin ikään sukupuolistuneen väkivallan muotoja, joilla on omat sukupuolistuneet profiilinsa. Sukupuoli liittyy väkivallantekoihin, mutta myös väkivallan käsittämisen ja esittämisen tapoihin sekä väkivallan puuttuviin yhteiskunnallisiin toimiin. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat ne prosessit, joissa väkivallan tekoja, aikeita ja seurauksia sukupuolistetaan eri tavoin (Keskinen 2010, 243) eli, miten yhteiskunta ja institutionalisoituneet toimintatavat merkityksellistävät väkivaltaa suhteessa sukupuoleen (Näre & Ronkainen 2008, 21).

Väkivallan sukupuolistuneet käytännöt ovat historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneita. Sukupuolistuneen väkivallan tutkimusala on kiinnostunut siitä, miten nämä sukupuolistuneet käytännöt näkyvät tai ruumiillistuvat. Sukupuolistuneiden käytäntöjen kirjo ulottuu kokonaisista instituutioista merkitysten hienovaraisempiin käytäntöihin. Väki-

instituutiot, kuten puolustusvoimat, ovat perinteisesti maskuliinisia. Lisäksi esimerkiksi perhe ja parisuhteet, identiteettien esitykset ja kulttuuristen merkitysten systematiikat ovat eri tavoin kietoutuneet sukupuolistuneeseen dynamiikkaan. (Em., 21–22.) Tästä esimerkiksi voi nostaa heteroseksuaaliseen parisuhteeseen pohjautuvan ydinperheen, joka on yhteiskunnan keskeinen instituutio. Identiteettien ja kulttuuristen merkitysten esitystapojen sukupuolistuminen liittyy olennaisesti muun muassa mediaan. Sukupuolistuneiden käytäntöjen valta-asemia ilmentää esimerkiksi se, että historiallisesti on ollut vaihtelua siinä, kenen tekemä ja keihin kohdistettu väkivalta on ymmärretty ongelmaksi ja keiden kohdalla se on ohitettu (em.). Sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät merkitykset ja käytännöt ovat muuttuvia ja niitä voidaan muuttaa. Nikunen (2005, 41) muotoilee merkitysten muutoksesta osuvasti: ”Käsitykset ihmisistä ja heidän toiminnastaan uudelleenartikuloituvat, vaikka jotkut tulkinnat ovat toisia ajallisesti sitkeämpiä ja jäykempiä mukautumaan sosiaalisten toimijoiden tahtoon.”

Tutkielmassa käytän termiä ”sukupuolistuminen” ”sukupuolittumisen” sijaan. Sukupuolistuminen kuvaa väkivallan ja sukupuolen välisen dynamiikan muuttuvaa ja prosessinomaista luonnetta. Keskinen (2010, 243) mukaan ”sukupuolittunut väkivalta” luo käsityksen etukäteen kahtia jaetusta ilmiöstä, joka saattaa tuottaa esimerkiksi jakoa mies-tekijöihin ja naisuhreihin käsitteeseen sisäänrakennettuna lähtökohtana. ”Sukupuolittuminen” kuvaa merkityksellistävien prosessien lopputuloksia (Niemi, Kainulainen & Honkatukia 2017, 11). ”Sukupuolistuminen” puolestaan korostaa sukupuolen merkityksistä käytävää jatkuvaa neuvottelua ja kamppailua. Käsite kiinnittää huomion prosessiin, toiminnan merkityksellistämiseen niin julkisessa keskustelussa kuin uhrien auttamisen ja oikeusprosessien käytännöissä sekä väkivallan tilanteissa. (Keskinen 2010, 243; Niemi ym. 2017, 11.)

Väkivallan sukupuolistumista on tapahtunut ja tapahtuu edelleen (Nikunen 2005, 41). Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen lähtökohtana onkin, ettei sukupuolta samasteta tietynlaiseen ruumiiseen, eikä väkivalta siten ole pelkästään miehiin liittyvä tai oleuksellinen ilmiö (Keskinen 2010, 243). Karkulehdon ja Rossin mukaan (2017, 25) sukupuolittuneen ja sukupuolittavan vihan ja väkivallan arkiinnuttaminen on hegemonisen

politiikan olennainen muoto, jolla väkivaltaa kiinnitetään keinotekoisesti sukupuoliin, sukupuolittuneeseen ja seksuaaliseen toimintaan. Väkivallan arkipäiväistäminen, neutralisoiminen ja luonnollistaminen on sukupuolia essentialisoivaa eli olemuksellistavaa politiikkaa. (Em.)

2.1.2 Sukupuoli

Sukupuoli on kategoria, joka määrittelee ihmisiä perustavanlaatuisella tavalla, ja kytkeytyy vallan jakautumisen ja vallankäytön kysymyksiin moninaisin tavoin. Sukupuolten kategoriat eivät kuitenkaan ole muuttumattomia, vaan niiden sisällöt muotoutuvat historiallisesti ja kulttuurisesti. (Niemi, Kainulainen & Honkatukia 2017, 12.) Tämän tutkielman epistemologinen lähtökohta on sosiaalinen konstruktionismi. Nojaan konstruktionistiseen käsitykseen sukupuolesta, jossa sukupuoli ymmärretään kulttuuriseksi konstruktioksi ja merkitysrakenteeksi, jonka rakentumiseen vaikuttavat yksilöt sekä yhteiskunta. Sukupuoli jäsentää niin sosiaalista elämää kuin väkivallan tekemistä ja kokemista (Venäläinen 2013, 23).

Sukupuolen konstruktio ja merkitysrakenne toteutuvat kahdella toisiinsa vaikuttavalla tasolla: 1) yksilöllisesti elettyinä ruumiillisina todellisuuksina, ja 2) yhteiskunnallisina ilmiöinä. Sukupuolen käsityksiin ja ymmärtämiseen vaikuttavat eletty historiallinen aika ja paikka. Käsitys ja ymmärrys sukupuolesta muodostuu Karkulehdon ja Rossin (2017, 9) mukaan ”henkilökohtaisen fysiologis-anatomisen ruumiin ja psyyken sekä ruumista ympäröivän yhteisön ja kulttuurin kohtaamisissa”. Sukupuolen rakentuminen on myös performatiivista, eli se rakentuu muun muassa ruumiillisten eleiden, ilmeiden ja liikehdinnän, sekä kulttuuristen esitysten, diskurssien ja representaatioiden toistoissa. (Em.)

2.1.3 Representaatio

Tässä tutkielmassa tarkastelen sukupuolen merkityksiä naisiin kohdistetun väkivallan representaatioissa suomalaisessa iltapäivälehdessä. Representaatiolla tarkoitetaan yleisesti ”objektia, tilaa tai ominaisuutta, joka viittaa johonkin itsensä ulkopuoliseen” (Knuuttila & Lehtinen 2010, 11). Konstruktionistisesta lähtökohdasta representaatiot ymmärretään historiallisesti kontingenteiksi sosiaalisiksi konstruktioiksi (em., 18).

Representaatioiden merkitykset tuotetaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Merkitysten tulkinta on kulttuurisidonnaista (Seppänen 2005, 82), ja merkityksiä tuottamalla representaatiot rakentavat todellisuutta (Rossi 2010, 268). Sosiaaliselle konstruktionismille vaihtoehdoisen, realistisen tulkinnan mukaan representaatiot heijastavat todellisuutta (Knuutila & Lehtinen 2010, 13). Kuitenkin representaatiot itsessään rakentavat ja uudelleentuottavat käsityksiä ja merkityksiä, joten ne eivät toimi vain todellisuutta heijastaen (Lehtonen 1995, 46). Todellisuutta muodostetaan representaatioiden kautta, eli sitä merkityksellistetään representaatioprosesseissa (Venäläinen 2013, 24).

Merkitysten tuottamisen prosessiin kytkeytyy myös valta, mikä tekee representaatioista poliittisia. Asioille annetut merkitykset määrittelevät esimerkiksi normaalin, inklusion ja ulossulkemisen kysymyksiä (Hall 1997, 10). Representaatioina uutiset merkityksellistävät väkivaltaan, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä normeja ja käsityksiä, ja toisaalta voivat myös haastaa niitä. Siten representaatioilla on performatiivista voimaa ja poliittista tuottavuutta (Rossi 2010, 270–271). Representaatioiden konstruktionistiseen luonteeseen kuuluu, että ne ovat aina alttiita muutoksille.

2.1.4 Väkivalta

Väkivallalla on useita erilaisia määritelmiä ja määrittelytapoja. Väkivallan voi käsittää ruumiin ja mielen integriteetin loukkaamiseksi (Näre & Ronkainen 2008, 8). John Deweyn (1916/2009) mukaan väkivalta on tuhoisaa ja haaskaavaa voimankäyttöä. Tämä tekijään keskittyvä näkökulma on yksi väkivallan klassisista määritelmistä. (Ks. Karkulehto & Rossi 2017, 10.) Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan:

”...väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jäämiseen” (Krug ym. 2005, 21).

Väkivaltaa kohdanneille tai siitä huolestuneille, naisiksi itsensä määritteleville tukea tarjoava Naisten linja määrittelee väkivallan vallankäytöksi, jolla väkivallantekijä pyrkii hallitsemaan ja kontrolloimaan. Naisten linjan erottelemia väkivallan muotoja ovat henkinen, fyysinen, seksuaalisuutta loukkaava, taloudellinen ja digitaalinen väkivalta.

(Naisten linja, b.) Väkivallan muodot risteävät ja limittyvät. Kaikki väkivallan muodot sisältävät henkistä väkivaltaa (Naisten linja, c). Myös tutkimuskirjallisuudessa väkivaltaa tyypitellään usein keinon perusteella, jolloin oletuksena on, että väkivallan eri muodoilla on omanlaiset dynamiikkansa ja satuttamisen keinonsa. Väkivallan eri muodot perustuvat erilaisille valtasuhteille, resursseille ja näiden resurssien jakautumisen epätasapainolle. Esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa ei ole ilman, että seksuaalisuuden kokemus tunnistetaan. Seksuaalisuuteen liittyy kulttuurisia merkityksiä, jotka mahdollistavat häpeän, likaisuuden ja kunnian liittämisen seksuaalisuuteen. Nämä merkitykset altistavat seksuaalisille loukkauksille. (Ronkainen 2017, 23.)

Väkivalta liittyy olennaisesti valtaan, sillä väkivallan raja on sopimuksenvarainen (Ronkainen 2017, 20–21). Valta voidaan ymmärtää sukupuolen tavoin yhteiskunnalliseksi rakenteeksi, jossa rakennetaan ja uusinnetaan sukupuolijärjestelmää. Poliittisessa päätöksenteossa ja oikeuskäytännöissä tehdään rajanvetoa, käsitetäänkö esimerkiksi lähisuhteissa naisiin kohdistettu väkivalta tuomittavana tekona vai perheen omana ja sisäisenä ongelmana, joka ei vaadi rikosoikeudellista puuttumista. Valta ilmenee myös yhteiskunnallisissa diskursseissa, tiettyjen käsitysten valta-asemana mediassa ja kansalaiskeskustelussa. Lisäksi valta on läsnä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, ja se voi ilmetä hienovaraisena tai äärimmäisenä alistavana määräysvaltana ja väkivaltana. (Niemi ym. 2017, 13.)

2.2 Naisiin kohdistettu väkivalta tilastoissa

Naisiin kohdistettu väkivalta on todennäköisesti todellisuudessa vielä yleisempää kuin mitä tilastot tai uhritutkimukset kertovat. Vain pieni osa rikoksista tulee viranomaisten tietoon, sillä erilaisista rikoksista ja väkivallan eri muodoista ilmoitetaan vaihtelevalla herkkyydellä. Esimerkiksi omaisuusrikoksista tehdään useammin rikosilmoitus kuin väkivallasta (Piispa & Heiskanen 2017, 70) ja seksuaalisen väkivallan ilmoittamisen kynnyks on korkea (Keskinen 2010, 247). Merkittävää on se, määritteleekö ihminen häneen kohdistuneen teon rikokseksi (Danielsson & Näsi 2020, 3). Tieto rikoksista on aina vajavaista, koska kyselyinä toteutettavat uhritutkimuksetkaan eivät tavoita kaikkein syrjäytyneimpiä yhteiskunnan jäseniä (Piispa & Heiskanen 2017, 75). Lisäksi tilastot eivät pysty

tavoittamaan väkivallan todellisia, mittaamattomissa olevia seurauksia: kärsimystä, fyysistä ja emotionaalista kipua, kosmeettisia haittoja, ihmissuhteiden ja perheiden ongelmia, lääketieteellisen hoidon tai menetetyn työvoiman kustannuksia (Meyers 1997, 5). Tilastollinen tieto väkivallasta on kuitenkin tärkeää poliittisten päättäjien ja yleisön tietoisuuden lisäämiseksi, ja tieto voi myös kannustaa uhreja hakemaan apua (Piispa & Heiskanen 2017, 68).

On syytä huomioida, että seuraavissa alaluvuissa mainituissa tilastoissa tietoa tuotetaan vain binäärisen sukupuolen mukaan. Tilastoissa ja tutkimuskentällä olisi kuitenkin erityisen tärkeä tunnistaa myös sukupuolibinääriin ulkopuolella oleviin kohdistettu väkivalta ja sen erityispiirteet. Sukupuolivähemmistöt ovat Suomessa marginalisoitu ja haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä, johon kohdistetun väkivallan erityinen konteksti pitää pysyä huomiomaan.

2.2.1 Naisiin kohdistettu väkivalta Euroopan unionissa

Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) vuonna 2014 julkaiseman kyselyraportin mukaan 33 prosenttia naisista Euroopan unionissa on kokenut fyysistä väkivaltaa ja / tai seksuaalista väkivaltaa 15 ikävuoden jälkeen (FRA 2014, 21). Suomessa väkivaltaa kokeneiden naisten osuus on selvästi EU:n keskiarvoa korkeampi. Suomessa väkivaltaa kokeneita oli vuoden 2014 tutkimuksen mukaan 47 prosenttia naisista. Suomi sijoittui tällöin vertailussa toiselle sijalle. Sijalle yksi sijoittui Tanska, jossa väkivaltaa oli kokenut 52 prosenttia naisista. (Em., 28.) Vuonna 2023 EU:n tilastovirasto Eurostat julkaisi välituloksia naisiin kohdistuvan väkivallan kokemuksia kartoittavasta kyselytutkimuksesta. Siihen mennessä tutkimus oli toteutettu 19 maassa. Fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua oli tutkimuksen mukaan kokenut 57,1 prosenttia suomalaisista naisista, ja Suomi sijoittui tässä kohtaa vertailussa ensimmäiselle sijalle. (Tilastokeskus 2023; Eurostat).

Euroopan perusoikeusviraston raportissa (2014) pohditaan mahdollisia selityksiä sille, miksi naisten kokeman väkivallan yleisyys vaihtelee kyselyssä EU-maiden välillä. Syyt ovat moninaiset, ja liittyvät erilaisiin kulttuurisiin konteksteihin, jotka vaikuttavat

väkivallan kohteeksi joutumisen alttiuteen sekä siihen, tuleeko väkivalta kenenkään tietoon. Raportissa todetaan, että väkivallan esiintyvyydellä on yhteys siihen, tiesivätkö kyselyyn vastaajat muiden naisten kohtaamasta väkivallasta. Se, onko naisiin kohdistuva väkivalta hyväksyttävä puheenaihe, voi selittää vaihtelua. Jos tietty väkivallan tyyppi ei ole yleensäkään yhteiskunnassa sovelias keskustelunaihe, ei väkivallan kokemuksista todennäköisesti kerrota myöskään tutkimushaastattelijalle. (FRA 2014, 25–26.)

Yhdeksi selitykseksi ehdotetaan myös väkivallan riskeille altistumiseen liittyvää vaihtelua. Raportissa arvellaan, että yhteiskunnan tasa-arvoistuesssa naiset haastavat perinteisiä sukupuolirooleja esimerkiksi viettämällä aikaa ulkona iltaisin, olemalla kodin ulkopuolisessa työelämässä ja lähtemällä väkivaltaisista parisuhteista. Väkivaltaisen kumppanin jättämisen tiedetään olevan merkittävä väkivallan mahdollisuutta lisäävä riskitekijä. Ulkona liikkuminen altistaa seksuaaliselle häirinnälle ja tuntemattomien tekemälle väkivallalle. Lisäksi eroja selittäviksi syiksi pohditaan maiden välisiä eroja väkivaltarikoksissa ylipäätään sekä erilaisia alkoholinkäyttökulttuureja. Erään mahdollisen selittävän tekijän arvellaan liittyvän yhteiskunnan tasa-arvoon. Tutkimuksessa todetaan, että tietoisuudella naisiin kohdistuvasta väkivallasta oli yhteys sukupuolten välisen tasa-arvon tasoon. Korkean tasa-arvon maissa tieto väkivallasta leviää laajemmin muun muassa median välityksellä. (FRA 2014, 25–26.)

2.2.2 Väkivallan kokemukset ja pelko Suomessa

Kansallinen rikosuhritutkimus kerää kyselyn avulla viranomaislähteistä riippumatonta tietoa suomalaisten uhkailun, fyysisen väkivallan ja omaisuusrikosten kohteeksi joutumisen kokemuksista ja väkivallan pelosta (Danielsson & Näsi 2020, 2). Väkivallalla uhkailua tai väkivaltaa oli uhritutkimuksen mukaan vuonna 2021 kokenut naisista 18 prosenttia ja miehistä 15,3 prosenttia. Tekomuodoiksi tutkimuksessa on eritelty väkivallalla uhkaaminen, liikkumisen estäminen, tarttuminen tai töniminen, vähintään läimäisyn käsittevä fyysinen väkivalta ja seksuaalinen väkivalta tai sen yritys. Naiset olivat kokeneet kaikkia tekemuotoja miehiä enemmän, lukuun ottamatta väkivallalla uhkailua, jonka kohteeksi joutuminen oli yleisempää miehillä. (Kolttola & Näsi 2022, 9.) Sukupuolisuuteita eroja nousee esiin väkivallan tapahtumapaikkoja sekä uhrin ja tekijän välistä

suhdetta tarkastelemalla. Naiset joutuvat miehiä useammin kokemaan väkivaltaa työpaikallaan tai kotona, miehet sen sijaan julkisilla paikoilla ja ravintoloissa, mikä on tarkemmin esitelty taulukossa 1. (Em., 13). Yleisin väkivallantekijä on kyselyn mukaan uhrin sukupuolesta riippumatta tuntematon tai puolittutu. Naiset joutuvat miehiä useammin entisen tai nykyisen puolison tai kumppanin väkivallan tai sen uhan kohteeksi, kuten on esitetty taulukossa 2 (Em., 15).

Taulukko 1. (Kolttola & Näsi 2022, 13.)

Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet tapahtumapaikan ja sukupuolen mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

Tapauspaikka	Naiset	Miehet	Kaikki
Työpaikalla / työtehtävissä	6,9	2,9	4,8
Ravintolassa / kahvilassa asiakkaana	1,8	2,2	2,0
Julkisella paikalla	2,6	4,2	3,4
Omassa asunnossa	6,3	4,4	5,3
Toisen henkilön asunnossa	2,2	1,6	1,9
Muissa paikoissa	2,5	2,8	2,7

Taulukko 2. (Kolttola & Näsi 2022, 15.)

Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet uhrin ja tekijän suhteen sekä sukupuolen mukaan vuonna 2021 (% 15–74-vuotiaista)

Uhrin ja tekijän suhde	Naiset	Miehet
Ex- tai nykyinen puoliso tai seurustelukumppani	5,5	3,4
Muu uhrin lähemmin tuntema henkilö	4,8	4,8
Tuntematon tai puolittutu	11	9,9

Väkivallan seurauksena fyysisen vamman oli kyselyn mukaan saanut 4,9 prosenttia naisista ja 2,3 prosenttia miehistä (Kolttola & Näsi 2022, 10). Kaikkiaan 11 prosenttia vastaajista kertoi ilmoittaneensa poliisille vähintään läimäisyn käsittävistä väkivallasta, mutta sukupuolten välillä oli selkeä ero. Naisista vain 7 prosenttia oli tehnyt ilmoituksen poliisille, miehistä puolestaan 16 prosenttia. (Em., 17.)

Rikosuhritutkimus kartoittaa myös rikollisuuden pelkoa, joka näyttäytyy selvästi sukupuolistuneena. Kodin ulkopuolella iltaisin tapahtuvaa väkivaltaa vastasi pelkäävänsä 36,5 prosenttia naisista ja 19,1 prosenttia miehistä. Kyselyn toteutushetkellä työelämässä olleista vastaajista työpaikkaväkivaltaa pelkäsi vähintään kerran vuodessa naisista 18,8 prosenttia ja miehistä 9 prosenttia. Perheenjäsenen tekemä väkivaltaa oli vähintään kerran vuodessa pelännyt 5,9 prosenttia naisista ja miehistä 3,4 prosenttia. (Kolttola & Näsi 2022, 18–19.) On huomionarvoista, että rikollisuuden pelko paikantuu vahvasti kodin ulkopuolelle. Kulttuurinen kuva esimerkiksi raiskauksesta rakentuu niin sanotun puskaraiskaajan hahmon varaan, vaikka raiskausten tekijä on useimmiten tuttu tai puolittu. (Keskinen 2010, 247.)

Koronapandemialla oli vaikutuksensa väkivallan kokemuksiin. Poikkeustila sulki ihmiset koteihinsa keväällä 2020, ja rajoitukset jatkuivat pitkään eri asteisina siitä lähtien. Suomessa Ensi- ja turvakotien liiton väkivaltatyön palveluissa asiakkuuksien määrä kasvoi 11 prosenttia, ja avopalveluissa, kuten chatissa, avunhakijoita oli vuonna 2020 noin viides enemmän kuin edellisellä vuonna (Ensi- ja turvakotien liitto). Turvakotien käytöstä kuitenkin laski selvästi keväällä 2020 (THL 2021). Uutisissa käsiteltiin koronatilanteen ja erityisesti kodissa tehtävän väkivallan yhteyttä (esimerkiksi HS 1.12.2020, Yle 3.12.2020). Väkivaltatyöntekijöiden mukaan korona-ajan kotiin eristäytyminen mahdollisti sellaista kontrollia ja vallankäyttöä, mikä vaikeutti lähisuhdeväkivallan uhreille avun hakemista ja saamista (Husso ym. 2021, 357).

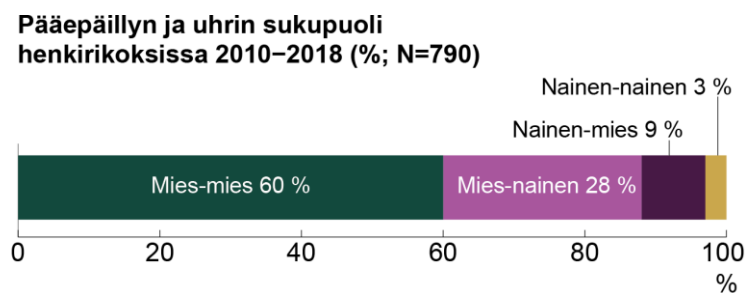
Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 11 819 perhe- ja lähisuhdeväkivaltarikosta, mikä on 7,9 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Vuonna 2022 uhreista 69 prosenttia oli naisia. (Tilastokeskus 2023.)

2.2.3 Henkirikokset Suomessa

Henkirikosten kokonaismäärä on laskenut Suomessa 1990-luvun puolivälistä lähtien (Lehti 2020, 10). Väheneminen koskee lähinnä surmattujen miesten lukumäärää, sillä pitkällä aikavälillä surmattujen naisten määrä pysyy melko tasaisena. Syyksi tähän epäillään sitä, että naisten väkivaltakuolemien tekijä on yleensä nykyinen tai entinen puoliso

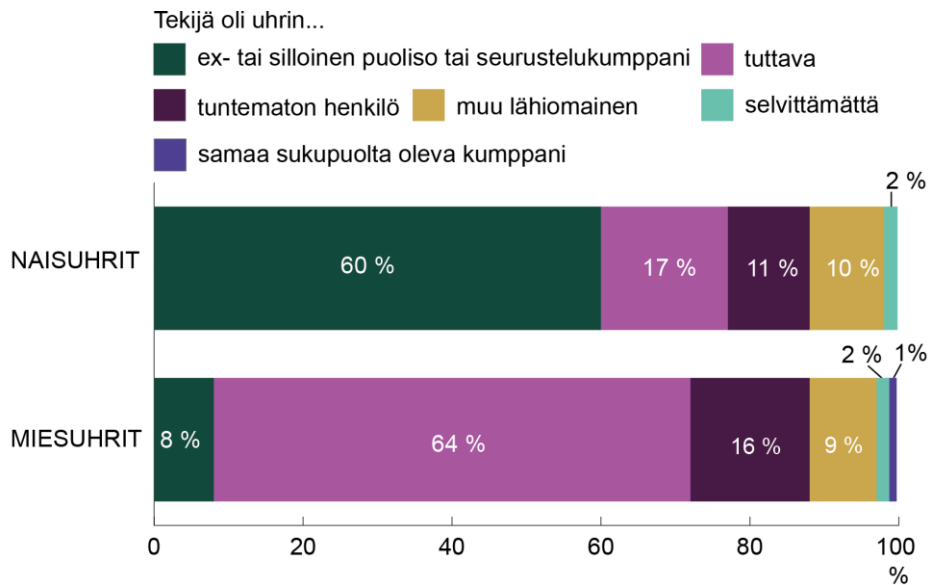
tai muu läheinen henkilö. (Piispa & Heiskanen 2017, 72.) Tämä herättää kysymyksen, miksi parisuhteessa tehty väkivalta näyttyy selityksenä väkivaltaan kuolleiden naisten määrälle? Näyttyykö kumppaninsa tai läheisensä surmamaksi joutuvien määrä vaikiolta, johon ei voida vaikuttaa?

Kaikki seuraavat luvut koskevat vuosia 2010–2018. Kyseisellä tarkastelujaksolla henkirikosten tekijöistä miehiä oli 83 prosenttia, eikä rikollisuuden miehisydessä ole tapahtunut muutoksia vuosikymmenten aikana. Kaikista henkirikoksista 60 prosenttia oli miesten välisiä, ja hieman alle kolmasosassa tapauksista tekijä oli mies ja uhri nainen (kuva 1) (Lehti 2020, 9, 18–19). Tarkastelujaksolla henkirikollisuus tapahtui useimmiten yksityisasunnoissa. Miesuhreista 34 prosenttia ja naisuhreista 55 prosenttia oli surmattu kotonaan. (Em., 22.) Aikuisten naisuhrien tapauksista 60 prosentissa henkirikoksen tekijä oli silloinen tai entinen puoliso tai kumppani, ja miesuhrien osalta yleisin tekijä oli uhrin tuttava. Nais- ja miesuhrien suhteet tekijään on eritelty kuvassa 2. (Em., 27).

Kuva 1 (Lehti 2020, 19.)

Aikuisten uhrien ja tekijöiden suhde henkirikoksissa 2010–2019 (%)

Kuva 2 (Lehti 2020, 27.)

Naisten tekemissä henkirikoksissa uhri oli useimmiten puoliso tai seurustelukumppani (43 %), neljäsosassa tapauksista (25 %) tekijän lapsi, ja 4 prosenttia uhreista oli muita sukulaisia. Tuttavia oli naisten tekemissä henkirikoksissa uhreista 26 prosenttia. Tekijälle tuntemattomia uhreista oli kaksi prosenttia. Miesten uhreista tuttavien tai ystävien oli yli puolet (53 %) ja puolisoja, seurustelukumppaneita tai entisiä kumppaneita 19 prosenttia. Tuntemattomia miesten uhreista oli 16 prosenttia. 3 prosenttia miesten uhreista oli tekijöiden omia lapsia, ja muita sukulaisia 9 prosenttia uhreista. (Lehti 2020, 27–28.)

Kun huomioidaan osapuolten suhteen lisäksi myös uhrin ikä ja sukupuoli, yleisin henkirikoksen uhri on siis ystävän tai tuttavan surmaama mies. Vuosina 2010–2018 henkirikosten uhreista 43 prosenttia oli ystävän tai tuttavan surmaamia miehiä. Toiseksi yleisin kategoria oli miespuolisen parisuhdekumppanin surmaama nainen. Tällaisia tapauksia oli 17 prosenttia henkirikoksista. (Lehti 2020, 29.)

2.3 Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimus tarkastelee väkivallan yhteyksiä sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja valtaan. Tutkimuksen kohteena ovat väkivallan muodoista, tapahtumapaikoista, yleisyydestä ja seurauksista rakentuvat väkivallan sukupuolistuneet

profiilit. (Keskinen 2010, 243–244.) Sukupuoli ja seksuaalisuus käsitetään osaksi väkivallan rakennetta ja väkivaltaan liitettyjä merkityksiä (Karhulehto & Rossi 2017, 11). Väkivaltaa ei tarkastella sukupuolineutraalina ilmiönä, vaan tarkoitus on tunnistaa prosesseja, joissa väkivalta sukupuolistuu. Sukupuolen huomioon ottava näkökulma on oleellinen, sillä vaikka väkivaltaa kohdistuu kaikkiin sukupuoliin, väkivalta ei ole ilmiönä symmetrinen (Keskinen 2010, 244). Miesten miehiin kohdistamalla väkivallalla on oma sukupuolistunut profiilinsa, joka on erilainen kuin esimerkiksi miesten naisiin kohdistamalla väkivallalla.

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimusalan teoreettinen perusta on rakennettu miesten naisiin kohdistaman väkivallan ja sukupuoleen liittyvien eriarvoisten valta-asemien tutkimukselle. Heteronormatiivisesta mallista poikkeava väkivalta onkin osoittautunut tutkimukselle haasteeksi (Keskinen 2010, 246). Vallan ja väkivallan kytkös koskee heteroparisuhteiden lailla seksuaalivähemmistöjen suhteita, mutta heteronormatiivinen yhteiskunta muodostaa erilaisen kontekstin esimerkiksi lesbo- ja homosuhteiden väkivallalle (Keskinen 2010, 247). Lisäksi on tyypillistä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuva väkivalta tunnustetaan huonosti, osin siksi, että kyseiset vähemmistöt ovat olleet yhteiskunnassa näkymättömiä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin naisiin kohdistuu erityinen riski joutua väkivallan kohteeksi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistettu väkivalta on sukupuolistunutta, ja väkivallan taustalla on yleensä tiukkaan binääriseen sukupuoli- jaotteluun perustuvia normeja. (Seta 2010.)

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa on sittemmin tunnistettu tarve huomioida sukupuolen ohella muitakin sosiaalisia kategorioita, jotka jäsentävät väkivallan kokemuksia, representaatioita ja yhteiskunnallisia diskursseja. Väkivalta on eri tavoin sidoksissa muun muassa seksuaalisuuteen, ikään, rotuun, etnisyyteen ja luokkaan. (Keskinen 2010, 245.) Vammaisiin kohdistuu enemmän väkivaltaa kuin vammattomiin, ja maahanmuuttajiin enemmän kuin kantasuomalaisiin (Jokinen 2017, 37). Rodulla tarkoitetaan tässä kontekstissa sosiaalisia kategorioita, joita tuotetaan rodullistamisen prosessissa. Rodullistamisen prosesseissa oletettuja tai todellisia biologisia tunnusmerkkejä

merkityksellistetään arvottavasti. Samanaikaisesti sosiaalisia suhteita rakennetaan näiden merkityksenantojen perusteella. (Miles 1994, Rastas 2005, 86 mukaan.)

2.4 Suomalaisen väkivaltakeskustelun piirteitä

Sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksen juuret ovat 1970-luvun Yhdysvaltojen feministisessä tutkimuksessa, jossa kiinnitettiin huomio miesten naisiin kohdistamaan väkivaltaan. Aikakauden tutkimuksella oli läheinen yhteys feministiseen liikehdintään, jossa organisoitiin väkivaltaa kokeneille naisille kriisikeskuksia ja puhelinpalveluita. (Keskinen 2010, 245–246.) Sukupuolen ja väkivallan syvällisemmin yhdistävä tutkimus sai alkunsa Suomessa vasta 1990-luvulla, vaikka täälläkin feministiryhmät yrittivät 1970-luvulla avata keskustelua väkivallan sukupuolirakenteesta. Kiivaiden puheenvuorojen seurauksena perustettiin turvakoteja, mutta keskustelu väkivallasta ja sukupuolesta neutralisoi-tui. (Näre & Ronkainen 2008, 24–25.) Ensimmäisten turvakotien perustamisesta lähtien suomalaisen väkivaltatyön ideologinen perusta oli sukupuolineutraali. Suomi erosi tässä muista Pohjoismaista, joissa naisliikkeen vaikutus oli Yhdysvaltojen tapaan keskeinen. (Holma & Nyqvist 2017, 119.)

Tärkeä askel suomalaisessa sukupuolistuneen väkivallan tutkimuksessa oli Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja Tilastokeskuksen vuonna 1998 julkaisema tutkimus Usko, toivo, hakkaus, joka kartoitti miesten naisiin kohdistaman väkivallan yleisyyttä (Heiskanen & Piispa 1998, ks. Näre & Ronkainen 2008, 24). Tutkimus näytti naisiin kohdistetun väkivallan sosiaalisena faktana ja nosti sen julkiseen keskusteluun. Keskustelu kuitenkin laantui, eikä esimerkiksi vuonna 2006 julkaistu uusi kyselytutkimus miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta herättänyt samaan tapaan huomiota, vaikka väkivaltatilanne ei ollut parantunut. (Em.)

Suomalaiselle keskustelulle tyypillinen sukupuolineutraali lähestymistapa väkivaltaan ei pysty erottelemaan sukupuolten kohtaamia erilaisia ongelmia. Se estää myös väkivallan perimmäisiin syihin puuttumisen. (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 66.) Sukupuolineutraali suhtautuminen sivuuttaa kysymyksen väkivallan jäsentymisen sosiaalisesta säännönmukaisuudesta (Ronkainen 2017, 29). Näitä sukupuolistuneita säännön-

mukaisuuksia voi havaita tilastoista, mutta pelkästään lukuja katsomalla ei pystytä käsittelemään miesten naisiin kohdistaman väkivallan dynamiikkaa. Tutkimuksen pitää kiinnittää huomio osallisten erilaisiin asemiin suhteessa väkivaltaan, heidän välisiinsä valtasuhteisiin, toiminnan mahdollisuuksien eroihin ja sukupuolen kytkeytymiseen näihin seikkoihin (em., 34).

Keskustelu on usein keskittynyt siihen, kohdistuuko miehiin vai naisiin enemmän väkivaltaa. Suurin osa väkivallan uhreista on miehiä. Naisiin kohdistuva väkivalta jää kuitenkin helpommin pimentoon. Kuten edellä on tuotu ilmi, naisiin kohdistetaan väkivaltaa usein yksityisessä elämänpiirissä. Lisäksi naisiin kohdistettu väkivalta ei ole ollut samalla tavalla rikosoikeudellisesti säädeltyä, joten se on jäänyt usein myös rankaisematta. Vastakkainasettelu miesten ja naisten kokeman väkivallan välillä mitätöi naisiin kohdistuvan väkivallan ongelmaa, vaikka tehokkaampi puuttuminen auttaisi myös väkivallan miespuolisia uhreja. (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 66.)

Myös uhrin positioon liittyy problematiikkaa, joka kytkeytyy Suomessa tasa-arvoa korostavaan puhetapaan. Sukupuolistuneita heikkouden tai uhriuden kokemuksia on vaikea tuoda esiin, koska ne ovat ristiriidassa kuvitelman kanssa, jossa tasa-arvo on jo saavutettu ja naisten asema on vahva. Uhriuteen liittyy mielikuvia avuttomuudesta, passiivisuudesta ja jopa häväistyksi tulemisesta, joten uhriksi ei välttämättä haluta asettua. (Keskinen 2010, 248.) Uhriposition hyväksymiseen voi liittyä miesten kohdalla erityistä problematiikkaa, sillä uhriuden kulttuuriset merkitykset ja mielikuvat ovat vastakkaisia perinteisen maskuliinisuuskäsityksen kanssa.

Väkivallan käsittelemisen keskeisiä instituutioita ovat lainsäädäntö ja rikosoikeudellinen järjestelmä, joissa käydään merkityskamppailua nimeämällä ja määrittelemällä tiettyjä tekoja rangaistaviksi (Ronkainen 2017, 20). Naisiin kohdistetun väkivallan ehkäiseminen on huomioitu Suomessa hallitusohjelmissa 1980-luvulta alkaen (Niemi ym. 2017, 14). Sanna Marinin hallitus toteutti naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman vuosina 2020–2023 (Valtioneuvosto 2023). Sitä edeltäen Sipilän hallituksen ohjelmassa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei mainittu (Niemi ym. 2017, 14), kun taas Orpon hallitusohjelmassa on väkivallan torjumisen alla mainittu sekä naisiin että miehiin kohdistuva

väkivalta erikseen (Hallitusohjelma 2023, 194–195). Poliittinen kiinnostus väkivallan ehkäisemiseen siis vaihtelee. Lainsäädännön uudistuksia on myös tehty vuosien mittaan yksittäisinä ja vähitellen, ilman kattavaa selvitystä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen edellytyksistä (Niemi ym. 2017, 14.).

Yhteiskunnan kulttuuri ja normisto ovat yhteydessä lainsäädäntöön. Esimerkiksi käsitykset perhe- ja parisuhdeväkivallasta ja siihen liittyvät moraaliset käsitykset ovat historiallisia ja kulttuurisia. Myös lainsäädännöllä on vaikutuksia väkivallan kulttuurisiin käsityksiin, sillä laeilla on normatiivinen vaikutus yhteiskunnalliseen arvopohjaan. (Kotanen 2013, 12–13.) Lainsäädännön puute legitimoii väkivaltaa (Gillespie, Richards, Givens & Smith 2013, 222). Monet erityisesti naisiin kohdistettuun väkivaltaan liittyvät lait on säädetty Suomessa melko myöhään.

Avioliitossa tapahtuva raiskaus kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1994. Lähestymiskieltoa koskeva laki tuli voimaan vuonna 1999. Yksityisellä paikalla tehty pahoinpitely asetettiin virallisen syytteen alaiseksi vuonna 2004, mutta lievä pahoinpitely säilytettiin asianomistajarikoksena. Vuonna 2011 läheiseen henkilöön kohdistuva lieväkin pahoinpitely määriteltiin virallisen syytteen alaiseksi ja samana vuonna sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän kanssa määriteltiin raiskaukseksi. (Tilastokeskus 2018, 5–6.) Vuonna 2014 seksuaalinen ahdistelu kriminalisoitiin, mutta verbaalinen häirintä jätettiin säännöksen ulkopuolelle (Niemi ym. 2017, 15). Vuoden 2023 alussa astui voimaan seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, joka toi paljon muutoksia. Raiskauksen tunnusmerkistö muutettiin suostumusperustaiseksi, kun aiemmin siinä painotettiin väkivallan käyttöä tai sillä uhkailua. Seksuaalisen ahdistelun määritelmää laajennettiin niin, että ahdisteluksi voidaan katsoa fyysisen häirinnän lisäksi sanallinen häirintä, viestittely, kuvien lähettäminen, itsensä paljastaminen tai muunlaiset seksuaaliset teot, jotka voivat loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Toista esittävän seksuaalisen kuvan lähettäminen tuli rangaistavaksi omana rikoksenaan, ja seksuaalirikosten rangaistusasteikot kovenivat. (Yle 27.6.2022, HS 19.12.2022.)

3 VÄKIVALTA JA SUKUPUOLI UUTISISSA

Tässä osiossa tarkastelen miesten naisiin kohdistaman väkivallan uutisoinnista länsimaissa tehtyä tutkimusta. Luvussa 3.1 alustan sitä, miten uutiset luovat, kiinnittävät ja uusintavat väkivaltaan kytkettyjä merkityksiä. Luvussa 3.2. käsittelen sitä, miten väkivallan uutisarvoa määritellään. Luvussa 3.3 avaan tarkemmin aiemman tutkimuksen havaintoja siitä, miten uhrin syyllistäminen, rikoksen tekijän kuvaukset, lähteiden valinta ja väkivallan kontekstointi vaikuttavat miesten naisiin kohdistaman väkivallan representaatioihin uutisissa.

Suomalaista henkirikosuutisointia on tutkittu sukupuolen näkökulmasta melko vähän. Tässä tutkielmassa ammennan erityisesti Minna Nikusen väitöskirjasta (2005), jossa hän tutkii murha-itsemurhien kulttuurisia jäsennyksiä sanomalehdissä. Kyseinen teos lienee toistaiseksi laajin suomalainen tutkimus, jossa kiinnostuksen kohteena ovat henkirikosuutisointi ja sukupuoli. Murha-itsemurha on tapaus, jossa henkirikoksen tekijä tappaa myös itsensä pian henkirikoksen jälkeen (em., 19). Nikusen tutkimuksen metodi on etnometodologiaan perustuva jäsenyyskategorisoinnin analyysi (em., 49–51), jonka keinoin hän tutkii kategorioita, joihin rikosten tekijä ja uhrin sijoitetaan, ja sitä, miten heidän välisiään suhteita nimetään (em., 88). Nikusen aineisto on kerätty vuosilta 1996–2000 Aamulehdestä, Helsingin Sanomista, Iltalehdestä ja henkirikosten tekopaikkojen paikallislehdistä. Aineisto käsittää sekä miesten että naisten tekemien murha-itsemurhien uutisointia. Murha-itsemurhien ja henkirikosten uutisoinnissa on se ero, että murha-itsemurha on uutinen vain kerran, koska tutkittavat rikokset eivät etene oikeuteen. Henkirikos sen sijaan voi ylittää uutiskynnyksen potentiaalisesti jokaisessa oikeusprosessin vaiheessa. (Em., 373.)

Nikusen (2005) lisäksi tutkielmalleni tärkeitä lähteitä ovat Venäläinen (2013), Meyers (1997), Richards ym. (2011), Gillespie ym. (2013), Gius & Lalli (2014) ja Comas-d'Argemir (2013), joiden aiheet ja aineistot esittelen alla.

Venäläinen (2013) analysoi artikkelissaan sitä, miten sukupuoli näkyy, ja miten sitä tuotetaan suomalaisten iltapäivälehtien väkivaltarikosuutisoinnissa. Aineistona on

Iltalehden ja Ilta-Sanomien naisten ja miesten tekemästä väkivallasta kertovat artikkelit vuodelta 2009.

Marian Meyersin (1997) teos *News Coverage Against Women – Engering Blame* analysoi Yhdysvalloissa Georgian osavaltiossa sijaitsevan Atlantan kaupungin sanomalehtiä ja televisiouutisia. Richardsin ja kumppanien (2011, 182) mukaan alun perin vuonna 1994 julkaistu tutkimus on ensimmäinen, jossa tarkastellaan naisten murhien uutisointia. Meyersin tutkimus pohjaa myös journalistien ja turvakodeissa tai muissa väkivallan uhreille apua tarjoavien palveluissa työskentelevien haastatteluille. Meyers tutkii, miten naisia väkivallan uhreina esitetään, miten journalistit neuvottelevat väkivaltatapauksen uutisarvosta sekä miten uutisointia voitaisiin parantaa (Meyers 1997, 4).

Richardsin, Gillespien ja Smithin artikkelissa (2011) sekä Gillespien, Richardsin, Givensin ja Smithin artikkelissa (2013) tutkitaan naisten surmien uutisointia tapauksissa, joissa tekijä oli naisen miespuolinen kumppani (*intimate partner femicide*). Kummankin artikkelin aineisto on Yhdysvalloissa Pohjois-Carolinan osavaltiossa ilmestyvistä sanomalehdistä vuosilta 2002–2007. Lisäksi Richards, Gillespie ja Smith (2014) ovat julkaisseet samaa aineistoa hyödyntäneen tutkimusartikkelin, jossa tarkastellaan miesten tekemiä naiskumppaniin kohdistettuja murha-itsemurhia.

Gius ja Lalli (2014) tutkivat, miten kolme italialaista valtakunnallista mediaa kehystävät miesten tekemiä naiskumppaniensa surmia. Aineisto koskee vuotta 2012, ja tutkimuksen mukaan italialainen uutismedia nojaa näiden henkirikostapausten kehystyksissä vahvasti rakkauden ja intohimon narratiiveihin. ”Intohimorikokset” esitetään uutisissa enemmän traagisina yksittäistapahtumina, kuin seurauksena sukupuolten rakenteellisesta epätasa-arvosta. (Em., 53–57.)

Comas-d’Argemirin tutkimus (2015) tarkastelee, miten Espanjan itsehallintoalueen Katalonian tv-uutisohjelmat konstruoivat miesten naiseen kohdistamaa parisuhdeväkivaltaa sosiaalisena ongelmana. Tutkimusartikkeli tuo mielenkiintoisen näkökulman väkivallan merkityksellistämisen muutokseen, sillä Espanjassa on tehty merkittäviä toimia väkivallan ehkäisemiseksi, ja sosiaalisesti jaetut käsitykset naiseen kohdistetusta väkivallasta

ovat muuttuneet. (Em., 121–122.) Espanjalainen ja katalonialainen media on ottanut proaktiivisen roolin miesten tekemän lähisuhdeväkivallan ehkäisemisessä (em., 126).

3.1 Uutiset merkityksellistävät väkivaltaa

Uutinen on ammattikäytäntöjen muovaama jäsenyys tapahtumista, tietynlainen kertomisen muoto, jolla on omat kerronnalliset erityispiirteensä (Nikunen 2005, 72–75). Uutisissa toimittajat soveltavat jaettua kulttuurista ymmärrystä väkivallasta, jota sitten esitetään uutiskäytäntöjen rajoissa (em., 12–13). Uutismediat esittävät strukturoitua ymmärrystä sosiaalisista ilmiöistä (Richards ym. 2014, 27), eli tapahtumia jäsentäessään uutiset myös rakentavat sosiaalista järjestystä ja tuottavat jaettua kulttuurista ymmärrystä (Nikunen 2005, 72). Uutiset muovaavat näkemystämme maailmasta sekä vaikuttavat siihen, miten elämme elämiämme (Meyers 1997, 2–3). Uutiset ovat siis osa prosessia, joka rakentaa ymmärrystä väkivallasta (Nikunen 2005, 13), sillä sosiaalinen vuorovaikutus tuottaa ja ylläpitää kulttuurin rakennetta (emt., 64), josta esimerkiksi väkivaltaan ja sukupuoleen liittyviä merkityksiä, kulttuurisia resursseja ammennetaan.

Mediat ovatkin pääasiallinen lähde sukupuolistunutta väkivaltaa koskevalle tiedolle (Comas-d'Argemir 2015, 126). Uutiset kertovat siitä, miten yhteiskunta käsittää miesten naisiin kohdistaman väkivallan rajaten samalla, mikä nähdään hyväksyttävänä käytöksenä eri sukupuolille (Meyers 1997, 2–3), ja muovaavat tekijöitä ja uhreja koskevia julkisia mielipiteitä (Richards ym. 2011, 179). Rikosuutiset voivat ilmaista jaettua moraalia ja yhteisöllisiä tunteita (Chibnall 2007, x). Uutisilla kulttuurisen tiedon lähteenä on moraalinen ulottuvuus, joka mahdollistaa rikollisten tekojen hyväksyttävyyden tai ymmärrettävyyden pohtimisen (Nikunen 2005, 82). Uutisoinnissa toimittajat hyödyntävät arkitietoa erilaisten ihmisten ja rikosten luokittelussa (em., 83). Jaettu ymmärrys väkivallasta pohjautuu myös uutisissa sukupuolistuneisiin oikeuksiin, velvollisuuksiin ja kompetensseihin (em., 39).

Naisiin kohdistetusta väkivallasta kertovat uutiset uusintavat ja ylläpitävät Meyersin (1997, 8) mukaan patriarkaalista ideologiaa. Patriarkaatti tarkoittaa naisten alistamisen institutionalisoitumista sosiaalisissa, poliittisissa, taloudellisissa ja kulttuurisissa

rakenteissa (em., 3). Journalismissa ilmenevät sukupuoliin, rotuun ja luokkaan liittyvät vinoumat eivät ole suuressa mittakaavassa seurausta yksittäisten toimittajien seksisismistä tai rasismista, vaan journalismi heijastaa yhteiskunnan arvoja ja ideaaleja, joihin toimittajat ovat sosiaalistuneet. Ongelma on siten yhteiskunnallinen, vaikka toimittajat voivatkin vaikuttaa raportointiin omilla toimillaan ja yksilöllisillä valinnoillaan (em., 99).

Uutismedia on keskeisessä roolissa sosiaalisten ongelmien konstruomisessa, sillä yksityisistä ongelmista tulee julkisia asioita, kun yksilöiden kokemusten ymmärretään ilmentävän jotakin laajempaa sosiaalista ongelmaa (Best 1989, ks. Gillespie ym. 2013, 223). Esimerkiksi Yhdysvalloissa vaimon pahoinpiteleminen oli vielä 1970-luvulle tultaessa sosiaalisesti suvaittu kurittamisen keino, mitä lisäksi lainsäädännön puute oikeutti. Myös Suomessa väkivalta oli yhteiskunnallisesti sekä lainsäädännöllisesti pitkään hyväksyttyä perheissä ja parisuhteissa (Kotanen 2013, 7). Yhdysvalloissa *Battered women's movement* -liike alkoi 1970-luvun alkupuolella ajaa parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten asiaa. Parisuhdeväkivalta ei ollut aikaisemmin ollut median agendalla, mutta liikkeen aktivismi nosti sen uutisaiheeksi. Vastavuoroisesti medianäkyvyydestä tuli liikkeelle voimavara, ja näkyvyys kasvatti sen saamaa tukea. Parisuhdeväkivalta alettiin nähdä sosiaalisena ongelmana. (Tierney 1982, 207, 213–214.) Uutismedian tarjoamalla foorumilla henkilökohtaisia ongelmia kootaan valikoidusti yhteen, kiedotaan laajempiin merkityksiin ja tehdään saavutettavaksi yleisölle (Sacco 1995, Gillespie ym. 2013, 223 mukaan). 1960- ja 1970-lukujen toisen aallon feministisen liikkeen iskulause, ”henkilökohtainen on poliittista”, tiivistää tämän dynamiikan.

Sukupuolta ja väkivaltaa merkityksellistetään journalismissa kielenkäytöllä ja sanavalinnoilla (Venäläinen 2013, 25) sekä lähteiden valinnalla ja väkivallan kontekstoinnilla. (Meyers 1997; Richards ym. 2011; Gillespie ym. 2013). Väkivaltarikosten uutisointi toimii myös sosiaalisen kontrollin muotona. Uutiset varoittavat naisia väkivallasta, mutta ne myös vetävät rajoja sopivaksi katsotulle käyttäytymiselle sekä rikoksista odotettavissa oleville rangaistuksille. Käyttäytymisen koodistot ja niiden rikkomisen vaarat ovat sukupuolispesifejä. (Meyers 1997, 9.) Uutistekstit siis osallistuvat väkivallan sosiaalisen järjestyksen rakentamiseen.

3.2 Uutisarvoinen väkivalta

Uutisoidessa miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta journalistit arvioivat väkivallan uutisarvoa. Uutisarvolla tarkoitetaan piirteitä, joiden toimittajat uskovat tekevän asiasta uutisoimisen veroista (Meyers 1997, 18). Rikosuutisointi on kulttuurisesti määriteltyä ja se heijastaa yhteiskunnan vallitsevia arvoja sekä uutisorganisaation tekemiä määrittelyjä (em. 21). Uutisarvoa määritellään muun muassa tapahtuman harvinaisuuden ja dramaattisuuden perusteella (Chibnall 2007). Media käsittelee valtaosan rikoksista rutiinimaisesti, sillä merkittävä osa rikoksista nähdään toistuvina, ja rikollisuus ymmärretään pysyväksi ja uusiutuvaksi ilmiöksi (Hall ym. 1978, 67).

Meyersin (1997) haastattelemat yhdysvaltalaiset journalistit eivät osanneet määritellä uutisarvoa tarkasti, vaan kuvasivat uutisaiheen tunnistamisen tapahtuvan vaistolla. Atlantalaisten toimittajien mukaan rikosten epätavallisuus oli uutisointia perusteleva ja ohjaava määre. Perheväkivalta ja raiskaukset nähtiin liian yleisinä uutisoitavaksi, joten ne ohitettiin, ellei tapauksissa ollut jotakin poikkeuksellista piirrettä. Atlantassa tehtiin myös niin paljon murhia, että vain epätavalliset murhat päätyivät uutisiin. (Em., 88, 98.)

Venäläinen (2013, 35) esittää artikkelissaan samansuuntaisen havainnon suomalaisista iltapäivälehdistä: uutisointi ei keskity naisten tavallisimmin kohtaamaan väkivaltaan eli lähisuhdeväkivaltaan, vaan poikkeuksellisiin henkirikostapauksiin. Uutisarvon määrittäminen ja käsitys tietynlaisen rikoksen dramaattisuudesta kiinnittyvät myös sukupuoleen, parisuhteeseen ja perheeseen. Nikusen (2005, 93–94) mukaan murha-itsemurhatapausten, joissa uhri ja tekijä olivat olleet heteroseksuaalisessa parisuhteessa, uutisarvoa ei määritelty kovin korkeaksi, sillä ne käsiteltiin usein rutiinijuttuina, jotka uppoavat helposti muuhun uutismassaan. Dramaattisimpia ja erottuvimpia uutiset olivat tapauksissa, jossa murha-itsemurhan kohteena oli pieniä lapsia (em., 130).

3.2.1 Rikosuutisoinnin professionaaliset imperatiivit

Steve Chibnall (2007) on määritellyt rikosuutisoinnin kahdeksan professionaalista imperatiiviä. Imperatiivit ovat kuin kehotuksia, jotka toimivat implisiittinä ohjeina uutisten rakentamisessa (em., 23.) Chibnallin teoksen alkuperäispainos on ilmestynyt jo vuonna

1977, mutta imperatiivit ovat edelleen relevantteja ja avaavat kiinnostavia kulmia nykyaikaisen rikosuutisoinnin tarkastelulle.

Professionaaliset imperatiivit ovat lehdistön ideologisen systeemin osa, joilla lehdistö identifioi ja tulkitsee ”uutisia”. Ideologiat ovat rakenteita, joiden kautta subjektiivinen todellisuus muovautuu ja sosiaalinen todellisuus saa merkityksiä. Ideologia on kokonaisvaltainen kategorioiden, käsitteiden ja relevanssien viitekehys, joka tässä tapauksessa strukturoi professionaalisen journalismin käsityksiä ja ajatuksia. Se on paljolti tiedostamaton rakenne, joka yhtäältä poissulkee tiettyjä osia todellisuudesta, ja toisaalta muo-
vaa ja tukee toisia. Rakenteet eivät yksinään rakenna todellisuutta, vaan rakenteen toiminta täytyy järjestellä operationaalisten sääntöjen ja koodien kautta. Journalismin professionaaliset imperatiivit ovat näitä sääntöjä ja koodeja, jotka artikuloivat taustalla olevaa ideologista systeemiä. (Em., 11–13.)

Professionaaliset imperatiivit eivät ole kaukana uutisarvoista tai -kriteereistä. Ne ovat relevanssin kriteerejä, jotka vaikuttavat uutisvalintaan ja uutistarinoiden rakentamiseen. (Em., 13.) Uutisarvon eksplisiittinen määrittäminen on toimittajille usein vaikeaa (ks. myös Meyers 1997, 88–89), sillä journalistit oppivat ymmärtämään uutisarvoja epämuodollisessa ammatillisessa sosialisatiossa, esimerkiksi lukemalla uutisia ja keskustelemalla kollegoidensa kanssa (Chibnall 2007, 13). Uutisarvoista muodostuu journalismin konventioita, jotka rajoittavat sitä, mitä todellisuuden osia uutisiin sisällytetään ja mil-laista ymmärrystä tapahtumista tuotetaan. Uutisarvot voidaan käsittää osaksi journalistien professionaalista tietotaitoa. Samalla uutisarvot toimivat myös poliittisella tavalla, kun ne systemaattisesti poissulkevat osan sosiaalisesta todellisuudesta median representaatioiden ja keskustelun ulkopuolelle. (Em., 14.)

Ensimmäinen uutisia jäsentävä professionaalinen imperatiivi on ajallinen välittömyys. Uutiset käsittelevät uutta ja juuri tapahtunutta, joten ne keskittyvät enemmän nykyisyyteen, muutokseen ja tapahtumiin kuin menneisyyteen, pysähtyneisyyteen tai pitkän aikavälin prosesseihin. Suuria osia todellisuudesta ei välitetä uutisissa, koska ne eivät sovi uutisten konventionaaliseen muotoon. Kun tapahtuma valetaan uutisen muotiin, niiltä usein poistetaan historiallinen konteksti. (Em., 23–24.)

Toinen imperatiivi on dramatisointi, mikä vahvistaa uutisten suuntautumista yksittäisiin tapahtumiin. Uutiset ovat kaupallista tietoa, joka suunnitellaan tuottoa tavoitellen kilpailutilanteessa. Uutisten tekijöiden täytyy saada potentiaalisten yleisöjen huomio, tekemällä jonkinlainen ”vaikutus”. Dramatisointi keskittää julkisen huomion enemmän sosiaalisten ongelmien seurauksiin kuin syihin. Esimerkiksi mielenosoitusta käsittelevässä uutisessa väkivallan poissaolosta tai läsnäolosta voi tulla seikka, joka määrittelee mielenosoituksen aiheen legitimitetin. Mielenosoitustapahtuman dramatisointi vie huomion pois itse asiasta. (Em., 24–29.)

Kolmas imperatiivi on henkilöityminen. Uutiset eivät ole vain draaman paketoitua, vaan kyse on persoonallisuuksista. Julkisuuden henkilöt ovat huomion keskipisteessä, eivät vain sen takia mitä he tekevät, vaan siksi, mitä he edustavat. Tapahtumat ymmärretään yksilöiden aikaansaannoksina tai tapahtumista yksilöille seuraavina vaikutuksina, eikä niinkään sosiaalisina prosesseina tai rakenteellisina järjestelminä. (Em.)

Neljäs professionaalinen imperatiivi on yksinkertaistaminen. Todellisuutta yliyksinkertaistetaan, tilanteiden ja motivaatioiden hienovaraiset monimutkaisuudet sivuutetaan. Uutisen pitää olla nopeasti kasattavissa ja lukijoille helposti käsitettävä. Taustalla on ajatus yleisöstä, jolle monimutkainen todellisuus pitää yksinkertaistaa. Se johtaa usein todellisuuden esittämiseen dikotomisena ja edistää uutisten dramatisointia ja henkilöitymistä. (Em., 29–31.)

Viides imperatiivi on kiihottaminen. Erityisesti keltainen lehdistö tarjoilee lukijoille voyeuristisesti ”heikumallisia” juoruja, joista lukijat voivat nauttia ilman osallisuutta tapahtumiin. Samalla kun lehdistö tarjoilee lukijoille tirkisteltävää, se etäännyttää itsensä moraalisesti uutisten aiheena olevista toimista. (Em.)

Kuudes imperatiivi on konventionalismi, joka tarkoittaa ilmiön sijoittamista jo olemassa oleviin merkitysrakenteisiin. Ilmiöiden konventionaalinen tulkinta on journalisteille käytännöllistä, sillä se mahdollistaa uutisten tuottamisen aikataulupaineessa. Konventionalismin vaara on kuitenkin se, että uusia ilmiöitä puristetaan vanhoihin muotteihin tai skenaarioihin, joihin ilmiöt eivät sovi. (Em., 31–43.)

Seitsemäs imperatiivi, rakenteellinen saavutettavuus, liittyy lähteisiin. Objektiivisuuden paradigman mukaisesti uutiset perustuvat usein auktoriteettien tai asiantuntijoiden julkilausumille. Journalismi käyttää legitimoitujen ja institutionalisoituneiden lähteiden lausuntoja. (Em.) Toimittajilla on helpompi pääsy tietyn tiedon äärelle, kuin tavan kansalaisella, mutta samalla median tietoja voi rajoittaa esimerkiksi jonkin instituution tiukka tiedotuslinja.

Kahdeksas imperatiivi on uutuuus, joka vaatii, että uutistarinoita jatketaan etsimällä uusia näkökulmia. Uutuuden imperatiivi voi kannustaa spekulointiin hataran todistusaineiston pohjalta. (Em.)

3.2.2 Väkivallan uutisarvon määrittäminen

Sukupuoli kietoutuu uutisarvoisuuden määrittämiseen oleellisella tavalla. Väkivallan sukupuolineutraali toimija on mies. Miesten välisen väkivallan uutisoinnissa sukupuolta ei välttämättä ilmaista tekijän nimityksissä, toisin kuin silloin, jos osallisena on nainen. (Nikunen 2005, 223.) Väkivallan tekijyyteen liittyy oletus maskuliinisuudesta, jolloin kulttuurisesti voimattomuutta merkitsevää uhrin positiota voi olla vaikea liittää miehiin. Miehet väkivallan uhreina ja miesten välinen väkivalta jäävät vähemmälle huomiolle, mikä ylläpitää käsitystä, että väkivalta on miesten elämään kuuluva, normaali ilmiö. Miesten välistä väkivaltaa ei koeta tarpeelliseksi selittää huomioiden sukupuolistunut dynamiikka. (Venäläinen 2013, 36.)

Venäläisen (2013) tutkimuksen mukaan iltapäivälehdissä naisten tekemä väkivalta näyttää jo itsessään useammin epätavallisena. Naisen tekemä lapsensurma on uutinen, sillä väkivallan ja äitiyden merkitykset ovat kulttuurisesti vastakkaisia. Myös naisten miespuoliseen kohdistama väkivalta näyttää uutisena, kun puolestaan miesten tekemä naisiin kohdistettu parisuhdeväkivalta vaatii epätavallisia piirteitä ollakseen kiinnostavaa. Miesten puolisoihinsa kohdistamaa väkivaltaa käsittelevät uutiset sisältävät enemmän väkivaltaan liittyviä yksityiskohtia, joilla mielenkiinto pyritään herättämään. (Em., 30–31.) Naisten tekemän väkivallan uutisarvo taas perustuu siihen, että se rikkoo sukupuolistunutta normaalia (em., 35).

Nikusen (2005) murha-itsemurhia koskevan tutkimuksen mukaan heteroseksuaalisen parisuhteen kontekstissa kuolettavakin väkivalta saattoi uutisissa näyttäytyä sijoittuvan sukupuolistuneeseen normaalin, tai sen ei ainakaan nähty rikkovan sitä niin paljoa, että henkirikosta uutisoitaisiin erityisen näkyvästi. Murha-itsemurhapaukset, joissa uhrina oli nainen ja epäilty tekijä oli uhrin entinen tai nykyinen miespuolinen kumppani, käsiteltiin yleensä suppeana rutiiniuutisena. Rutiinijutut ovat lyhyitä, ne sisältävät vain vähän informaatiota ja erottuvat huonosti rikosuutisten massasta. Tietynlainen murha-itsemurhakin voidaan paketoita rutiiniuutiseksi, vaikka rikos on Suomessa harvinainen, ja tekijän itsemurhan voisi ajatella lisäävän tapahtuneen dramaattisuutta. (Em., 93–94).

Uutisoinnissa henkirikokset jaetaan ikään kuin kahteen tyyppiin: rikosmassaan ja dramaattisiin tapauksiin. Rikosmassa edustaa muuttumatonta ja arkipäiväistä, dramaattinen harvinaista ja hälyttävää. Rutiiniuutisten tyyli passivoi, kollektivoi ja poistaa väkivallan intentionaalisuutta eli tekee tapauksista kuin onnettomuuksia. Tämä ero jakaa myös uhrit ”viattomiin” ja ”ymmärrettäviin”. Viattomimpana näyttäytyy ulkopuolinen naisuhri. Parisuhde tai osallisuus riidassa puolestaan tekee uhriksi joutumisen ymmärrettäväksi. (Em. 122–123.) Nikusen aineiston rutiiniuutisissa parisuhteessa olleet tekijä ja uhri esitettiin lähinnä parisuhteensa, sukupuolensa ja ikäkautensa määrittäminä, rikoksen syytä tai taustoja ei kerrottu, eikä niitä yritetty selvittää. Tapaukset näyttäytyvät kuin kulttuurisina itsestäänselvyksinä, jolloin taustoja ei ajatella tarvittavan penkoa sen enempää. Tekijän itsemurha ei ylitä rutiininomaisuutta, vaan itsemurhan ja naiskumppanin surman yhdistelmä näyttäytyy kulttuurisesti yhtä helposti ymmärrettävänä kuin vaimonsurma. (Nikunen 2005, 99.)

Savolainen, Messner ja Kivivuori (2001, 59, Nikunen 2005, 100 mukaan) vertailivat artikkelissaan suomalaisista ja yhdysvaltalaisista poliisiaineistoista löytyviä henkirikosmotiveja. Suomalaisen aineiston motiveihin oli kirjattu henkirikos/itsemurha parisuhteessa. Yhdysvaltalaisen poliisin aineistosta ei löytynyt tätä syytä, tai yhdysvaltalainen tutkija ei ollut tulkinnut sitä selitykseksi (em.). Suomalaisessa kontekstissa murha-itsemurhan lopputulos voi teleologisesti näyttäytyä sen syynä. Väkivallan uutisarvoisuuden

määrittelyyn vaikuttaa siis se, millaisia kulttuurisia kerronnan malleja ja selityksiä jaetaan jo valmiiksi.

Rikosten syiden ja taustojen selvittely ei Nikusen mukaan nosta parisuhdekontekstissa surmattujen naisten tapausten uutisarvoa, sillä selittämiseen käytetyt syyt ovat rutiininomaisia, toistuvia ja luonnollistuneita. (Em., 103–104.) Rutiininomaisia selvittelymenetelmiä ovat esimerkiksi tekijän rikostaustan tai osallisten päihtymyksen selvittäminen. Motiiviakaan ei välttämättä johdeta tiettyä yksilöä koskevasta tiedosta vaan yleisemmistä käsityksistä, mikä motivoi tekemään tietynlaisen rikoksen (Dahlgren 1987, Nikunen 2005, 101 mukaan). Runsaasti alkoholia käyttävien miesten joukossa tehdyille tappolle ”riita” on riittävä selitys huolimatta tapauksen yksityiskohdista. Tapahtumia selitetään sillä, mitä kulttuurisesti ”tiedetään” ja oletetaan alkoholia liikakäyttävistä miehistä. (Nikunen 2005, 101.)

Heteroseksuaalisen parisuhteen kontekstissa tehdyn murha-itsemurhan uutisoinnin kerronnan resurssina ovat sukupuoli ja parisuhteita käsittelevät konventionaaliset käsitykset. Kulttuurissa on jaettuja käsityksiä ja yhteistä tietoa siitä, mikä on naisille tai miehille sopivaa, tyypillistä tai odotettua käyttäytymistä. ”Mies-vaimo-alkoholi-riita-tappo-itsemurha” on yhdistelmä, jolla on merkittävää selitysvoimaa. (Nikunen 2005, 101.) Rikosuutisoinnin professionaalisten imperatiivien mukaisesti, tapauksia tulkitaan konventionaalisesti jo olemassa olevien merkitysrakenteiden mukaan (Chibnall 2007, 31–43). Vakiopari mies ja vaimo sekä näihin kategorioihin liitettävät ominaisuudet ovat jo itsessään henkirikoksen selittämisen resurssi. Heteroseksuaaliseen parisuhteeseen ajatellaan Nikusen mukaan kuuluvan ainakin väkivallan potentiaali, eivätkä tapaukset näyttäyty mysteereinä. Vaikeammin ymmärrettävänä Nikusen aineistossa näyttäytyi sen sijaan esimerkiksi tapaus, jossa mies tappoi naispuolisen työtoverinsa ja itsensä, ja tapauksesta käytettiin uutisissa sanaa ”järjetön”. (Em., 103.)

Nikusen (2005) analysoiman aineiston rutiiniuutisissa uhrin ja tekijän suhde yksinkertaistettiin usein parisuhteeksi. Tekijän ja uhrin kollektivoimisen seurauksena murha-itsemurhauutisissa naisen toimijuus kutistuu, ja miehen toiminta ja kokemus näyttäytyvät molemmille yhteisinä (em., 123, 125). Heteroseksuaalisen parisuhteen moraalisisessa

järjestyksessä mies on varsinainen toimija, jonka toimintaa nainen tukee, eli naisen toimintaa ei hahmoteta erillisenä (em., 126). Nikusen aineistossa osallisista saatettiin myös kirjoittaa pariskuntana, vaikka he olisivat jo eronneet. Yksinkertaistaminen uutisoinnin professionaalisenä imperatiivina suoristaa tapausten monimutkaisia piirteitä muovaten uutisesta helposti koostettavan ja lukijoille ymmärrettävän (Chibnall 2007, 29–31).

Nikusen (2005) mukaan rikoksen jäsentäminen pariskunnan kollektiiviin vähentää tapauksen uutisarvoa, sillä tapahtumista häviää dynamiikkaa ja ristiriitoja. Motiivi voidaan käsittää yhteiseksi, jolloin murha-itsemurhan tekijyys ja uhriutuminen näyttäytyvät yhteisinä. Eräässä Nikusen aineiston Aamulehden uutisessa (22.6.1998) kirjoitettiin ”he olivat molemmat työttömiä ja stressaantuneita”, mikä synnyttää mielikuvan jopa yhteisestä itsemurhapäätöksestä. Ongelmat, kuten riidat, näyttäytyvät yhdessä rakennetuilta. Kun riidan esitetään johtavan perhetragediaan, näyttää henkirikos yhteisen toiminnan tulokselta. (Em., 104–105.) Parisuhteessa uhriksi joutuneen naisen näyttäytyminen yksilönä ja ”hyvänä uhrina” edellyttää sitä, että nainen on aktiivisesti yrittänyt pelastautua, ja että se on huomattu. Parisuhdekontekstissa helposti oletetaan naisen toimivan perheriidan osapuolena enemmän kuin puolustavan itseään. Murha-itsemurhassa tekijä mielletään enemmän toisena uhreista kuin surmaajana. (Em., 24.)

Mikä puolestaan nostaa tapauksen uutisarvoa niin, että se huomioidaan rutiinuuutisointia suuremmin? Nikusen aineistossa tarkemmissa ja dramaattisemmissa uutisissa pohdittiin motiiveja ja taustoja rikokselle. Rutiiniraportoinnin ylittävissä jutuissa poliisi ei välttämättä ollut ainoa lähde, vaan esimerkiksi naapureita tai asiantuntijoita oli myös haastateltu. (Nikunen 2005, 109.) Tapahtumaa tai jotakin osaa siitä voitiin esittää jonkinlaisena ongelmana. Ongelmakonstruktiot eivät kuitenkaan liittyneet naisiin kohdistettuun väkivaltaan, vaan enemmän sen säteilyvaikutuksiin. (Em., 122.) Nikusen analyysin perusteella tapauksen uutisarvoa nostaa se, jos ulkopuoliset tai lapset ovat vaarassa tai mahdollisesti traumatisoituneet, ja se, jos väkivallan muoto on jokin muu kuin parisuhdeväkivalta.

Sivullisen joutuminen vaaraan herättää pelkoa, sillä kuka tahansa, vaikka uutisen lukija, voisi joutua sellaiseen tilanteeseen. Nikusen aineiston joukossa oli sellaisia uutisia, joita

kerrottiin jonkun toisen kuin tekijän tai uhrin näkökulmasta. Myös rikoksen tapahtuminen julkisella paikalla kohotti uutisarvoa. (Emt., 112.) Yleiseksi koettu uhka turvallisuudelle tekee tapauksesta uutisarvoisemman. Nikusen aineistossa on tapaus, jossa ojasta löydettiin surmattuna puolialaston nainen. Teko koettiin uutisissa uhaksi yhteisön turvallisuudelle. Tekoa pohdittiin julkisella paikalla tehdyksi, ja siinä oli seksuaalirikokseen viittaavia seikkoja. Uutisoinnissa tapahtui käänne, kun uhrin miespuolinen avopuoliso löydettiin kuolleena. IS (31.10.2000) otsikoi: ”Naisen surma paljastui perhetragediaksi”. Väkivalta voidaan kääntää ”perhetragediaksi”, kun tekijä ja uhri ovat parisuhteessa. Se myös muuttaa tapahtuman yksityisemmäksi, sillä uhrin vammoista kerrotaan vähemmän vapaasti, kuin jos tekijä olisi tuntematon hyökkääjä. (Em., 116–117.) Nikusen analyysi paljastaa ainakin vuosituhannen vaihteen Suomessa jaetun käsityksen siitä, että parisuhteessa tapahtuvat asiat kuuluvat yksityisyyden piiriin.

Lisäksi uutisarvoa voivat kohottaa yksityiskohtaisemmat syyt. Esimerkiksi Nikusen (2005) aineiston eräessä tapauksessa Ahvenanmaalla tehty murha-itsemurha uutisoitiin Åland-lehdessä laajasti. Ongelmina uutisoinnissa konstruointiin lasten tilanteeseen liittyen kriisiavun puute, sekä metsästysaseiden määrä, joka liittyy laajempaan huoleen yleisestä turvallisuudesta. Toisessa Nikusen aineiston tapauksessa se, että rikoksen toinen osapuoli oli kotoisin muualta kuin Suomesta, nosti tapauksen kiinnostavuutta. Tällöin tapausta taustoja voidaan joutua selvittämään laajemmin ja käyttämään erityisiä suomalaisesta kontekstista poikkeavia selityksiä. (Em. 117.) Edellä esitetyt ongelma-konstruktiot eivät suoraan liity väkivallan uhrin kokemukseen, vaan ennemmin Nikusen tutkimuksen mukaan ongelmapuheessa nostettiin esiin normaalielämän häiriintymistä, turvallisuutta tietyillä alueilla sekä lasten ja ulkopuolisten traumaattista kokemusta.

Nikusen aineistossa oli vain yksi tapaus, jossa ongelmakonstruktio liitettiin suoraan siihen, että nainen on parisuhdeväkivallan uhri. Tämä havainnollistuu kahdessa uutisjutussa, joissa Kouvolan Sanomat ja Helsingin Sanomat käsittelivät tapausta varsin eri tavoilla. KS:n uutinen (16.7.1998) nimitti otsikossa tilannetta välienselvittelyksi, toi esiin tekijän ja uhrin aiemman seurustelusuhteen eikä maininnut miehen aiempaa väkivaltaisuutta naista kohtaan. HS (17.7.1998) sen sijaan toi esille miehen aiemman uhkailun heti

otsikossa. Nikunen spekuloi, että poliisin niukka tiedotus olisi vaikuttanut uutisten sisältöön, mutta HS oli kuitenkin hankkinut tietoja eri lähteistä ja uudella näkökulmalla. (Em., 118–119.) HS:n uutinen käsitteli tapausta esimerkkinä lähestymiskiellon tarpeesta, ja uhrin vanhempien mukaan kyse oli poliisin epäonnistumisesta puuttua tekijän aiempaan väkivaltaan ja uhkailuun. Haastateltu poliisi sen sijaan nimitti tapausta perhetragediaksi, vaikka kyseessä oli ex-pariskunta, ja kertoi tiedottavansa tällaisista tapauksista vähän muun muassa omaisten vuoksi. Poliisille tapaus näyttäytyi perheen sisäisenä asiana, kun toimittaja korosti lähestymiskieltolainsäädännön puutteita. Uutinen ”tekee” yhteiskunnallisesti merkittäväksi naiseen kohdistetun ex-kumppanin väkivallan. (Em., 118–121.) Murha-itsemurhien tarkastelu naisiin kohdistetun väkivallan muotona oli Nikusen aineistossa harvinaista. Tapahtuman kehystäminen naisiin kohdistuvan väkivallan ongelman kautta vaatii Nikusen mukaan sitä, että aiheella on jotakin laajempaa nostetta. Tapauksen uutisoinnin aikaan vuonna 1998 Suomessa keskusteltiin lähestymiskieltolaista, joten näkökulma sai lakialoitteesta virallista painoarvoa. (Em., 121–122.)

Väkivallan epätavallisuus kytkeytyy kuitenkin sukupuolen ohella lisäksi muihin sosiaaliin kategorioihin ja niiden risteämiin eli intersektioihin. Sukupuolta ei voida erottaa muista valta-aseman ja kontrollin merkitsijöistä, kuten rodusta tai luokasta (Meyers 1997, 12). Esimerkiksi italialaisissa lehdissä maahanmuuttajataustaisten miesten tekemät naiskumppaninsa henkirikokset näyttäytyivät uutisarvoisempina kuin etnisesti italialaisten miesten rikokset. Tapaukset, jossa italialainen mies oli surmannut ulkomaalaisen naiskumppaninsa, saivat merkittävästi vähemmän huomiota valtakunnallisissa medioissa kuin tapaukset, joissa mies sekä nainen olivat ulkomaalaisia. (Gius & Lalli, 2014, 61.)

Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa tuodaan esiin se, että kun uhri on valkoinen ja varakas, näyttäytyy rikos uutisarvoisempina kuin jos uhri on köyhä ja musta (Meyers 1997, 55). Meyersin mukaan journalistinen käsitys rikoksen epätavallisuudesta sekä uutisarvon tarkan määritelmän puute suojelevat toimittajia syytöksiltä sukupuoleen, rotuun tai luokkaan liittyvistä vinoumista, vaikka samalla uutisointi on vinoutunut suhteessa naisiin, rodullistettuihin, köyhiin ja työväenluokkaihin ihmisiin (em., 86). Meyersin

haastatteleminen toimittajien mukaan uutisarvon arviointi perustuu myös käsitykseen siitä, kuinka montaa ihmistä asia koskee, kuinka moneen se vaikuttaa, ja kuinka montaa aihe voi kiinnostaa. Epätavallisuuden painottaminen uutisarvon määrittämisessä on kuitenkin ristiriidassa edellä mainittujen määreiden kanssa, sillä epätavallisuus näyttäisi syrjäyttävän muut seikat. Atlantan köyhillä asuinalueilla, joissa enemmistö asukkaista on mustia, tehtiin enemmän väkivaltarikoksia, kuin keski- ja yläluokkaisten valkoisten asuttamilla alueilla, mutta jälkimmäisten rikokset saivat kuitenkin mediassa enemmän huomiota. (Em., 99.)

3.3 Näkökulmia väkivallan merkityksellistämiseen

Edellä on esitetty, millaiset seikat vaikuttavat väkivallan uutisarvon määrittämiseen. Seuraavaksi käsittelen edelleen tapoja, joilla väkivallan esittäminen ja merkityksellistäminen kietoutuvat erityisesti sukupuoleen. Lähteet, sanavalinnat, kieli ja konteksti vaikuttavat siihen, millä tavoin mediat kehystävät miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa (Richards ym. 2014, 27). Käyn läpi aikaisemman tutkimuksen käsityksiä uhrien ja tekijöiden representoimisen tyypillisistä tavoista ja lähteistä sekä sitä, millä tavoin aiemman tutkimuksen mukaan sukupuolistunut väkivalta sijoitetaan uutisissa laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

3.3.1 Uhrin syyllistäminen

Meyersin (1997, 8–9) tutkimuksen mukaan uutisointi ilmensi väkivaltaan ja sukupuoliin liitettyjä kulttuurisia myyttejä ja stereotyyppisiä, mikä kätkee väkivallan ja sukupuolen rakenteellisia kytkentöjä. Uutisrepresentaatioissa uhrin kehystettiin kulttuurisesti määrittäneiden dikotomioiden mukaan, jolloin naiset näyttäytyivät joko viattomina tai syyllisinä. (Em.) Syyllisten etsiminen on Meyersin mukaan upotettu journalistiseen ”miksi”-kysymykseen, jolla etsitään vastausta, miksi nainen raiskattiin tai murhattiin. Tässä kontekstissa kysymys heijastaa kulttuurisia myyttejä ja stereotyyppisiä sekä oletuksia naisille soveliaasta roolista ja käytöksestä, sillä näiden rikosten yhteydessä kysymyksellä on erityinen intressi ja lataus. Harva kysyy esimerkiksi, miksi joku ryöstettiin (Pagelow 1981, Meyers 1997, 63 mukaan). Uhriuden myöntäminen on toisenlaisten rikosten kohdalla ikään kuin helpompaa.

Meyers tarkasteli uhrin syyllistämisen merkityksiä Atlantalaisissa televisiouutisissa. Yhdysvaltalaisista tv-uutisista löytyi kaavoja, joilla uhrin syyttömyys tai syyllisyys kuvasti neitsyt-huora- ja hyvä-paha-tyttö-dikotomioita. (Meyers 1997, 8–9.) Uutisissa korostettiin nimenomaan uhrin syyllisyyden astetta tapahtuneeseen väkivallan tekijän osuuden sijaan. Syyllisyyden ilmaiseminen liittyi naisten toimiin ja sanomisiin, joiden oletettiin jouduttaneen, sallineen tai provosoineen tekijää väkivaltaan (em., 56). Richards ym. (2011) löysivät aineistostaan samankaltaisen dikotomian, mutta uhrin syyllistäminen ei ollut yhtä yleistä kuin aikaisemmassa tutkimuksessa (em., 194). He tutkivat miesten tekemien naiskumppaniensa surmien uutisointia koskevassa analyysissään uhrin suoran ja epäsuoran syyllistämisen ilmenemistä uutisteksteissä. Yleisin taktiikka uhrin suoralle syyllistämiseksi pohjois-carolinalaisissa sanomalehdissä oli syyttäminen siitä, että uhri oli epäonnistunut suojelemaan itseään väkivaltaiselta kumppanilta (em., 187). Uutisissa implikoitiin, että surma olisi voitu estää, jos uhri olisi tehnyt jotain toisin (em., 190). Hyödynnän omassa analyysissäni Richardsin ja kumppanien (2011) käyttämää operationaalisoitua uhrin suoran ja epäsuoran syyllistämisen taktiikoista, jotka on listattu alla.

Uhrin suoran syyllistämisen taktiikat:

- a) korostetaan sitä, että uhri on epäonnistunut ilmoittamaan tekijän aiemmasta väkivallasta
- b) korostetaan sitä, että uhri on epäonnistunut nostamaan syytteen tekijän aiemmasta väkivallasta
- c) korostetaan uhrin todellista tai epäiltyä uskottomuutta.

Uhrin epäsuoran syyllistämisen taktiikat:

- a) korostetaan tekijän mentaalisia, fyysisiä tai emotionaalisia ongelmia
- b) korostetaan uhrin mentaalisia, fyysisiä tai emotionaalisia ongelmia
- c) korostetaan uhrin tai tekijän alkoholin tai huumeidenkäyttöä.

Meyersin (1997, 57) mukaan ne uhrin näyttävät viattomina, joiden ei käsitetty ansaitsevan väkivaltaa, jotka olivat joko todella nuoria tai vanhoja, heitä oli kidutettu tai murha oli tehty erityisen raa'alla tavalla, tekijä oli sarjamurhaaja, sarjaraiskaaja tai tekijää luonnehdittiin mielenterveydeltään sairaaksi. Uhrien viattomuutta luotiin tv-uutisissa erityisesti videon ja grafiikan keinoin, taitelijan visuaalisilla tulkinnoilla ja valokuvilla, mutta myös toimittajien, uutisankkurien ja lähteiden kommentteilla ja

käyttäytymisellä. Video, grafiikka ja kommentit kuvasivat uhrin ja hyökkääjän välistä koeroa. Uhrit näyttäytyivät hauraina ja haavoittuvina ja miespuoliset hyökkääjät kuvattiin fyysisesti ylivoimaisina. (Em.) Väkivallan graafisten yksityiskohtien kuvaaminen sijoittaa rikoksen ja sen tekijän hyväksyttävän käyttäytymisen tuolle puolen. Väkivallan visuaaliset yksityiskohdat aiheuttavat vastenmielisyyttä, mikä rakentaa käsitystä uhrin viattomuudesta. (Em. 60.)

Meyersin mukaan naisen nuori tai vanha ikä ei kuitenkaan taannut uhrin viattomuuden kehystämistä, jos nainen oli ylittänyt sosiaalisesti hyväksytyyn käyttäytymisen moraalisia rajoja, kuten myi huumeita tai teki seksityötä. Tekijää ei välttämättä esitetty vastuullisena teostaan edes silloin, kun uhri oli lapsi. Silloin vastuutettiin äitiä, joka ei onnistunut suojelemaan lastaan. (Em., 63.) Myös aikuiset naiset, jotka olivat murha-aallon uhreja, näyttäytyivät uutisissa viattomina, mutta se ei silti tarkoittanut, että syy sijoitettiin tekijän harteille. Tekijän syyllisyys sulautui osaksi kuvausta mentaaliseen epävakaukseen tai murhan olosuhteiden epätavallisia tai outoja piirteitä. Näissä tapauksissa naiset jäivät tarinoiden sivuosaan ja murhat näyttäytyivät satunnaisina tapahtumina ja uhrin huonona tuurina. (Em., 60.)

Meyers toteaa, että jos nainen ei ollut lapsi tai vanhus, surmaan ei liittynyt erityisen raa-koja piirteitä, eikä hyökkääjää kuvattu mielisairaaksi, oli hyvin todennäköistä, että uhri esitettiin jollain tapaa vastuullisena omista kärsimyksistään. Uhrin syyllisyyttä tapahtumiin rakennettiin muun muassa tällaisten seikkojen varaan: alkoholin tai huumeiden vaikutuksen alaisena oleminen, varomattomuus, tyhmyys, kyseenalaisissa toimituksissa mukana oleminen tai naisen perinteistä roolia rikkova käyttäytyminen. Syyllisyyttä merkittiin toimittajien, uutisankkurien ja lähteiden lausunnoilla, jotka pyrkivät selittämään rikoksen tapahtumista naisen toimien kontekstissa. (Meyers 1997, 61–62.)

Nikusen (2005, 102–103) tutkimuksessa suomalaisten lehtien murha-itsemurhan uutisoinnissa tavallisin motiivikonstruktio oli riita. Riidasta kirjoittaminen häivyttää väkivallan tekijyyttä ja uhriutta, sillä riidan mainitseminen ilman sen tarkempaa selitystä luo mielikuvan kahdesta osapuolesta. Tämä pienentää tekijän vastuuta ja riidan selitysvaikkaa tekee syvempiin syihin puuttumisen tarpeettomaksi. Myös humalatilaa pohdittiin

Nikusen aineiston uutisissa, mutta sen sijaan mustasukkaisuus ja eroaikeet olivat harvinaisia motiivikonstruktioita, vaikka niiden tiedetään olevan keskeisiä tekijöitä murha-itsemurhien taustalla. (Em.)

3.3.2 Tavallisia miehiä, patologistia hirviöitä

Patriarkaatin ja misogynian eli naisvihan systeemisyys yhteiskunnassa tukee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, mutta se ei vapauta yksilöitä vastuusta. Väkivaltaa tekeviä miehiä kuvattiin Meyersin mukaan sairaina yksilöinä, hirviöinä tai psykopaatteina (Meyers 1997, 10). Nikusen (2005) suomalaisessa aineistossa sen sijaan kumppaninsa surmanneiden miesten tapauksessa korostettiin ”tavallista mieheyttä”.

Nikusen mukaan vaimonsa tai lapsensa surmanneiden miesten tapauksissa uutisoinnissa korostettiin heidän tavallisuuttaan. Teko ei muuttanut käsitystä heidän luonteestaan, vaan väkivaltainen toiminta määriteltiin ennemmin luonteeseen kuulumattomaksi. Sen sijaan tapaukset, joissa aikuinen poika surmasi vanhempansa, kirvoittivat pohdintoja tekijän ominaisuuksista ja mielen tasapainosta, mistä löydettiin usein jotakin normaalista poikkeavaa. Perheellisistä miehistä tehtiin vain vähän tulkintaa jälkikäteen. Perheellinen mies, jonka väkivalta rajoittuu perheeseen, näyttäytyi tavallisena. (Nikunen 2005, 247.) Kohtuullinen määrä väkivaltaa on sallittua, eikä se tee miehestä ”väkivaltaista”, kuten runsas alkoholinkäyttö ei näyttäydy välttämättä alkoholismina, jos esimerkiksi töiden hoitaminen onnistuu (em., 255).

Väkivallantekijän kategoriaan tekijämies sijoitetaan helpommin, kun henkirikoksen uhri on myös mies. Miesten välisessä väkivallassa syyllisyys ja uhrisuhteet ovat selkeämpiä, eikä perhe tai parisuhde ”sotke” kategoriajäsenyyksiä. Nikusen tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että toisen miehen surmaaminen on henkirikos, joka tekee miehistä tavallisia väkivallantekijöitä, kun puolestaan väkivalta perheessä tekee tekijästä tavallisen miehen. Miehen perheellisyys suojaa väkivallantekijyyden ja alkoholiongelmien leimoja ja tyyppittelyjä vastaan. Perheelliset miehet eivät näyttäydy syrjäytymis- tai nuoriso-ongelmina. (Nikunen 2005, 251.)

Lisäksi Nikusen (2005) mukaan murha-itsemurhatapausten uutisoinnissa ilmenee kapea käsitys väkivallasta. Nikusen mukaan oli tavallista, että väkivallantekijää puolusteltiin uutisissa. Tekijän väkivaltaisuuspohdinnoissa kiellettiin miehen väkivaltaisuus, ja siirryttiin tarkastelemaan perheen ongelmia ja tavallisuutta. (Em., 272.) Kiinnostavaa on se, että väkivaltaopohdinnoissa aggressiivisuuden ja väkivaltaisuuden välille tehtiin ero, sekä konstruointiin ”varsinaista väkivaltaisuutta”, mitä esimerkiksi aggressiivisuus humalassa ei tämän käsityksen mukaan ole (em., 273). Myös itse väkivaltaa tehneiden miesten käsitys väkivallasta on tutkimusten mukaan kapea: esimerkiksi vammoja tuottanutta tönnäisyä ei mielletä väkivallaksi, (Hearn 1996, 1998, Nikunen 2005, 273 mukaan), ja miehet näkevät väkivaltansa tilanteissa oikeudenmukaisena reagoitina (Nyqvist 2001, 227–228, Nikunen 2005, 273 mukaan).

Tavallisuuden tai kaltaisuuden sijaan väkivallantekijää patologisoiva esitystapa mahdollistaa sen, että lukija voi etäännyttää itsensä rikoksentekijöistä (Meyers 1997, 10). Väki-valta voidaan kehystää epänormaalien yksilöiden teoksi, jolloin väkivallan sosiaaliset juuret ja yhteiskunnallinen konteksti hämärtyvät (em., 50) ja yhteiskunta vapautetaan väkivallan ehkäisemisen vastuusta (em., 66). Jotkut väkivallantekijöistä ovat esimerkiksi psykopaattisia, mutta usein tekijän patologisointi on kulttuurista (em., 123). Esittämällä väkivaltaa erillisinä, yksittäisinä tapahtumina, uutiset vahvistavat ideaa, että väkivalta johtuu yksilöiden patologioista tai poikkeavuudesta. Väki-valta liittyy tällöin ainoastaan kyseisiin tiettyihin olosuhteisiin ja yksilöihin, eikä se ole yhteydessä laajempaan patriarkaalisen hallinnan ja kontrollin rakenteeseen (Meyers 1997, 66).

Richardsin ja kumppanien (2011, 187) mukaan tekijän mentaalisten, fyysisten tai emotionaalisten ongelmien tai päihteidenkäytön korostaminen toimi lisäksi uhrin epäsuoran syyllistämisen taktiikkana. Meyers (1997, 61) totesi uutisten kerronnan olevan myös riskitiriitaista. Ensin murhaa saatettiin kuvata jutussa tarkoin etukäteen suunnitelluksi, mutta myöhemmin sanottiin tekijän ”päässä naksahaneen”. Väki-vallan toistuvalla ja osin harhaanjohtavalla kytkennällä mielen sairauksiin on oma problematiikkansa suhteessa mielenterveysongelmiin liittyvään stigmaan.

3.3.3 Uutisten lähteet

Poliisi on portinvartija rikoksia koskevalle tiedolle, joten rikosuutisissa asioita esitetään usein poliisin näkökulmasta (Gillespie ym. 2013, 225). Tämä on kuitenkin ongelmallista, jos lainvalvonnan näkökulmat ovat ristiriitaisia esimerkiksi sosiaalipalveluiden tai väkivallan asiantuntijoiden näkökulmien kanssa (ks. Taylor 2009, em. mukaan). Kriminologien mielestä väkivaltauutisten vinoumat johtuvat osin siitä, että toimittajat ovat niin riippuvaisia poliisista yksittäisenä tietolähteenä (Heereng & Messing 2009). Nikusen aiheistossa poliisi oli runsaasti käytetty ja toimittajien arvostama lähde, lukuun ottamatta yhtä aiemmin mainittua HS:n artikkelia (17.7.1998), jossa toimittaja kehysti henkirikoksen esimerkkinä lähestymiskiellon tarpeesta ja esitti kritiikkiä poliisin toiminnasta (Nikunen 2005, 274).

Uutisten tekijät näkevät poliisin legitiiminä ja puolueettomana lähteenä, kun puolestaan monilla muilla toimijoilla voidaan ajatella olevan tietynlaisia intressejä. Esimerkiksi raiskaustukikeskuksen edustaja saatetaan nähdä puolueellisena, koska hän ajaa raiskausten uhrien asiaa. Poliisi käsitetään neutraaliksi, joten sen näkökulmalle ei tarvita tasapainottavia lähteitä (Meyers 1997, 92). Lainvalvojien tarjoamat selitykset ja ratkaisut rikoksiin hyväksytään usein pätevinä ja kattavina, vaikeivat ne olisi kumpaakaan (Gillespie ym. 2013, 226). Poliisi kuitenkin tuottaa lähteenä osin kapeaa käsitystä väkivallasta, sillä poliisilla on tieto vain viranomaiselle ilmoitetusta väkivallasta. Poliisilla voi myös olla omia pyrkimyksiä, kuten oman työn vaativuuden korostaminen tai kansalaisten rauhoittelu. (Nikunen 2005, 274.)

Heerengin ja Messingin (2009) mukaan poliisin näkemykset nojaavat todennäköisemmin uhrin syyllistämiseksi ja käsitykselle väkivallan satunnaisuudesta tai väistämättömyydestä, toisin kuin lähisuhdeväkivallan ammattilaisten, jotka näkevät väkivallan ehkäistävässä olevana ongelmana. Poliisin käyttäminen tietolähteenä suojelee journalismia syytöksiltä uutisoinnin vinoumista, koska poliisi näyttäytyy legitiiminä (em.). Institutionalisoituneiden lähteiden käyttäminen on objektiivisuuden paradigman mukaista ja se tuo journalismille uskottavuutta (Chibnall 2007, 31–43).

Richardsin ym. (2011) tutkimuksen mukaan lainvalvojat tarjosivat surman tapahtumille selityksiä, jotka olivat usein yliyksinkertaistettuja kuvauksia kuolemaan johtaneesta väkivallasta. Myös puolustusasianajajia käytettiin atlantalaislehdissä lähteenä paljon, ja he olivat uhria syyllistävää kieltä todennäköisimmin käyttävä lähde. Perheväkivallan asiantuntijoita käytettiin Richardsin ym. mukaan uutisartikkeleissa tuomaan taustatietoa ja tilastoja naisiin kohdistetusta väkivallasta, ja tämän tahon käyttäminen lähteenä oli lisääntynyt verrattuna aikaisempaan tutkimukseen. (Em., 191.) Väkivallan asiantuntijat toivat ilmi esimerkiksi sen, että väkivaltaisesta parisuhteesta lähteminen on usein vaikeaa ja vaarallista (em., 194).

Niin Meyersin (1997) kuin Richardsin ym. (2011) tutkimuksen aineistossa suurin osa lähteistä oli julkisia. Journalismi nojautui erityisesti rikosoikeudellisen järjestelmän tietoihin ja näkökulmiin. Yksityiset lähteet, kuten perhe, ystävät ja naapurit, olivat harvemmin käytettyjä. Yksityiset lähteet syyllistivät uhreja vähemmän kuin julkiset, ja kuvailivat uhreja myös positiivisesti ja ilmaisivat sympatiaa. (Richards ym. 2011, 192.)

Nikusen tutkimuksen mukaan murha-itsemurhauutisissa naapurit toisaalta myös selittivät usein väkivaltaa pois, sillä heitä voitaisiin pitää osin selitysvelvollisena sellaisessa tilanteessa, jossa väkivallasta olisi ollut merkkejä, mutta siihen ei olisi puututtu. Oma moraalista vastuuta suljettiin pois kertomalla murha-itsemurhan yllätyksellisyydestä. Naapureiden taipumus selittää asioita parhain päin voinee selittyä myös sillä, että rikoksia ja poikkeavuutta on helpompi nähdä muualla kuin omassa välittömässä läheisyydessään. (Nikunen 2005, 261, 274.) Naapurit myös liu’uttivat kategorioita joissakin tapauksissa niin, että miehen väkivalta muuttui kysymykseksi perheen ongelmista. Kun naapuri kertoo perheen viettäneen ”normaalista, rauhallista elämää” annetaan implisiittisesti ymmärtää, että normaalista poikkeava, rauhaton elämä olisi selittänyt tapahtuneen. Pohjalla on oletus siitä, että ”ongelmaperheissä” puoliset rakentavat ongelmat yhdessä ja perheväkivalta koostuu riidoista, johon molemmat osallistuvat. Tämä hämärtää vastuuta väkivallasta. (Em., 262–263.) Lisäksi pohtiessaan murha-itsemurhan selityksiä, naapurit eivät nähneet edellä esitetyn mukaisesti yhteyttä miehen humalassa ilmenevän aggressiivisuuden ja perheongelmien välillä (em., 270).

3.3.4 Väkivallan yhteiskunnallinen konteksti

Viimeiseksi käsittelen aikaisemman tutkimuksen havaintoja väkivallan kontekstoimisesta. Gillespie ja kumppanit (2013) tarkastelivat artikkelissaan pohjois-carolinalaisten lehtien tapoja kehystää miesten tekemiä naiskumppaninsa surmia. He tutkivat kahta yhtä suurta joukkoa uutisia, jotka oli jaoteltu sen mukaan, määriteltiinkö naisen surma uutisessa lähisuhdeväkivallaksi vai ei, ja sitten vertailivat ryhmissä uutisten kehystyksiä. Kehyksistä neljä oli kummallekin ryhmälle samoja. Uutisissa, jotka eivät kehystäneet surmaa lähisuhdeväkivallaksi, useimmin käytetty kehys oli tapahtuman normalisointi joka-päiväisenä. Tapahtumaa kuvattiin vain yhtenä henkirikoksena muiden joukossa. Rikoksia kehystettiin uhria syyllistäen, mutta toisaalta syitä paikannettiin myös rikosoikeudellisen järjestelmän vikoihin. Lisäksi tässä ryhmässä rikoksia kehystettiin tekijän henkilökohtaisen kontrollin menettämisen tai romahduksen kautta sekä vähättelemällä tapahtumia ja keskittymällä uhrin ja tekijän elämän muihin asioihin väkivallan sijaan. (Gillespie ym. 2013, 231–235.)

Myös uutiset, jotka määrittivät naisten surmat perheväkivallaksi, kehystivät väkivaltaa jokapäiväisinä, yksittäisinä tapauksina, viallisesta rikosoikeudellisesta järjestelmästä johtuvana tai uhrin syynä. Noin 25 prosenttia perheväkivallan nimeävistä artikkeleista kehysti väkivallan laajemman sosiaalisen ongelman kontekstiin. (Gillespie ym. 2013, 235–236.) Suurin osa uutisista siis epäonnistui esittämään surman sukupuolistuneen väkivallan yhteiskunnallisessa kontekstissa. Laajemman kontekstin huomioivat uutiset sijoittivat todennäköisemmin osan kuoleman syystä rikosoikeudellisen järjestelmän vikoihin. Jutuissa käsiteltiin lähestymiskiellon hyödyttömyyttä ja kuultiin asiantuntijoita tai uhrin läheisiä siitä, miten uhri oli yrittänyt saada apua poliisilta tai oikeusjärjestelmästä. (Em., 193.)

Uutisiin, joissa väkivaltaa ei esitetty yksittäistapauksina, vaan se kehystettiin sukupuolistuneena lähisuhdeväkivaltana, sisältyi väkivallan asiantuntijoiden näkökulma, tilastoja väkivallan yleisyydestä, sekä mainintoja auttavista tahoista (em., 194). Näissä jutuissa oli nähty vaivaa uhrin kokemuksien ja lähisuhdeväkivallan monimutkaisuuden kuvaamiseksi. Gillespien ja kumppanien tutkimus kuitenkin osoittaa, ettei väkivallan

nimeäminen uutisessa lähisuhdeväkivallaksi tarkoita sitä, että väkivalta käsitettäisiin yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Kirjoittajien mukaan on kuitenkin lupaavaa, että sosiaalisen ongelman kehys löytyi uutisteksteistä. He kuitenkin toteavat, että isossa kuvassa yksittäisten tapausten raportoinnin ja sosiaalisen kontekstin välillä on katkos. (Em., 238.)

Edellä esitellyn tutkimuksen mukaisesti myös espanjalainen media kuvasi aiemmin väkivaltaa yksittäisiksi välikohtauksiksi, sitä selitettiin tekijän käytöksellä, päihteillä, kateellisuudella, mielenterveyden sairauksilla, tai syytettiin uhria moitittavasta käytöksestä tai uskottomuudesta. Kuitenkin Espanjassa uutisten lähestymistapa miesten naisiin kohdistamaan lähisuhdeväkivaltaan on muuttunut paljon. Miesten naiskumppaneihinsa kohdistamasta väkivallasta on Espanjassa tullut merkittävänä pidetty julkinen ongelma. (Comas-d'Argemir 2015, 125.)

Espanja on ottanut paikan suunnannäyttäjänä lainsäädännöllisessä ja institutionaalisessa taistelussa miesten naisiin kohdistamaa lähisuhdeväkivaltaa vastaan (Comas-d'Argemir 2015, 122). Feministinen liike ja naisten organisaatiot ovat edistäneet miesten naisiin kohdistaman väkivallan sijoittamista poliittiselle ja lainsäädännölliselle agendalle (em., 123). Espanjassa on panostettu lainsäädäntöön, perustettu erityisoikeusistuimia, budjetoitu resursseja, vahvistettu infrastruktuuria sekä väkivallan uhreille että tekijöille kohdistettuun auttamistyöhön ja kampanjoitu tietoisuuden herättämiseksi (Hagemann-White 2010, em. mukaan). Lisäksi feministiset toimijat ovat vaikuttaneet sukupuolistuneeseen kielenkäyttöön politiikan ja median diskursseissa ja pyrkineet vaikuttamaan ongelman näkyvyyteen mediassa (em., 123). Espanjalaisille journalisteille suunnatussa kyselyssä 90,95 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että mediaa pitäisi käyttää ehkäisemään naisiin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa (em., 126).

Comas-d'Argemir (2015) analysoi katalonialaisia televisiouutisia vuosilta 2002, 2004, 2007 ja 2010. Miesten tekemien naiskumppaniensa surmien sijoittuminen korkealle uutisten hierarkiassa kertoo siitä, että aihe käsitetään tärkeäksi. Kyseiset rikokset ovat tulleet näkyville, ja niitä kohdellaan yksittäisten tapahtumien sijaan osana sosiaalista ongelmaa, joka vaikuttaa koko yhteiskuntaan. Tämä on johtanut aihetta käsittelevien uutisten määrän kasvuun. Media raportoi käytännössä kaikista kumppanin tekemistä

surmista. Comas-d'Argemirin analysoimassa aineistossa ei ilmennyt lainkaan uhrin syylistämistä eikä murhan oikeuttamista tekijän patologioilla. Väkivaltaa ei minimoitu stereotyyppiöillä tai kliseillä. (Em., 127–129.) Espanjan uutisissa käytetyt lähteet ovat moninaisempia kuin esimerkiksi Richardsin ym. (2011) aineistossa (Verganza 2003, ks. Comas-d'Argemir 2015, 129–130). Katalonialaisissa tv-uutisissa kuultiin lähteinä eri instituutioiden ja organisaatioiden edustajia, asiantuntijoita ja tuomareita. Lähteistä yli 61,6 prosenttia oli naisia, kun keskimäärin uutisten lähteistä vain 22,4 prosenttia oli naisia. Lähi-suhdeväkivallan kehystäminen julkiseksi ongelmaksi on tutkimusartikkelin mukaan parantunut uutisten laatua, mutta television ongelmana oli yhä tapa dramatisoida tapah-tumia. (Em. 130–131.)

Yhteenvetona, uutismedia toimii legitimoiden ja marginalisoiden näkökulmia (Gillespie ym. 2013, 227). Yksilöiden kannalta henkirikosten kehystäminen oikeaan sosiaaliseen kontekstiin auttaa uhreja tunnistamaan omat kokemuksensa väkivallaksi. Yhteiskunnallisesti naisten surmien tunnistaminen jaettuna sosiaalisena ongelmana voi johtaa parempiin politiikka-aloitteisiin ja resurssien suuntaamiseen (Richards ym. 2011, 228), kuten Espanjan ja Katalonian esimerkki osoittaa (Comas-d'Argemir 2015). Poliittisella tahdolla ja yhteiskunnan eri toimijoiden yhteistyöllä väkivaltaan liittyviin asenteisiin, normeihin ja diskursseihin on mahdollista vaikuttaa. Uutiset eivät ole vain mediatuotteita, vaan sosiaalisia konstruktioita, jotka ilmentävät yhteiskunnassa olevia ristiriitoja, konflikteja ja valtasuhteita (em., 133).

4 MENETELMÄ JA AINEISTO

Tutkielman empiirinen media-aineisto on kerätty Ilta-Sanomien verkkosivuilta marras-joulukuussa 2022. Luvussa 4.1 käyn tarkemmin läpi aineiston ja sen hankintatavan. Aineiston analyysimenetelmänä on laadullinen sisällönanalyysi, jonka keinoin tutkimuksen kohteena olevista representaatioista etsitään merkityksellisiä yksityiskohtia (Seppänen 2005, 149). Niiden kautta päästään käsiksi jaettuihin merkityksiin, joita journalismi representaatioillaan rakentaa ja välittää. Luvussa 4.2 avaan sisällönanalyysiä tutkimusmenetelmänä sekä esitän tutkielman koodausrunгон.

Päätutkimuskysymykseni on: *millaisena sosiaalisena ongelmana miesten naisiin kohdistama väkivalta henkirikostapausten uutisoinnissa näyttäytyy?*

Kysymystä rakentavat seuraavat alakysymykset:

- a) *Millaisia lähteitä jutuissa käytetään?*
- b) *Miten uhria ja epäiltyä tekijää kuvataan?*
- c) *Millaisia motiivikonstruktioita, syitä ja selityksiä henkirikollisuudelle etsitään ja esitetään?*
- d) *Millaisia huolia ja ongelmia uutisissa tulee esiin?*
- e) *Syylistetäänkö uhria suoraan tai epäsuorasti?*

4.1 Aineiston kuvaus ja hankinta

Journalististen tekstien tutkimuksella voidaan tarkastella, missä määrin ne edustavat kulttuurissamme yhteisesti jaettuja merkityksiä (Kunelius 1996, 393–394, ks. Kantola ym. 2003, 8). Media-aineiston avulla yritän päästä käsiksi siihen, millaisia jaettuja merkityksiä väkivallasta ja sen sukupuolistumisesta journalismi rakentaa ja välittää. Media-representaatiot voi ymmärtää kulttuurisiksi käytännöiksi, jotka tuottavat omista lähtökohdistaan käsin todellisuutta muovaavaa tietoa (Venäläinen 2013, 25). Lähtökohtiin, joista tietoa tuotetaan lukeutuvat esimerkiksi journalistiset prosessit ja käytännöt.

Tutkielman aineisto on koostettu Ilta-Sanomista, joka valtakunnallisena mediana käyttää merkittävää määrittelyvaltaa siinä, mistä rikoksista kirjoitetaan juttuja ja miten. IS ja muut mediat osallistuvat prosessiin, jossa lukijoiden käsitys suomalaisesta väkivallasta

muotoutuu. Väkivalta on jokapäiväinen aihe iltapäivälehdissä, joiden niiden tyyliin kuuluu sensaatiomaisuus ja poikkeuksellisten tapausten korostaminen (Venäläinen 2013, 23). Tavan kansalaiselle uutiset ovat merkittävä lähde, josta tietoa rikoksista saadaan. Tämä tieto on paljolti tiettyjen instituutioiden ja viranomaisten, kuten oikeuslaitoksen ja poliisin hallussa. Toisaalta myös esimerkiksi poliisin tiedotuslinjan avoimuudella on vaikutusta siihen, miten ja milloin mediat saavat tietoja käsiinsä.

Sanoma-konsernin Ilta-Sanomat ja sen kilpailija Alma Median Iltalehti ovat Suomen käydyimmät mediasivustot. Kumpikin sivustoista saa viikoittain 2,6–2,8 miljoonaa käyntiä (Finnish Internet Audience Measurement top-lista, 12.11.2023), ja ne vuorottelevat paikasta Suomen luetuimpana verkkomediana. IS.fi:n hakukone tarjosi Iltalehden sivua paremmin mahdollisuuksia rajata hakua, joten päädyin keräämään aineiston Ilta-Sanomista. Ilta-Sanomat ilmestyy painettuna kuutena päivänä viikossa, ja sen keskimääräisellä numerolla on Media Audit Finlandin mukaan 226 100 lukijaa (Media Audit Finland, KTM 2023). Tämä tutkielma keskittyy kuitenkin pelkästään verkossa julkaistuun journalismiin.

Aineisto koostuu 42 uutisesta, jotka käsittelevät 21:ä eri henkirikostapausta (N=42). Eri rikostapauksille on annettu aakkoselliset koodit. Aineisto on haettu marras–joulu-kuussa 2022 Ilta-Sanomien verkkosivujen sivuston omalla hakukoneella hakusanoin ja ajallista rajausta käyttäen. Aineistoa kerättiin hakuajankohtana viimeisen vuoden ajalta julkaistuista uutisista joulukuusta 2021 ja marraskuuhun 2022. Juttujen suuren kokonaismäärän vuoksi aineisto kerättiin systemaattisella otannalla parillisilta päivämääriltä.

Aineistoon on otettu uutiset, jotka käsittelevät kuolemaan johtaneita henkirikoksia tai epäiltyjä henkirikoksia, joissa uhri on nainen ja epäilty tekijä mies. Uhrin sekä tekijän tai epäillyn sukupuoli on mainittu jutussa. Tämän vuoksi monet tapauksia käsittelevät ensi-uutiset jäivät aineiston ulkopuolelle, sillä poliisi ei välttämättä heti esitutkinnan alussa kerro asianomaisia yksilöiviä tietoja kuten sukupuolta tai ikää. Mukaan on otettu vain Suomessa tehdyt henkirikokset, ja kaikki uhrit ovat täysi-ikäisiä. Aineisto keskittyy tiukasti henkirikosuutisointiin, ja sen ulkopuolelle rajasin esimerkiksi feature-tyyppiset artikkelit, joissa käsitellään muun muassa vanhempia henkirikostapauksia.

Hakukonetta testaamalla päädyin hakemaan aineiston käyttämällä hakusanoja henkirik, murha, surma, tappo, taposta, perheväkival, parisuhdeväkival ja lähisuhdeväkival. Aineiston uutiset on kopioitu is.fi-sivustolta kokonaisuudessaan sisältäen otsikon, ingressin, leipätekstin, kuvat, kuvatekstit, videot ja mahdolliset muut rikasteet. Juttujen visuaalisen sisällön jouduin jättämään tutkielman analyysin ulkopuolelle, jotta tutkielman työmäärä pysyi kohtuullisena.

4.2 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Aineiston analyysimenetelmänä on laadullinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysillä tarkastellaan tekstistä löytyviä inhimillisiä merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87) ja merkityksellisiä yksityiskohtia (Seppänen 2005, 149). Pietilän (1973, 4) mukaan kyseessä on joukko menettelytapoja, joiden avulla dokumentin sisällöstä voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoja tieteen pelisääntöjen mukaisesti. Menetelmällä kuvataan tilastollisesti tai sanallisesti ”dokumenttien sisältöä ilmiöinä tai niitä ulkopuolisia ilmiöitä, joita sisällön ajatellaan ilmaisevan” (em., 52–53). Sisällönanalyysin tavoitteena on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä selkeä sanallinen kuvaus. Tarkoituksena on järjestää aineisto muotoon, joka on selkeä ja tiivis, mutta joka ei kadota informaatiota. Hajanainen aineisto järjestellään tuottaen tutkittavasta ilmiöstä selkeää ja yhtenäistä tietoa. (Burns & Grove 1997; Strauss & Cobin 1998, Tuomi & Sarajärvi 2018, 91 mukaan.)

Pietilä kirjoittaa vuonna 1973 ilmestyneessä teoksessaan sisällön erittelystä, mutta Seppäsen (2015, 145) mukaan käsitteellä ei ole eroa sisällönanalyysiin. Kuitenkin esimerkiksi Tuomi ja Sarajärvi (2018, 88) erottelevat sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn, käsittäen jälkimmäisen esimerkiksi dokumentin sisällön kvantitatiiviseksi kuvaamiseksi ja sisällönanalyysin dokumenttien sanalliseksi kuvaamiseksi. Heidän mukaansa kvantifiointi kuuluu sisällön erittelyn piiriin, ja sitä voidaan käyttää apuna sisällönanalyysissä. Tässä tutkielmassa ymmärrän sisällön kvantifiointin tärkeäksi osaksi laadullisen sisällönanalyysin tekemistä. Seppänen (2005, 145–146) perustelee, että myös aineiston kvantifiointi perustuu aina kvalitatiivisiin ratkaisuihin, sillä esimerkiksi muuttujien määrittelyminen pohjaa kvalitatiivisille valinnoille. Määrällistä ja laadullista ulottuvuutta ei voi erottaa toisistaan. ”Sisällönanalyysi on metodisesti ja teoreettisesti joustavaa ja sisältää

kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia elementtejä”, Seppänen muotoilee (em., 146). Tämän joustavuuden tähden, sisällönanalyysin on myös oltava täsmällistä.

Tässä tutkimuksessa havaintoyksikkö on lehtijuttu (N=42), josta tarkastellaan useita koodausyksiköitä ja niiden sisältöluokkia eli muuttujia. Muuttujien avulla tarkastellaan aineistossa olevia tutkimuksen kohteena olevia sisällöllisiä ilmiöitä. (Seppänen 2005, 147–148). Tarkastelun alla olevat ilmiöt voivat olla ”teoreettisia tai konkreettisia, käsitteellisesti sisällöltään laaja-alaisempia tai suppeampia; ne voivat olla myös jonkin toisen niitä yleisemmän ilmiön osia”. Muuttuja on jokin laadullisesti tai määrällisesti vaihteleva suure. (Pietilä 1973, 127.)

Tässä tutkielmassa esimerkki yksinkertaisesta muuttujasta on uutisen lähteet. Uutisen lähteen muuttujan arvoja voivat olla esimerkiksi poliisi, syyttäjä tai uhrin naapuri. Muuttujien tulee vastata tutkimusongelman mahdollisimman hyvin ja tyhjentävästi (em., 229). Tutkimuksen ja muuttujien kykyä mitata sitä, mitä on tarkoitus, kutsutaan validiteetiksi. Kaikki muuttujat luetteloidaan koodausrunkoon, jossa kuvataan muuttujat, niiden arvot ja koodauksen perusteet. (Pietilä 1973, 129; Seppänen 2005, 157.) Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat johdonmukainen koodaus, yksielitteisyys ja toistettavuus eli reliabiliteetti (Seppänen 2005, 154).

Aineiston koodauksessa käytin Atlas.ti- ja Microsoft Excel -ohjelmistoja. Alla on lueteltu koodausrungon muuttujat ja niiden arvot. Muuttujat on muodostettu osin aineistolähtöisesti aineistoa koodatessa ja osin aikaisemman tutkimuksen pohjalta.

Koodausrunko

1) UUTISEN MUOTO (Nikunen 2005, 95–99, 122–123 mukaillen)

- a) rutiiniuutinen
- b) runsaampi uutinen

2) UUTISTEN LÄHTEET

- a) *Viralliset lähteet*
 - i) Poliisi
 - ii) Tuomioistuin
 - iii) Syyttäjä
 - iv) Puolustus
- b) *Epäviralliset lähteet*

- i) naapuri
- ii) paikkakuntalainen
- iii) sosiaalinen media
- iv) uhrin työhön liittyvä lähde

3) UHRIN JA TEKIJÄN KUVAUKSET

a) Uhriin ja epäiltyyn/tekijään viittaavat ja heitä kuvaamaan käytetyt sanat

- i) nainen
- ii) mies
- iii) uhrius
- iv) kuolemasanat
- v) rikollisuuteen liittyvät
- vi) ikään liittyvät
- vii) perheeseen ja sukulaisuuteen liittyvät
- viii) kollektiivisanat
- ix) muut

b) Laajemmat uhria ja tekijää tai heidän toimintaansa kuvaavat virkkeet

- i) uhrin aktiivisuus pelastautua
- ii) uhrin hyvyys
- iii) uhrin elämän kuvaus
- iv) sympatia uhria kohtaan
- v) muut
- vi) väkivallanteon kuvaukset

4) SYY- JA MOTIIVIKONSTRUKTIOT

- a) epäillyn aiempi väkivalta uhria kohtaan
- b) ei lähisuhdeväkivaltaa
- c) lähisuhdeväkivalta
- d) uhkailu/vainoaminen
- e) lähestymiskielto
- f) uhri pelkäsi epäiltyä
- g) alkoholi
- h) huumeet
- i) ei päihteidenkäyttöä
- j) päihderiippuvuus
- k) rikoshistoria
- l) ei rikoshistoriaa
- m) epäillyllä epäily pettämisestä parisuhteessa
- n) mahdollinen ero parisuhteessa
- o) mustasukkaisuus
- p) riita
- q) ei riitaa
- r) rakkauden korostaminen
- s) epäillyn kunnollisuus
- t) epäilty ei kunnollinen
- u) mielenterveysongelmat
- v) ”päässä niksahti”

- w) talousvaikeudet
 - x) uhria ei ryöstetty
 - y) sattumanvarainen uhri
 - z) seksuaalirikosspekulaatio
 - å) syyntakeeton
- 5) **HUOLET JA ONGELMAT**
- a) Huoli paikkakunnan rauhan järkkymisestä
 - b) Huoli asuinpaikan turvallisuudesta
 - c) Huoli työturvallisuudesta
 - d) Lähestymiskiellon puutteellisuus turvaamistoimena
 - e) Avun saaminen terveydenhuollosta mielenterveysongelmiin
- 6) **TUNTEIDEN ILMAISU**
- a) järkytys
 - b) pelko
 - c) suru
 - d) korostetaan tapahtuneen kamaluutta
- 7) **UHRIN SYYLLISTÄMINEN** (Richards ym. 2013, 187)
- a) Uhrin suoran syyllistämisen taktiikat
 - i) korostetaan sitä, että uhri on epäonnistunut ilmoittamaan tekijän aiemmasta väkivallasta
 - ii) korostetaan sitä, että uhri on epäonnistunut nostamaan syytteen tekijän aiemmasta väkivallasta
 - iii) korostetaan uhrin todellista tai epäiltyä uskottomuutta
 - b) Uhrin epäsuoran syyllistämisen taktiikat
 - i) korostetaan tekijän mentaalisia, fyysisiä tai emotionaalisia ongelmia
 - ii) korostetaan uhrin mentaalisia, fyysisiä tai emotionaalisia ongelmia
 - iii) korostetaan uhrin tai tekijän alkoholin tai huumeidenkäyttöä

5 ANALYYSI

Tässä osiossa esittelen aineiston analyysin tulokset. Osassa 5.1 käyn läpi uutisjuttujen peruspiirteitä ja uutisissa käytettyjä lähteitä. Osassa 5.2 tarkastelen, miten uhriutta tuotetaan uutisteksteissä. Osiossa 5.3 aiheena on epäiltyjen tekijöiden kuvaukset ja miten niillä esitetään selityksiä ja rakennetaan motiiveja teoille. Osiossa 5.4 päästään siihen, miten ja millaisia huolia ja ongelmia henkirikoksia koskevissa uutisissa nostetaan esiin. Osio 5.5 käsittelee uhrin syyllistämisen tematiikkaa.

5.1 Uutisten peruspiirteet ja käytetyt lähteet

Aineistossa on 42 uutista, jotka käsittelevät 21:ä eri henkirikostapausta. Tapaukset ja niihin liittyvät uutisjutut linkkeineen on listattu liitteessä tutkielman lopussa. Tapauksille on annettu aakkoselliset koodit. Taulukkoon 3 on eritelty tapaukset uhrin ja epäillyn tekijän välisen suhteen mukaan. Aineistossa yleisin tapaus on sellainen, jossa uhri ja epäilty olivat avio- tai avoliitossa tai seurustelusuhhteessa. Eniten yksittäisiä uutisia oli tapauksista, joissa uhrin ja epäillyn suhde ei ollut selvillä tai se ei ilmennyt uutisesta, ja saman verran tapauksista, joissa uhri oli epäillyn tekijän äiti.

Taulukko 3. Aineiston tapaukset ja uutiset uhrin ja epäillyn tekijän suhteen mukaan.

Uhrin ja epäillyn suhde	Tapausten määrä	Uutisten määrä	Tapaukset
Aviopari / seurustelusuhde	5	8	F, H, O, P, S
Ei kerrottu / ei selvillä	4	9	D, K, L, R
Äiti ja poika	3	9	B, E, U
Ex-kumppanit	3	7	C, M, N
Tuntemattomia toisilleen	2	5	A, J
Tuttu	2	2	I, T
Muu	2	2	G, Q
Yhteensä	21	42	

Aineiston uutisia on vaikea sijoittaa tiukan kaksijakoisesti vain joko rutiiniuutisen tai erikoisartikkelin kategorioihin, sillä monissa artikkeleissa on pelkän laihan luurankoraportoinnin ylittäviä piirteitä, mutta niitä ei voi kuitenkaan nimittää varsinaisiksi erikoisartikkeleiksi. Olen jakanut uutiset kahteen kategoriaan, jotka ovat rutiiniuutiset ja

runsaammat uutiset. Nikusen (2005, 108) mukaan rutiiniuutisten virrasta erottuvat jutut ovat dramaattisempia ja tarkempia, niissä pohditaan motiiveja, annetaan taustatietoja, pohditaan tapahtunutta jonkinlaisena ongelmana ja lähteenä on jokin muukin taho kuin poliisi. Tämän tutkielman 42 uutisen aineistossa rutiiniuutisia ja niitä runsaampia juttuja oli 21 kappaletta kumpiakkin. Rutiiniuutisiksi luokittelin jutut, jotka ovat lyhyehköjä, lähteenä on yleensä vain poliisi ja/tai tuomioistuin ja jutussa ei ole väkivallanteon raportoinnin ohella muuta erityistä näkökulmaa. Runsaammiksi jutuiksi luokittelin puolestaan jutut, jotka ovat joko näkökulmitettuja (esimerkiksi uhrin naapurien tuntemukset), pidempiä kertauksia tapahtuneesta tai poliisin tutkinnan tilanteesta, laajempia raportteja oikeuskäsittelystä tai valmistuneen esitutkinnan läpikäyntiä. Runsaammissa jutuissa voi tulla ilmi se, että toimitus on tehnyt omaa tiedonhankintaa muistakin lähteistä kuin poliisilta. Tekstissä voi olla tarinallinen tai reportaasinomainen tyyli.

Aineiston uutisissa käytetyimpiä lähteitä ovat viralliset lähteet. Uutisoinnissa nojataan erityisesti poliisiin. Taulukossa 4 on eritelty, kuinka monessa uutisessa kutakin lähdettä on käytetty.

Taulukko 4. Uutisissa käytetyt lähteet, määrä ja prosenttiosuus kaikista artikkeleista.

	Lähde	Määrä	Osuus kaikista artikkeleista (%) (N=42)
Viralliset lähteet	Poliisi	31	73,8
	Tuomioistuin	24	57,1
	Syyttäjä	9	21,4
	Puolustus	3	7,1
Epäviralliset lähteet	Naapuri	6	14,3
	Paikkakuntalainen	6	14,3
	Sosiaalinen media	4	9,5
	Uhrin työhön liittyvä lähde	3	7,1

Poliisi on tiedon lähteenä 31 jutussa eli 73,8 prosentissa aineistosta. Havainto on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa (esim. Nikunen 2005, 274; Meyers 1995, 86; Gillespie ym. 2013, 225). Tästä poiketen, Comas-d'Argemirin (2015, 130) mukaan katalonialaisissa tv-uutisohjelmissa yleisin lähde ovat väkivallan asiantuntijat. Poliisiorganisaatiolta saadaan tietoja esimerkiksi haastattelemalla tutkintaa tekeviä poliiseja ja asiakirjoista

kuten esitutkimamateriaalista. Toiseksi yleisin lähde aineistoni uutisissa oli tuomioistuimien, jota käytettiin lähteenä 57,1 prosentissa jutuista.

Monen uutisen kärki liittyy suoraan rikosoikeudellisen prosessin etenemiseen kuten oikeuskäsittelyihin. Tuomioistuimia käytettiin lähteenä myös epäiltyjen tekijöiden rikoshistorian selvittämiseen. Syyttäjät ja puolustus liittyvät tuomioistuimiin, mutta ne on eritelty omiksi lähteikseen, koska niillä on erilaiset suhteet uhriin ja epäiltyyn tekijään. Syyttäjät mainittiin erikseen 9 uutisessa eli 21,4 prosentissa jutuista, ja puolustus 3 uutisessa eli 7,1 prosentissa jutuista. Uhrien omaisten ääniä kuultiin jutuissa virallisten lähteiden kautta esitutkimamateriaalien tai oikeusistuntojen välityksellä. Epäiltyjen tekijöiden kertomaa kuultiin virallisten lähteiden kautta kahdeksassa uutisessa. Uhrien ääni kuului kolmessa uutisessa kahteen tapaukseen liittyen, joissa miehet olivat kohdistaneet väkivaltaa uhriin jo aiemmin. Uhrin olivat ilmoittaneet väkivallasta viranomaisille, joten poliisilla ja tuomioistuimella oli heiltä lausuntoja. Huomionarvoista on, että väkivallan asiantuntijoita tai väkivallan ehkäisyn parissa työskenteleviä ei haastateltu yhdessäkään jutussa.

Niin sanotuista yksityisistä lähteistä yleisimmät ovat naapurit (14,3 %) ja paikkakuntalaiset (14,3 %), jotka kummatkin esiintyivät kuudessa jutussa. Uhrin työhön liittyviä lähteitä kuultiin kolmessa uutisessa, jotka käsittelivät kahta tapausta, joissa uhri oli surmattu tämän ollessa töissä. Yksityiset lähteet saattoivat ilmaista sympatiaa uhreja kohtaan ja kertoa heistä positiiviseen sävyyn, kuten myös Richards ja kumppanit (2011, 192) toteavat. Aineiston yksityiset lähteet eivät kuitenkaan käyttäneet uhria syyllistävästä kielestä, toisin kuin Richardsin ym. tutkimuksessa todettiin (em.). Lisäksi uhrin ja epäillyn tekijän sosiaalisen median profiileja hyödynnettiin kahteen eri tapaukseen liittyen neljässä jutussa, eli 9,5 prosentissa uutisista. Sosiaalisesta mediasta oli saatu tietoja tapauksessa N uhrin ja tapauksessa U epäillyn koulutustaustasta, työhistoriasta ja harrastuksista. Tapauksen U uutisissa myös kerrottiin tarkemmin epäillyn tekijän somepäivityksistä.

5.1.1 Naisia ja miehiä, uhreja ja epäiltyjä

Aineistosta koodattiin kaikki uhria ja epäiltyä tekijää kuvaavat sanat (poissulkien ”hän”). Teemoittelin sanat uhrin sekä epäillyn osalta kuuteen kategoriaan (taulukko 5). Uhrista käytettyjen sanojen kategoriat ovat nainen, uhri/naisuhri, perheeseen ja sukulaisuuteen liittyvät sanat, ikään liittyvät, muut ja kuolemaan liittyvät sanat. Epäiltyjen kohdalla kategoriat ovat mies, rikollissanat, perheeseen ja sukulaisuuteen liittyvät sanat, ikään liittyvät sanat, epäillyn tai tekijän nimi ja muut. Aineistosta koodattiin myös virkkeet, joissa uhria, epäiltyä tai heidän toimintaansa kuvattiin laajemmin.

Taulukko 5. Uhrista ja epäilystä tekijästä käytetyt sanat.

Uhrista käytetyt sanat	Määrä	Epäilystä käytetyt sanat	Määrä
Nainen	160	Mies	273
Uhri / naisuhri	108	Rikollissanat	185
Perheeseen ja sukulaisuuteen liittyvät sanat	103	Perheeseen ja sukulaisuuteen liittyvät sanat	79
Ikään liittyvät sanat	74	Ikään liittyvät sanat	72
Muut	32	Epäillyn tai tekijän nimi	72
Kuolemaan liittyvät sanat	17	Muut	43

Yleisimmin sekä uhriin, että epäiltyyn viitattiin aineistossa sukupuolen esiin tuovilla sanoilla ”nainen” ja ”mies”. Epäilyihin tekijöihin viittaavia sanoja oli aineistossa enemmän. Toiseksi yleisin kategoria on uhrin kohdalla sana ”uhri” ja epäiltyjen tapauksessa erilaiset rikollisuuteen liittyvät sanat. Uhriksi nimeämällä tunnustetaan, että henkilö on kärsinyt vääryyttä, ja uhripositioon liittyy myös se, kenen kärsimykselle ylipäätään annetaan arvoa (Nikunen 2005, 43–44). Uhrin aseman myöntäminen on yksinkertaista uhriuden tuottamista, ja samaan tapaan rikosentekijyyttä tuotetaan uutisissa käyttämällä rikollissanastoa. Uhrin ja epäillyn tekijän kutsuminen esimerkiksi osapuoliksi luo mielikuvan kahdesta tilanteesta tasapuolisemmasta toimijasta.

Uhri-sanaa ei käytetty lainkaan kahden tapauksen jutuissa, jotka olivat epäiltyjä murha-itsemurhia. Tapauksesta F oli aineistossa yksi uutinen, ja sen mukaan aviomiehen epäiltiin surmanneen vaimonsa ja sen jälkeen itsensä. Tapaus H käsittää kaksi uutista, joiden mukaan miehen epäiltiin murhanneen puolisonsa sekä heidän 2-vuotiaan lapsensa.

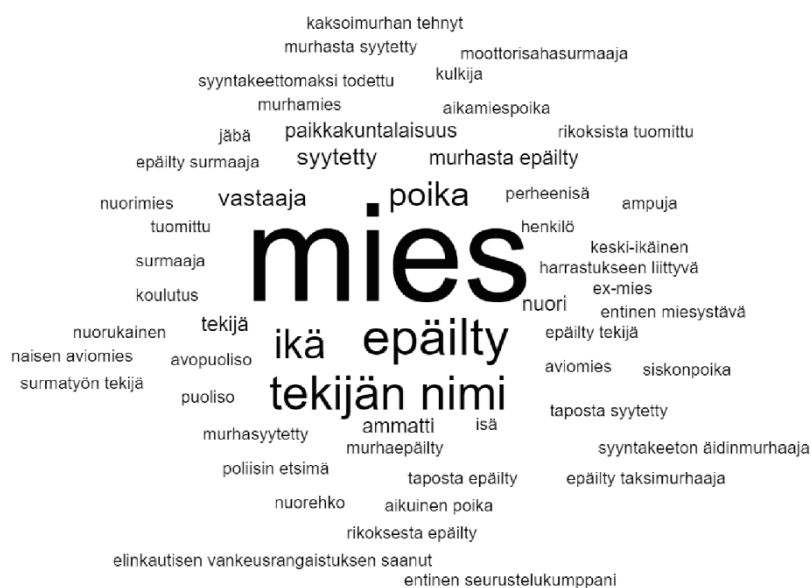
Tämä on linjassa Nikusen (2005, 125) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan murha-itsemurhauutisissa sanaa ”uhri” käytetään henkirikosuutisia harvemmin, sillä murha-itsemurhaa ei mielletä yhtä helposti henkirikokseksi vaan tekijä käsitetään enemmän yhdeksi uhreista.

Rikollisuuteen viittaavista sanoista yleisimpiä olivat epäilty (79 mainintaa), vastaaja (19), murhasta epäilty / murhaepäilty (18), syytetty (17) ja tekijä (16). Epäillyn rikoksen tyyppin mainitseminen rakentaa vahvempaa yhteyttä henkirikokseen. Epäillyn tekijän nimitykset uutisissa liittyvät rikosoikeudelliseen prosessiin, sillä todistustaakan ollessa syyttäjällä, rikoksesta epäilty on aina syytön, kunnes syyttäjä kykenee todistamaan toisin (Tieteen termipankki). Aineistossa on viisi juttua, joiden uutiskärki on oikeuden antama tuomio. Näistä kolmen uutisen otsikoissa on käytetty kuvauksia ”murhamies”, ”syyntakeeton äidinmurhaaja” ja ”moottorisahasurmaaja”, jotka yhdistävät henkirikoksen vahvasti tekijään.

Perheeseen ja sukulaisuuteen liittyviä, ikään liittyviä sekä muut-kategoriaan sijoittuvia sanoja käytettiin uhrien ja epäiltyjen osalta suunnilleen yhtä paljon. Muut-kategoria sisältää muun muassa paikkakuntalaisuuteen, ammattiin, harrastuksiin ja vapaa-aikaan sekä koulutukseen liittyviä sanoja. Kuvissa 1 ja 2 on muodostettu Infogram-työkalulla sanapilvet uhrista ja epäillystä tekijästä käytetyistä sanoista.

Kuva 3. Uhrista käytetyt sanat.

Kuva 4. Epäillystä tekijästä käytetyt sanat

5.1.2 Perheen ja pariskunnan kollektiivit

Kollektiivisanojen käyttö oli aineistossa melko vähäistä, mutta selkeää tietyissä tapauksissa. Uhrin ja epäillyn tekijän kollektiiviksi jäsentäviä sanavalintoja oli käytetty kuudessa uutisessa viiteen tapaukseen liittyen. Neljässä näistä tapauksista uhri ja epäilty olivat olleet henkirikoksen teko aikaan avo- tai avioliitossa, eli koko aineistossa on vain yksi tapaus, jossa heteroseksuaalisessa parisuhteessa ollut uhria ja epäiltyä ei jäsennetty sanavalinnoilla kertaakaan kollektiiviksi. Ex-kumppanien tapauksissa uhria ja epäiltyä tekijää ei kuvattu lainkaan kollektivoivin sanoin. Tämä poikkeaa Nikusen (2005, 105–106) tutkimuksesta, jossa todettiin, että erään murha-itsemurhatapauksen uutisoinnissa jopa erilleen muuttanut entinen avopari jäsennettiin edelleen pariskunnaksi. Aineistossa yleisin uhriin viittaava sana ”nainen” korostaa uhrin yksilöllisyyttä ja samalla esimerkiksi irrottaa parisuhteesta (em., 111). ”Äiti” oli aineistossa kolmanneksi yleisin uhrista käytetty sana. Se ei kollektivoi yhtä vahvasti kuin esimerkiksi ”perhe” tai ”pariskunta”, mutta viittaa naisiin epäsuorasti lapsiensa, näiden uutisten tapauksessa, aikuisten poikiensa kautta. Aikuista poikaa ja tämän äitiä ei kuitenkaan mielletä uutisissa perheeksi, vaan perheen muodostavat pariskunta lapsineen.

Eniten kollektivoivia sanavalintoja oli aineiston kahden epäillyn murha-itsemurhatapauksen uutisissa. Uutisen F1 otsikko passivoi henkirikoksen ja kollektivoi osapuolia

voimakkaasti otsikon alkuosassa. Asioiden tila paljastuu kuitenkin ajatusviivan jälkeen: ”Oulussa kuollut pariskunta oli ollut pitkään naimisissa – maastosta kuolleena löytynyttä miestä epäillään vaimonsa taposta” (IS 16.11.2022). Puolestaan jutun H1 otsikossa murha-itsemurha, jossa miehen epäillään surmanneen puolisonsa, pienen lapsensa ja itsensä, nimetään perhesurmaksi, jossa nainen on passiivisesti kuollut: ”Esitutkinta paljastaa: Porvoon perhesurmassa kuollut äiti yritti vielä edellisiltana hakea apua miehelleen” (IS 16.9.2022). Otsikon sanavalinta ”perhesurma” kuvaa hyvin sitä, miten murha-itsemurha käsitetään henkirikoksen sijaan enemmän perhetragediaksi, jossa tekijä on yksi uhreista (Nikunen 2005, 125). Tapauksen kahdessa uutisessa nainen ja mies eivät ole kertaakaan uhri ja epäilty, vaan ”perheenäiti” ja ”perheenisä”. Tapaus O2 ei ole murha-itsemurha, mutta sen dramaattisen otsikon ensimmäisessä osassa uhrina näyttäytyy henkensä menettäneen naisen sijaan pitkä avioliitto: ”Lähes 37 vuotta kestänyt avioliitto päättyi karnealla tavalla – vaimoan ampunut mies vannoi rakkauttaan hätäpuhelussa” (IS 8.11.2022). Rakkauttaan vannova taposta epäilty näyttäytyy otsikossa avioliittonsa menettäneenä traagisena hahmona.

5.2 Uhrin position tuottaminen

Representaatioita väkivallan uhriudesta tuotetaan uutisteksteissä monin keinoin, ja seuraavaksi esittelen, millaisia nämä kuvaukset aineistossa ovat. Tiettyjen seikkojen korostaminen esittää uutisteksteissä osan uhreista toisia haavoittuvaisempina. Teksteistä löydettyt uhriutta korostavat keinot ovat: uhrin vanhuuden tai nuoruuden korostaminen, tunteiden ilmaiseminen tekstissä, uhrin hyvyyden kuvaaminen, uhrin haavoittuvuuden ilmi tuominen, sympatian ilmaiseminen, uhrin elämästä kertominen, pienten lasten äitiyden korostaminen ja uhrin aktiivisen toiminnan kuvaaminen. Uhrin position tuottamisen keinot on esitelty alla taulukossa 6. Uhripositio rakentuu teksteissä myös suhteessa väkivallan tekijyyden representaatioon, jota tuotetaan epäillyn tekijän ja teon kuvauksilla sekä motiivikonstruktioiden pohdinnalla, ja näihin keskityn luvussa 5.3.

Taulukko 6. Uhrin position tuottamisen keinot uutis- ja tapausmäärittäin.

Uhrin position tuottamisen keino	Uutisten määrä	Tapausten määrä
Uhrin vanhuuden korostaminen	4	2
Uhrin nuoruuden korostaminen	3	2
Uhrin hyvyden kuvaaminen	7	5
Uhrin haavoittuvuuden kuvaaminen	4	3
Uhrin elämästä kertominen	5	3
Pienten lasten äitiyden korostaminen	2	2
Uhrin aktiivisen toiminnan kuvaaminen	3	2
Sympatian ilmaiseminen uhria kohtaan	3	3
Tunne: järkytys	7	3
Tunne: suru	2	1
Korostetaan tapahtuneen kamaluutta	9	5

Uhrin ikää korostettiin aineiston uutisissa uhrin ollessa vanha tai nuori. Meyersin (1997, 57) tutkimuksen mukaan erityisen vanhat ja nuoret uhrin representoitiin viattomina. Vanhuutta korostettiin IS:n uutisissa neljässä jutussa kahteen tapaukseen liittyen. Tapauksessa A uhrin iäkkyyttä korostettiin monin tavoin. Uhria kuvataan tapauksen neljässä uutisessa muun muassa ilmauksilla ”iäkäs nainen” ja ”vanhus”. Uhrin iäkkyys tuodaan kaikkien juttujen otsikoissa jollakin tavalla ilmi, ja uutisen A3 otsikossa tapaus on nimetty ”vanhussurmaksi”. Toisessa iäkkään uhrin tapauksessa (Q), josta oli aineistossa yksi juttu, mainitaan uhrin ikä, 89 vuotta, neljä kertaa.

Nuoruutta puolestaan korostettiin erityisesti surmatun taksikuskin tapauksessa, jonka neljässä uutisessa uhrin kuvauksissa toistuvat ”vain 20-vuotias” ja ”nuori”. Uhrin kollegan sitaatti on nostettu artikkelin D3 otsikkoon: ”Nuoren ihmisen elämä viety” (IS 22.8.2022). Nuoreksi kuvattiin myös tapauksen R uhria, postinkantajaa, joka surmattiin niin ikään töissä. Lisäksi tapauksen N 29-vuotiaan uhrin ikää korostettiin, sillä se kerrottiin kaikissa tapausta koskevissa viidessä uutisessa kussakin 1–5 kertaa. Hieman alle kolmekymppisen uhrin ikää ei kuitenkaan luonnehdita muin sanoin, joten häneen ei ole katsottu voitavan soveltaa nuoren eikä sen enempää keski-ikäisen kategorialla. Koko aineistossa on 34 uutista, joissa ikä tuodaan esille vain kerran tai sitä ei mainittu lainkaan.

Uhrin haavoittuvuus tämän rajoittuneen toimintakyvyn vuoksi korostuu kolmessa tapauksessa. Uutisessa L1 uhria kuvataan liikuntarajoitteiseksi otsikon lisäksi jutussa useita kertoja. Myös uutisen M1 otsikossa uhria kutsutaan liikuntarajoitteiseksi, ja lisäksi leipätekstissä kerrotaan uhrin olleen lähes sokea ja käyttäneen rollaattoria. Syyttäjän epäsuoran sitaatin mukaan nainen oli lähes puolustuskyvytön. Myös uutisessa B1 kerrotaan syyttäjän mukaan uhrin olleen epäiltyyn nähden fyysisten ominaisuuksiensa vuoksi lähes puolustuskyvytön. Jutussa B4 selviää lisää, kun kerrotaan käräjäoikeuden päätöksestä, jonka mukaan uhri oli ”vahvan humalatilana vuoksi ollut puolustuskyvyttömyyttä lähentelevässä tilassa” (IS 18.1.2022). Meyersin (1997, 61) tutkimuksessa todettiin uhrin humalatilasta kertomisen toimivan keinona syyllistää uhria, mutta tässä se sen sijaan puoltaa uhrin viattomuutta. Uhrien mahdollista päihtymystä ei mainittu tämän tutkimuksen aineiston muissa uutisissa, ja Richardsin ja kumppanien mukaan (2011, 190) se oli myös heidän tutkimassaan aineistossa harvinaista.

Kolmeen tapaukseen liittyen *kerrotaan uhrien elämästä*, mikä inhimillistää heitä ja potentiaalisesti herättää lukijassa tunteita. Uutinen A4 on raportti käräjäoikeuden istunnosta, jonka kautta uhrin omaiset pääsevät ääneen:

”Vainajalla ei ollut omaa perhettä. Käräjäsälissä oli paikalla uhrin kaksi sisarentytärtä ja sisaren tyttärentytär. Sukulaiset kertoivat tarkasti, miten täti ja isotäti oli aina ollut tiivis osa heidän perhettään. – Kaikki joulut ja muut perhejuhlat vietimme aina yhdessä.” (A4, IS 28.9.2022)

Uutisessa N2 kerrotaan uhrin vanhan blogin pohjalta tämän opinnoista ja fitnessharrastuksesta, jonka parissa nainen oli myös tavannut myöhemmin hänen murhastaan epäillyn miehen. Tapaukseen U liittyen kerrotaan epäillyn tekijän sosiaalisesta mediasta löytyneen runsaasti epäillyn ja uhrin, eli pojan ja äidin, yhteiskuvia, joista päätellään heidän esimerkiksi viettäneen juhlapyhiä yhdessä.

Viidessä tapauksessa kuvataan *uhrien hyvyttä*. Heidän luonnettaan tai tekojaan kuvataan positiiviseen sävyyn esimerkiksi näin: ”Äiti oli mukava, iloinen, tavallinen ihminen” (U2, IS 20.7.2022). Kahdessa tapauksessa naisten kerrotaan auttaneen aikuisia poikiaan, jotka myöhemmin surmasivat äitinsä: ”...auttavaisena ihmisenä tunnettu äiti olikin

ainoa, joka menneistä huolimatta tuki poikaansa ja auttoi häntä” (B3, IS 8.1.2022).
Murha-itsemurhatapauksessa H kerrotaan, että nainen oli yrittänyt hakea netistä apua mielenterveysongelmista kärsineelle miehelleen vain vähän ennen henkirikosta:

”Vielä tekoa edeltävänä iltana perheenäiti googletti tietoja Porvoon psykiatrisesta päivystyksestä. Hän yritti saada apua miehelleen. Numero, johon nainen soitti, ei kuitenkaan apua suonut, sillä se oli vanhentunut.” (H2, IS 8.1.2022)

Naisten elämän ja luonteen kuvaaminen avuliaina ja hyvinä ihmisinä konstruoi uhripositiota ja representoi tapahtuman traagisena. Yksityisiä lähteitä käytetään kuvailemaan positiivisesti uhria ja näyttämään sympatiaa uhria kohtaan (Richards ym. 2011, 192).

Joissakin jutuissa ilmaistaan tunteita tai osoitettiin sympatiaa uhria kohtaan. Tunteellisia sanavalintoja ilmenee pääasiassa rutiinijuttuja runsaammissa uutisissa.

”Ei tuttu ihminen tuollaista loppua olisi ansainnut.” (U2, paikkakuntalaisen sitaatti. IS 20.7.2022)

”– Kerta kaikkiaan surullinen tapahtuma. Nuoren ihmisen elämä viety, paikalle saapunut tilataksin kuljettaja sanoo.” (D3, IS 22.8.2022)

Surun tunteen ilmauksia haastateltujen lausumien kautta on vain nuoren taksinkuljettajan tapauksessa D, mutta sen sijaan useammin jutuissa *ilmaistaan järkytystä* tai *korostetaan muutoin tapahtuneen kamaluutta*. Tunnepitoiset sanavalinnat lisäävät juttuihin draamaa ja esittävät uhrien viattomuutta korostamalla sitä, että on tapahtunut jotain traagista ja väärää. Voimakkaimpia tunnepitoisia ilmaisuja käytetään iltapäivälehdille ominaiseen tyyliin erityisesti uutisten otsikoissa. Aineistosta löytyvät erikoisartikkelit, joissa on esimerkiksi jalkauduttu rikoksen tapahtumapaikkakunnalle, sen sijaan ovat tunteiden kyllästämiä. Järkytys on aineistossa usein paikkakuntalaisiin tai lähiyhteisöön liitetty tunne:

”Olemme koko työyhteisö erittäin järkyttyneitä tapahtuneesta” (R3, IS 28.11.2022).

”Ihmiset ovat kyllä todella järkyttyneitä, Ilta-Sanomien toimittajalle vakuutettiin keskiviikkona Kuhmossa.” (U3, IS 26.7.2022)

”Teko on järkyttänyt syvästi muita kerrostalon asukkaita ja tietysti naisen omaisia, kun pitkä elämä päättyi tällä tavalla” (Poliisin sitaatti A1, IS 4.1.2022)

Järkytystä ilmaistaan teksteissä ja otsikoissa myös sijoittamatta tunnetta sitaattiin, vaan tunne voidaan sanoa myös ikään kuin toimittajan suulla:

”Orimattilassa tapahtui viime kesänä järkyttävä veriteko.” (Kuvateksti, B3, IS 8.1.2022).

”Nuoren naisen järkyttävään kohtaloon liittyy lukuisia avoimia kysymyksiä.” (Leipäteksti, D3, IS 22.8.2022)

Tunnetta herätetään myös ilmaisemalla tapahtuneen kamaluutta, raakuutta tai julmuutta:

”Karmean ruumislöydön teki sivullinen, joka havaitsi tapahtuneen veriteon jäljet pihamaalla. (Leipäteksti U2, IS 20.7.2022)

”Teon luonne valkeni vasta tiistaina aamulla, jolloin poliisi vahvisti tutkivansa rikoksista raskainta eli murhaa.” (Leipäteksti N3, IS 22.2.2022)

”Euran syyntakeeton äidinmurhaaja ei saanut tuomiota – julkaisi hyytävän Snapchat-videon ennen veritekoa.” (Otsikko E2, IS 14.1.2022)

Tapahtuman traagisuutta voitiin konstruoida myös korostamalla *pienten lasten äitiyttä*. Uutisessa S1 naista, jonka puolison epäillään surmanneen tämän, kuvataan sekä otsikossa, että leipätekstissä ”kahden pienen lapsen äitinä” (IS, 28.4.2022). Myös tapauksessa H uhria kuvataan toistuvasti ”perheenäitinä” (IS 8.1.2022). Nikusen mukaan (2005, 117) parisuhdekontekstissa murha-itsemurhatapausten uutisarvoa lisää se, jos eloonjääneet ulkopuoliset kuten lapset ovat olleet vaarassa.

Uhrin positiota tuottaa ja rakentaa uutisissa myös raportoitu *uhrin oma aktiivinen toiminta*. Naisen näkökulma voi välittyä avun hakemisen kautta, joka tuo esille väkivallan (Nikunen 2005, 111). Uutisessa N3 kerrotaan uhrin yrittäneen pelastautua: ”IS:n tietojen mukaan uhri oli hakeutunut naapurinsa luo, mutta häntä ei ehditty auttaa” (N3, IS 22.2.2022). Toiminnasta, pelastautumisyrityksestä tai aktiivisesta vastarinnasta kertominen tekee naisesta subjektin ja yksilön (em., 111, 124). Tapauksessa N nainen oli myös tehnyt tätä vainoavan ex-kumppanin väkivallasta rikosilmoituksia ja hankkinut

lähestymiskiellon. Myös artikkelissa M1 naisen kerrotaan käyneen poliisin kuultavana liittyen pahoinpitelyihin, joiden epäilty tekijä oli hänen ex-kumppaninsa, jota myöhemmin syytettiin murhan lisäksi kahdesta pahoinpitelystä, törkeästä pahoinpitelystä ja vapaudenriistosta. Näiden naisten uhripositiota rakentaa se, että he ovat yrittäneet toimia väkivallantekijöitä vastaan. Rikosilmoitusten ansiosta aiempi epäilty väkivalta on ollut viranomaisten tiedossa, ja tieto on siten päätynyt myös uutisiin. Jutuissa kerrotaan naisten pelänneen ex-kumppaneitaan. Epäiltyjen tekijöiden ja uhrien kategoriat näyttäytyvät näissä tapauksissa selkeiltä.

Seuraavaksi käsittelen sitä, miten uhrius rakentuu vielä suhteessa epäiltyjen tekijöiden kuvauksiin teksteissä sekä teoille esitettyihin syihin, selityksiin ja motiivikonstruktioihin. Joissakin artikkeleissa tiedot uhrista ovat hyvin niukat, joten representaatio muodostuu lähinnä epäillyn miehen ja väkivallanteon kuvauksista.

5.3 Epäillyt tekijät ja teot

Seuraavaksi tarkastelen sitä, millaisia selittämisen resursseja eli selityksiä, syitä tai motiivikonstruktioita uutisissa esitetään tai implikoidaan rikoksille olevan. Mahdollisia selityksiä tuodaan uutisissa ilmi kuvaamalla epäiltyä tekijää, uhria, heidän toimintaansa tai tehtyä väkivaltaa. Aineistosta etsittiin ja koodattiin kaikki kohdat, joissa kuvataan epäiltyä tekijää, tekoa tai joilla haetaan rikoksen syytä, selitystä tai konstruoidaan motiivia. Se, mikä selittäisi tapahtuneen, voidaan tuoda uutisissa esille myös negaation kautta. Jonkin seikan kieltäminen erikseen tuo ilmi sen, että kyseinen seikka olisi vahva selitys rikokselle. (Nikunen 2005, 101.)

Tämän tutkimuksen aineistossa tavanomaisimpia asioita, joista haettiin tapahtuneelle selitystä, ovat epäillyn tekijän rikoshistoria, päihteidenkäyttö ja riitely. Nikusen (em., 102) aineistossa parisuhdekontekstissa tehdylle murha-itsemurhalle rutiininomaisimpia selittämisen resursseja eli esitettyjä syitä uutisissa olivat riita ja humala. Olen teemoitellut selittämisen resurssit neljään kategoriaan: 1) epäillyn patologia tai sosiaalinen poikkeavuus, 2) riita tai kontrollin menettäminen, 3) parisuhdekontekstiin liittyvät seikat ja 4) muut. Syyt, selitykset ja motiivikonstruktiot on eritelty taulukossa 7.

Taulukko 7. Henkirikoksen selittämisen resurssit uutis- ja tapausmäärittäin.

Selittämisen resurssi		Uutisten määrä	Tapausten määrä	
EPÄILLYN PATOLOGIA TAI SOSIAALINEN POIKKEAVUUS	Päihteet	Epäillyn alkoholinkäyttö	3	3
		Epäillyn muiden päihteiden käyttö	2	2
		Epäillyn päihderiippuvuus	1	1
		Ei päihteidenkäyttöä	3	1
		Päihtymysspekulaatio	1	1
	Epäillyn mielen-terveys ja syyntakeisuus	Mielenterveysongelmat	2	1
		Syyntakeeton	4	4
		Puolustus: syyntakeeton	1	1
	Epäillyn yleinen elämäntyyli ja rikostausta	Epäkunnollinen elämäntyyli	3	2
		Kunnollinen elämäntyyli	3	2
		Rikoshistoria	10	5
		Ei rikoshistoriaa	5	3
		Ei väkivaltainen	2	1
		Ei ryöstänyt uhria	2	1
		Seksuaalirikospekulaatio	1	1
	Epäillyn uhriin kohdistamat teot	Aiempi väkivalta uhria kohtaan	3	2
		Vainosi / piinasi uhria	2	1
		Uhkailevat puheet	3	2
		Uhri pelkäsi epäiltyä tekijää	2	2
		Uhria koskeva lähestymiskielto	4	1
Aiempi lähisuhdeväkivalta		1	1	
Ei tiedossa lähisuhdeväkivaltaa		1	1	
Epäilty vetoaa itsepuolustukseen		3	1	
Väkivallanteon runsas kuvaus		9	7	
RIITA TAI KONTROLLIN MENETTÄMINEN	Riita	5	2	
	Riidan spekulaatio	1	1	
	Epäillyn mukaan ei riitaa	1	1	
	Epäilty: "niksahti päässä"	1	1	
PARISUHDEKONTEKSTIIN LIITTYVÄT	Epäilyllä epäily, että uhri petti tätä	1	1	
	Uhrin eroaikkeet tai epäillyn eron pelko	3	3	
	Epäilty mustasukkainen	1	1	
	Rakkauden korostaminen	3	2	
MUUT	Epäillyn talousongelmat	4	4	
	Epätavallinen rikosentekijä	2	1	
	Henkirikos näyttäytyy mysteerinä	3	1	

5.3.1 Patologista ja poikkeavaa

Aineistossa selittämisen resursseista epäillyn patologian ja sosiaalisen poikkeavuuden alle sijoittuvat epäillyn rikostausta, päihteet, elämäntyyli, mielenterveys ja syyntakeisuus sekä epäillyn uhriin kohdistamat teot.

Tämän tutkimuksen aineistossa yleisin henkirikoksia selittävä uutisissa käytetty tieto on *epäillyn tekijän rikoshistoria*. Kymmenessä uutisessa epäillyllä kerrottiin olevan aiempia tuomioita. Viidessä uutisessa mainittiin, ettei rikoshistoriaa ollut, eli yhteensä 15 jutussa (36,6 %) rikoshistoriaa selvitettiin. Giusin ja Lallin (2014, 66) tutkimuksen mukaan italialaisissa sanomalehdissä naiskumppaninsa surman tekijöitä esitettiin poikkeavina yksilöinä kuvaamalla heitä häikäilemättömiksi ja hyödyttömiksi sekä kertomalla rikostaustasta.

Kolmessa IS:n uutisessa kahteen tapaukseen (N ja M) liittyen viranomaisten tiedossa oli *epäillyn aiempaa väkivaltaa henkirikoksen uhria kohtaan*. Kummassakin tapauksessa uhrien kerrottiin pelkäävän kyseisiä miehiä. Tapauksessa N epäillyllä oli *uhria koskeva lähestymiskielto*, joka mainittiin neljässä tapauksen viidestä artikkelissa. Kahdessa uutisista mainittiin myös, että *epäilty vainosi tai piinasi uhria* ja oli *uhkaillut* tätä. *Itsepuolustus* mainittiin kolmessa uutisessa tapaukseen B liittyen, mihin epäillyn puolustus vetosi. Yhdessä artikkelissa (D1) tuotiin epäsuorasti ilmi myös *seksuaalirikosspekulaatio*. Kahdessa artikkelissa tapaukseen H liittyen puolestaan korostettiin sitä, *ettei epäilty omaisten mukaan koskaan ollut väkivaltainen*, kuten uutisen H2 otsikossa: ”Omaisten huomio kiinnittyi muuttuneeseen käytökseen – kukaan ei uskonut miehen olevan vaarallinen ennen kuin pahin tapahtui” (IS 18.9.2022). Tässä tapauksessa puolison surman ennalta-arvaamattomuuden korostaminen representoi tekoa yksittäistapauksena, mutta myös normalisoi ajatusta siitä, että tällaisten rikosten ennaltaehkäisy on vaikeaa (ks. Gius & Lalli, 2014, 65).

Naisen kuolemaan johtaneen *väkivallanteon runsasta kuvaamista* oli yhdeksässä uutisessa (21,4 %), joista kahdeksan oli uutisoinnin aikaan vähintään syytevaiheessa. Lähteenä onkin usein syyte tai syyttävä. Tehdyn väkivallan kuvaaminen ei varsinaisesti selitä

tekoa, mutta se tuottaa vahvasti rikoksentekijän sekä uhrin positioita. Väkivallanteon kuvaaminen tuo esiin väkivallan intentionaalisuuden ja epäillyn tai tekijän toimijuuden tilanteessa erityisesti, kun kirjoitetaan aktiivissa. ”Mies oli käyttänyt surmatyössä useita eri tekovälineitä” (B4, IS 18.1.2022), kirjoitetaan jutussa B4, kun mies on saanut tuomion. Tätä vastoin uutisessa T1 (18.11.2022) epäilty tappo näyttäytyy hyvin passiivisena. Uhri ja epäilty tekijä puuttuvat kokonaan otsikosta ja ingressistä: ”Iisalmen kuolinonnettomuus muuttui tappotutkinnaksi” (otsikko), ”Auto ajoi ojaan Iisalmissa tiistain ja keskiviikon välisenä yönä. Poliisi tutkii tahallista henkirikosta” (ingressi). Kömpelö ”auto ajoi ojaan” -ilmaisuu kadottaa toimijuuden kokonaan.

Kaikkiaan toiseksi yleisin selittämisen resurssi oli *epäillyn mahdollinen päihtymys*, joka tuotiin ilmi yhteensä kymmenessä (24,4 %) uutisessa. Epäiltyjen *alkoholinkäyttö* tuli ilmi kolmessa ja *huumeidenkäyttö* kahdessa uutisessa. Kahdessa jutussa epäiltyjen alkoholinkäyttö tuodaan esiin miesten omien lausuntojen kautta. Uutinen M1 (uhri ex-kumppani) on raportti käräjäoikeuskäsittelystä, ja uutinen O2 (uhri vaimo) on tehty esitutkimamateriaalin pohjalta:

”Perjantaisessa oikeuskäsittelyssä murhasyytetty mies toi ilmi, ettei hänellä ollut runsaan alkoholinkäytön vuoksi eheitä muistikuvia surmaviikolta.” (M1, IS 18.2.2022)

” – En osaa sanoa, miten tilanne päättyi näin karmeaksi. Luulen, että kaiken takana on alkoholi. Kyseisen iltapäivän ja illan aikana olin arvioni mukaan ilmeisesti kovassa humalassa. Olin juonut paljon alkoholia.” (O2, IS 18.11.2022)

Tapauksessa O selittämisen resurssina on myös *riita*. Tapauksessa M asia on epäselvempi, sillä ex-kumppaninsa murhasta syytetty mies oli nostanut itse riitaselityksen esiin hätäpuhelussa negaation kautta. Parisuhdeväkivallan problematiikka yksinkertaistuu, jos väkivalta luokitellaan alkoholinkäyttöön liittyviksi riidoiksi (Nikunen 2005, 339). Tekijän *päihderiippuvuus* mainitaan yhdessä jutussa (Q1). Se, että *päihtymykset eivät liittyneet henkirikokseen*, todetaan tapauksen A neljästä uutisesta kolmessa. Yhdessä uutisessa (D2) tuotiin selittämisen resurssiksi *päihtymysspekulaatio*, kun jutussa kerrottiin, että poliisi ei kommentoinut epäillyn mahdollista päihtymystä.

Kuudessa (14,6 %) uutisessa käsiteltiin epäillyn tekijän elämäntapoja, -tyyliä tai yleistä käyttäytymistä. Kolmessa uutisessa tuotiin ilmi *epäillyn kunnollinen elämäntyyli*, ja kolmessa jutussa puolestaan *epäillyn poikkeavuutta kuvaavia toimia*, jotka rikkovat sosiaalisia normeja, sääntöjä tai lakeja.

”Mies oli saanut aiemmista asunnoistaan häädön häiriköivän elämäntapansa ja paikkojen hajottamisen takia.” (E2, IS 14.1.2022)

”Vuokraisäntä oli tulossa käymään ja asunnossa oleva hamppuviljelmä piti kätkeä.” (C1, IS 24.5.2022)

”Kiinniotettu henkilö on nuorehko mies, joka naapurien mukaan oli siisti ja käyttäytyi aina korrektisti.” (D1, IS 22.8.2022)

Häädöt ja hamppuviljelmät sopivat kulttuuriseen kuvaan rikollisesta, joten ne toimivat lukijalle potentiaalisesti vahvoina todistuksina epäillyn tekijän luonteesta. Tapauksessa D sen sijaan epäillyn naapurit kuvaavat miestä korrektin ja siistin lisäksi muun muassa näin: ”ystävällinen, ja jutteli mielellään ja naureskeli” (D1, IS 22.8.2022). Naapurien kuvauksiin epäilystä vaikuttaa luultavasti se, millaiseksi hänet mielletään yhteisössään, kuuluuko hän meihin vai muihin. Koska naapurit kuvaavat miestä siistiksi ja korrektiksi, ilmaistaan implisiittisesti se, että epäkorrektius ja epäsiistiys voisivat olla selittämisen resursseja henkirikokselle (Nikunen 2005, 261–263).

Myös mielenterveyselitykset sijoittuvat patologioiden kategoriaan. Epäillyn *mielenterveysongelmista* kerrotaan kahdessa uutisessa tapaukseen H liittyen. Murha-itsemurhasta epäillyn miehen kerrotaan kärsineen pitkään mielenterveysongelmista, ja hänen puolisonsa oli koettanut hankkia apua miehelle vielä surmaa edeltävänä iltana. Jutussa H1 (IS 16.9.2022) miestä ja sekä parisuhdetta kuvataan positiiviseen sävyyn: ”Hän oli vaikeuksista huolimatta toistuvasti osoittanut soveltuvuutensa pienen pojan isäksi, eräs läheisistä kuvaili.” Samalla miehen käytöksen kerrotaan muuttuneen, hänen hajottaneen tavaroita kotona, istuneen märässä ojassa ja tanssineen pihalla, ja hänen sosiaalisia taitojaan kuvataan omituisiksi. Omaiset kuvaavat onnellista lapsiperhettä, jossa oli paljon rakkautta. Epäilystä ei käytetä lainkaan rikollissanastoa eikä naista kutsuta kertaakaan uhriksi, vaan naisen ja miehen lisäksi heitä kutsutaan perheeseen viittaavilla sanoilla muun muassa perheenäidiksi ja perheenisäksi. Nikusen (2005, 251) mukaan

perheellisyys ”suojaa” miestekijöitä väkivallantekijöihin liitetyiltä kulttuurisilta tyyppiteilyiltä.

Puolestaan tapauksessa E *syyntakeettomana* tuomitsematta jätetty mies representoitiin rikosentekijäksi, sillä hänen kerrotaan muun muassa vastustaneen poliisia kiinniototilanteessa, saaneen häätöjä ja puhuneen ”ihmisten tappamisesta uhkailevaan tyyliin” (E2, IS 14.1.2022). Tekijän sosiaalinen poikkeavuus nostetaan syyntakeettomuusselityksen rinnalle. Uhri, miehen äiti, ei ole tapauksen kahdessa artikkelissa ”nainen” vaan pelkästään ”uhri” tai ”äiti”. Tekijää kutsutaan ”mieheksi”, ”pojaksi”, ”nuoreksi”, ”epäilyksi”, ”surmaajaksi” sekä ”syyntakeettomaksi äidinmurhaajaksi”. Perheettömän miehen väkivalta voi näyttäytyä syrjäytymis- tai nuoriso-ongelmana (Nikunen 2005, 251.). Uutisessa E2 kerrotaan, tekijä asui ”häiriköivästä elämäntavasta” seuranneiden häätöjen vuoksi sukulaisten mökillä, ja ”mökin omistanut sukulaismies ja äiti olivat valvoneet, miten nuori mies sopeutuu asumisratkaisuun.”

Yhteensä aineistossa on neljä tapausta, joissa tekijä todettiin syyntakeettomaksi. Kolmesta näistä tapauksista on aineistossa vain yksi uutinen kustakin. Kahdessa näistä ei tuoda syyntakeettomuuden lisäksi esiin muita selittämisen resursseja henkirikokselle. Kolmas uutinen J1 (IS 24.1.2022) on hieman laajempi, jossa kerrotaan tekijän olleen teko hetkellä psykoosissa ja kärsineen harhoista. Otsikossa ”Turun kaksoismurhaksi” nimetty tapaus sai ylipäättään mediassa paljon huomiota. Mies surmasi kaksi ihmistä, tuttavamiehen sekä naisen, joka oli sivullinen. Motiivikonstruktiona näyttäytyy ”20 euron huumevelkaan liittyvä riita”, ja lisäksi tekijän mainitaan olleen teko hetkellä lääkkeiden ja huumeiden vaikutuksen alaisena. Näiden neljän tapauksen lisäksi syyntakeisuus mainittiin jutussa A4, jossa *puolustus esittää epäillyn olleen alentuneesti syyntakeinen*.

5.3.2 Riita ja kontrolli

Riitaa, riidattomuutta tai riidan mahdollisuutta käsitellään 8 jutussa (19,5 % uutisista). Henkirikosta edeltäneestä riidasta tai jopa riitamotiivista jutuissa kerrotaan esitutkinnan ja oikeuskäsittelyjen pohjalta. Päihteidenkäytön tavoin teksteistä käy ilmi, että toimittajat kysyvät mahdollisista riidoista poliisien haastatteluissa, ja näin nostavat riidan

potentiaaliseksi selittämisen resurssiksi. Lisäksi uutisissa on sitaatteja, joissa epäillyt tekijät tuovat esiin riidan tai riidattomuuden.

”...Mitään riitaa ei ole ollut meidän kesken, kun olemme naapureita...”
(M1, epäilty tekijä hätäpuhelun tallenteella, IS 18.2.2022)

”– Riita syntyi siitä, että minä epäilin, että [vaimolla] oli joku työpaikkaromanssi. Olin selaillut [vaimon] työpuhelinta ja siitä minulle oli jäänyt epäily, että hänellä oli joku toinen mies, syytetty kertoi kuulusteluissa.” (O2, IS 8.11.2022)

”Teon motiivina oli epämääräinen riita ja siihen liittyvä sukulaisuussuhde.”
(L1, IS 2.2.2022)

”Edelsikö henkirikosta jonkinlainen suukopu tai riita vai tuliko hyökkäys täysin yllätyksenä? – Tämänhetkinen käsitys on, että kyseessä on ollut nopea ja yllättävä hyökkäys, [poliisin nimi] vastaa.” (R1, IS 22.11.2022)

Riitaselityksessä konfliktitilanne näyttäytyy osapuolten yhdessä rakentamalta (Nikunen 2005, 107). Kokonaisuus voidaan ulkopuolelta hahmottaa riitana, vaikka todellisuudessa vain toinen on saattanut olla aggressiivinen ja toinen yrittänyt paeta tilanteesta (em., 125). Henkirikosten uhrin eivät luonnollisesti ole kertomassa puoltansa tarinasta. Riitaselityksissä väkivalta kuitenkin voi näyttäytyä prosessina, johon kumpikin osallistuu yhtä lailla (em., 263). Representoimalla naisten surmia riidan seurauksena uutiset jättävät huomiotta rakenteellisen epätasa-arvon ja sukupuolten dynamiikat (Gius & Lalli, 2014, 69).

Vaarana on myös, että riitaselitys normalisoi esittämisen tapaa, jossa parisuhdekontekstissa henkirikos on tulos tilanteessa, jossa mies ei voi enää ”ymmärrettävästi” kontrolloida itseään. Naiskumppanin surman esittäminen riidan jälkiseurauksena vahvistaa ajatusta siitä, että reaktiona johonkin ei-hyväksyttävään provokaatioon tekijä ”napsahtaa”. (Gius & Lalli, 69–70.) Miehen alkoholinkäytön ja aggressiivisuuden lisäksi perheongelmiin ajatellaan kuuluvan vaimon kiihdyttävä toiminta (Nikunen 2005, 272–273). Uutisessa O2 epäillyn sitaatissa tarjotaan juuri tämä selitys: ”– [Vaimo] uhkasi poistuessaan naarmuttaa auton ja sitten minulla jollain tavalla nikahti päässä” (O2, IS 8.11.2022). Naiskumppanin surman kehystäminen seuraukseksi kahden välisestä riidasta antaa ymmärtää, että naisiin kohdistettu väkivalta voidaan aina rationalisoida tiettyihin

yksilöllisiin motiiveihin, ja siten jättää huomiotta sukupuolistuneen väkivallan sosiaalinen konteksti (Gius & Lalli, 2014, 69–70).

5.3.3 Parisuhdekonteksti

Tästä päästään selittämisen resursseihin, jotka liittyvät suoraan parisuhdekontekstiin. Parisuhteeseen liittyviä motiivikonstruktioita on aineistossa kolmessa uutisessa. Uutisessa O2 käy ilmi, että epäilty epäili vaimonsa pettävän tätä ja ottavan eron. Lisäksi miestä kuvailtiin mustasukkaiseksi. Uhrin ja epäillyn tekijän mahdollinen ero nousee esiin myös kahdessa muussa tapauksessa. Uutisessa H1 ei selvinnyt, oliko mies tiennyt puolisonsa eroaikeista. Juttu S1 käsittelee syytteen julkistamista, ja eroa pidetään potentiaalisena motiivina:

”Teon mahdollinen motiivi oli vastaajan pelko parisuhteen loppumisesta. 26-vuotias nainen oli edellisenä päivänä ilmoittanut töissä olleelle puolisolleen WhatsAppin välityksellä haluavansa erota tai aikovansa laittaa suhteen ainakin tauolle.” (S1, IS 28.4.2022)

Giusin ja Lallin (2014, 63) mukaan italialaisissa valtakunnallisissa medioissa etenkin mustasukkaisuus ja kyvyttömyys hyväksyä kumppanin päätös erota esitettiin motiivina intomurhille. Uutisessa O2 (IS 8.11.2022) tiivistyvät kaikki nämä selittämisen resurssit, lisäksi epäilty kuvaa tekoa kontrollin menettämisen, ”päässä nikahtamisen”, kautta. Uutisen otsikossa, ”Lähes 37 vuotta kestänyt avioliitto päättyi karmealla tavalla – vaimoaan ampunut mies vannoi rakkauttaan hätäpuheluissa”, ja sitaateissa mies kertoo rakkaudesta vaimoan kohtaan. Kehystämällä kumppanin surman rakkauden ilmaisuksi media esittää epäilystä jopa miltei sympaattisen representaation (em., 63–64). Romanttisesta intohimosta, mustasukkaisuudesta, epätoivosta ja raivon tunteista tuloksena on yhtäkkinen impulssi (em., 92), jonka tapauksessa O esitetään johtuvan epäilystä pettämisestä ja eron pelosta. Romanttisen rakkauden ja kontrollin menettämisen narratiivi esittää kumppanin surman yksittäistapaukseksi tai tulokseksi irrationaalisesta raivosta, enemmän kuin tuloksena epäsymmetrisestä ihmissuhteesta, jossa mies käyttää väkivaltaa säilyttääkseen kontrollin rakkauden kohteeseensa (em., 68). Tapaus O kehystetään romanttiseen rakkauden, riidan, kontrollin menettämisen ja päihteiden kautta, ja uutisen O2 loppupuolelle on jätetty läheisten kuulusteluista saatu tieto:

”Miehen mustasukkaisuus ja alkoholinkäyttö tulivat esiin myös muissa kuulusteluissa. Yksi läheisistä kertoi miehen persoonallisuuden muuttuvan, kun tämä oli juonut paljon. Läheinen kuvaili, että miehestä tuli humalassa äkkipikainen, suorasanainen, inhottava ja ilkeä. Kukaan kuulustelluista läheisistä ei kuitenkaan olisi uskonut, että mies voisi syyllistyä henkirikokseen.” (IS, 8.11.2022)

Vaikka tiedetään miehen käytöksen muuttuvan alkoholin vaikutuksen alaisena selvästi negatiiviseen suuntaan, voi väkivalta näyttäytyä silti täysin yllättävänä. Mies voi humalassa olla ymmärrettävästi muuta kuin täysin oma itsensä (Nikunen 2005, 273).

Murha-itsemurhatapauksen uutisessa H2 omaiset vannovat puolisoiden välistä rakkautta:

”Surmatun naisen lähiomainen kertoi poliisikuulusteluissa, ettei mikään enne viitannut veritekoon. – Onnellinen lapsiperhe. Paljon rakkautta. Vanhemmat rakastivat toisiaan ja äiti rakasti poikaansa yli kaiken. Ja se tilanne oli ihan loppuun asti.” (H2, IS 18.9.2022)

”Pariskunta tapasi toisensa 2018, ja seuraavana vuonna heille syntyi jo poika. ’Se oli sellainen tulinen rakkaussuhde’, yksi omaisista sanoi poliisille.” (H2, IS 18.9.2022)

Särö kertomuksiin tulee kuitenkin uutisen loppupuolella, kun ilmenee, että arjen pyörittämisen raskaaksi kokenut nainen oli pohtinut eroa. ”Lopulta nainen puhui ystävälleen eroaikeistaan pari päivää ennen surmaa, ja hän vaikutti ystävän mukaan helpottuneelta. – (Hän) vaikutti luovuttaneensa (miehen) suhteen” (H2, IS 18.9.2022). Vallitseva selitys tapauksessa nojaa kuitenkin miehen mielenterveysongelmiin.

5.3.4 Muita selityksiä ja selittämättömyyttä

Selitysten resurssien muut-kategoriaan olen sijoittanut epäillyn talousvaikeudet, epätavallisen rikoksentekijyyden ja mysteeriselityksen. Epäillyn talousongelmista kerrottiin neljässä uutisessa, jotka kaikki liittyivät eri henkirikoksiin. Tapauksen B, jossa miehen epäillään surmanneen äitinsä, uutisessa B3 mainitaan sivulauseessa epäillyn tilittäneen kuulusteluissa ”Kelaan liittyvistä raha-ongelmistaan”. Miehellä on useita aiempia tuomioita, mutta ”raskas rikostausta” (B3, IS 8.1.2022) on jutuissa kuitenkin selkeästi vahvimmin ilmi tuotava selittämisen resurssi.

Uutisessa D2 nuoren taksikuskin surmasta epäiltyä, naapureiden siistiksi ja korrektiksi kuvaaman miehen taustasta ei ole löydetty muuta epäilyttävää, kuin talousongelmat: ”IS:n selvityksen mukaan miehellä ei ole aiempaa rikostaustaa, mutta talousasiansa hän on laiminlyönyt” (D2, IS 22.8.2022). Tapauksessa Q, jossa henkilökohtainen avustaja surmasi iäkkään naisen ja sai hovioikeudessa tuomion murhasta, talousongelmat esitetään motiivina:

”Uhkapelikierteen ja päihderiippuvuuden vuoksi rahavaikeuksiin joutunut mies päätti kuulustelukertomuksena mukaan ratkaista ongelmansa surmaamalla vanhuksen.” (Q1, IS 2.4.2022)

Kuitenkin silloin, kun rutiininomaiset selitykset ja syyt puuttuvat, eikä motiivivia voida konstruoida tekijän patologioilla, poikkeavuudella, riidalla tai rakkaudella joudutaan korostamaan jotakin muuta. Tapauksessa U epäillyn kuvauksessa nojaututaan vahvasti henkilön epäsopivuuteen rikosentekijän muottiin.

Tapauksessa U epäillyn miehen kerrotaan olevan korkeakoulutettu. Muita koulutustasoja ei aineistossa mainita, mikä paljastaa kulttuurisen itsestäänselvyyden siitä, että rikosentekijän oletettu koulutustaso on matala. Korkeakoulutettu henkirikoksesta epäilty käsitetään rikosentekijänä epätavalliseksi, joten koulutustaso tuodaan eksplisiittisesti ilmi. Lisäksi epäillyn harrastamat kamppailulajit on koettu mainitsemisen arvoisiksi, ja on muotoiltu otsikko: ”IS:n tiedot: karatea harrastavaa teologia epäillään äitinsä raa’asta murhasta Kuhmossa” (U1, IS 20.7.2023). Tekstissä kerrotaan, että miehellä ei ole ainakaan viimeisen kymmenen vuoden ajalta tuomioita rikoksista, mutta: ”Sen sijaan mies on ajautunut syviin talousvaikeuksiin. Hänet asetettiin vuoden alussa käräjäoikeuden päätöksellä velkajärjestelyyn maksukyvyttömyyden vuoksi.” (U1, IS 20.7.2023). Talousvaikeuksia ei kuitenkaan korosteta sen enempiä, vaan uutisessa paljon enemmän tilaa saa epäillyn sosiaalisen median postausten perkaaminen ja karateharrastus, joiden varjolla miehestä rakennetaan kuvaa erikoisena henkilönä, joka on jollakin tavalla poikkeava, mutta eri tavalla, kuin paatunut taparikollinen.

” Viimeisin päivitys on julkaistu sunnuntaina. Tuolloin mies oli lisännyt tililleen kuvan itsestään ja hierontapöydästä, jonka päälle on erinäisten esineiden lisäksi aseteltu viikattu karatepuku. – Tässä pitkää yötä kuuta ulvotaan

sehän on hyvä kun aika kuluu yksinäänkin, hän kirjoitti kuvien kylkeen.” (U1, IS 20.7.2023)

Epäillyn sosiaalisen median profiilien sisältöjä avataan artikkelissa U1 melko laajasti, ja sieltä on löydetty tietoa tämän opinnoista, töistä, kamppailulajiharrastuksesta sekä ”uskoon ja hengellisiin teemoihin” liittyviä päivityksiä. Kirjoittaja on päätellyt kuvista äidin ja pojan vierailleen toistensa luona ja viettäneen juhlapyyhiä yhdessä. Lause ”Äiti ja poika katsovat yhdessä kameraan” synnyttää juttuun jännitteen, sillä mies on epäiltynä äitinsä murhasta. Jutun U2 (IS 20.7.2022) lopussa äidin sometykkäys esitetään traagisena: ”Vielä sunnuntain vastaisena yönä murhasta epäilty nelikymppinen mies teki päivityksen sosiaaliseen mediaan. Yksi päivityksen 15 tykkääjästä oli miehen epäillyn verityön kohteeksi joutunut äiti.”

Aineistossa on yksi tapaus, johon ei aineistoon sisältyvien uutisten mukaan ole löydetty mitään selittäviä tekijöitä. Tapaukseen A liittyen tuodaan negatiivilla esiin monia potentiaalisia selittämisen resursseja. Henkirikos näyttäytyy uutisissa totaalisenä mysteerinä, sillä ”kaikki tyyppilliset taustatekijät loistavat poissaolollaan” (A3, IS 14.1.2022). Nuori mies näyttää surmanneen tälle tuntemattoman vanhan naisen täysin sattumanvaraisesti, sillä epäillyllä ei ole rikoshistoriaa, hän ei ollut päihtynyt eikä hän ryöstänyt uhria. Tapausta nimitetään artikkelin A3 otsikossa ”mystiseksi vanhussurmaksi”, ja sen kerrotaan herättäneen poliiseissa jopa ”ammattillista uteliaisuutta”, sillä ”tyypillisesti henkirikosten taustalla on osapuolten välinen aiempi tuttavuus ja esimerkiksi jonkinlainen konfliktitilanne tai kauna” (A3, IS 14.1.2022). Vanhuksen surman motiivia yritetään kuumeisesti keksiä. Sen sijaan tapauksen P motiivi, jossa 27-vuotias mies surmasi 24-vuotiaan avopuolisonsa, ei ainakaan aineistoon sisältyvissä kahdessa uutisessa saa suurempaa pohdintaa aikaiseksi. Uutisessa P2 poliisi toteaa, ettei esitutkinnassa löytynyt selkeää motiivia. Epäilty oli henkirikoksen tekoaikaan ehdollisessa vankeudessa, johon hänet oli tuomittu muun muassa ryöstön yrityksestä, ja muutakin rikoshistoriaa löytyi. Epäillyn rikostausta riittää selittämään avopuolison surman, eikä motiivia jäädä kaipaamaan tai kaivelemaan.

5.4 Huolet ja ongelmat

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisena sosiaalisen ongelmana naisiin kohdistettu henkirikollisuus näyttäytyy uutisissa. Jutuista koodattiin kaikki katkelmat, joissa ilmaistiin huolta jostakin tai konstruointiin jotain asiaa ongelmaksi tai epäkohdaksi. Tunnistin aineistosta viisi ongelmakonstruktiota, joista osa nostetaan esiin uutisteksteissä selvemmin, ja osa jää melko implisiittiseksi. Ongelmakonstruktiot ovat paikkakunnan rauhan järkkäminen, huoli työn turvallisuudesta, huoli kodin turvallisuudesta, lähestymiskiellon riittämättömyys, ja avun saaminen terveydenhuollosta. Ongelmakonstruktiot on listattu alla taulukossa 8.

Taulukko 8. Ongelmakonstruktiot uutis- ja tapausmäärittäin.

Ongelmakonstruktio	Uutisten määrä	Tapausten määrä
Paikkakunnan rauhan järkkäminen	5	4
Huoli työn turvallisuudesta	3	2
Huoli kodin turvallisuudesta	2	1
Lähestymiskiellon riittämättömyys	2	1
Avun saaminen terveydenhuollosta	2	1

5.4.1 Paikkakunnan rauhan järkkäminen

Paikkakunnan rauhan järkkäminen tuodaan esiin viidessä uutisessa, jotka liittyvät neljään eri tapaukseen. Huoli rauhan järkkymisestä luodaan ja rakennetaan luomalla kontrasti paikkakunnan idyllisyyden, arkisuuden sekä rauhallisuuden ja kamalan tapahtuman, henkirikoksen välille. Tämä paljastaa tausta-ajatuksen, ettei idylliseksi mielletty ympäristö voisi olla henkirikoksen tekopaikka. Väkivalta kuuluu jonnekin muualle ja tapahtuu jossain muualla. Erityisesti idyllin särkymisen kuvaukset tekstissä paljastavat journalistisen median keskiluokkaisen normin. Taustalla vaikuttava mielikuva väkivalta on se, että se tapahtuu jossakin kaukana ”tavallisesta” keskiluokkaisesta elämästä. Paikkakunnan rauhan järkkymisen voi tulkita myös yhteisöllisten tunteiden ilmaisuksi, toisin sanoen uutistekstissä ei puhuta yhteisölle, vaan sen puolesta (Chibnall 2007, x-xi).

Uutisissa tuodaan ilmi suoraan sekä epäsuoremmin paikkakunnan rauhan järkkymisen teemaa. Paikkakunnan kuvauksia käytetään erityisesti juttujen aloituksessa, mistä esimerkkinä seuraavat kaksi katkelmaa:

”Espoon Haukilahdessa Kuhatiellä vallitsi tiistaisena iltapäivänä unelias jyvien nietosten vaiennut tunnelma. Lumihuntujen kuorruttamalla rauhaisalla asuinalueella jouduttiin maanantaina todistamaan poliisioperaatiota, jonka perimmäinen syy selvisi vasta päivää myöhemmin.” (N3, IS 22.2.2022)

”Päijätähämäläisen maaseutumiljööön rauha järkkyy viime vuonna elokuisena perjantai-iltana. Orimattilassa asuva mies oli huomannut, että hänen talonsa lähistöllä humalapäissään toikkaroinut ja sekavasti käyttäytynyt kuljija oli sytyttänyt vanhan viljakuivurin tuleen.” (B3, IS 8.1.2022)

Ristiriidan rakentaminen tapahtumapaikan mielikuvan ja todellisuuden välille lisää jutun dramatiikkaa ja kiinnostavuutta, millä pyritään saamaan yleisön huomio (Chibnall 2007, 24–29). Luminen, rauhallinen Espoon Haukilahti ”joutuu” todistamaan poliisioperaatiota. Poliisioperaatio ja henkirikos eivät lähtökohtaisesti kuulu tähän ympäristöön. Idyllin korostaminen etäännyttää rikoksia näistä ympäristöistä. Maalailevat ja kuvailevat aloitukset rakentavat juttuihin myös tarinallisuutta. Uutisen B3 aloitus antaa ymmärtää, että Orimattilassa maaseudun rauhaa järkyttää viljakuivurissa sytytetty tulipalo, vielä puhumattakaan henkirikoksesta. Miehestä, joka paljastuu myöhemmin jutussa henkirikoksesta epäillyksi, kirjoitetaan aloituksessa kevyeen sävyyn toikkaroivana kulkijana. Tämä lisää jutun sisäistä dramatiikkaa.

Yhdessä uutisessa paikkakunnan rauhan järkkyminen oli jutun pääasiallinen näkökulma, ja nostettu jo otsikkoon: ”Raaka epäilty äidinmurha järkytti Kuhmon erämaakaupungin rauhaa” (U2, IS 20.7.2022). Ingressissä kerrotaan erikseen paikkakunnan väkiluvuksi 8 000, mikä korostaa sen pienuutta. Myös tässä uutisessa on kuvaileva aloitus:

”Punaisen rivitalon pihamaa on keskiviikkona puolen päivän jälkeen hiljainen.

Päätyasunnon ulko-ovea vastapäätä naisten polkupyörä nojaa katoksen tolppaan, ja moottorisahataitelijan puusta veistämä pieni karhu on rivitalon päädyssä tassu ojossa.

Vain 1,5 kilometrin päässä Kuhmon keskustassa on meneillään Kuhmon Kamarimusiikki -festivaali. Lähikaduilla on leppoisa tunnelma, ja eniten liikkeellä on polkupyöräileviä muusikoita soittimet selässään tai kotimajoituksessa yöpyviä festivaalivieraita.

Tiistaiaamuna tunnelma talon ympäristössä oli tyystin toisenlainen. Silloin oli paljastunut, että päätyasunnossa asunut noin 70-vuotias nainen oli surmattu. IS:n tietojen mukaan surmaajaksi epäillään hänen aikuista poikaansa.” (U2, IS 20.7.2022)

Kuvaa tapahtumapaikasta luodaan toimittajan yksityiskohtaisilla havinnoilla paikan päältä. Punainen talo, seinään nojaava pölkypyörä ja puusta veistetty karhu ovat itse uutisen kannalta epärelevantteja tietoja. Mukavia asioita ja havaintoja kertomalla luodaan tunnelmaa. Sitten tapahtuu käänne, ja henkirikos paljastuu. Uutisessa haastatellaan myös nimettömiä paikallisia asukkaita, joista yksi toteaa: ”Tuntuu uskomattomalta, että Kuhmossa tapahtuu tällaisia.” (U2, IS 20.7.2022)

Toisessa samaa tapausta käsittelevässä jutussa tapahtumapaikalta otetun kuvan kuvatekstissä lukee: ”Veriteko tapahtui rauhallisella rivitaloalueella noin 8 000 asukkaan Kuhmossa.” (IS 26.7.2022). Jutun lopussa viitataan aikaisempaan, tässä edellä referoituun uutiseen, jossa oli haastateltu paikallisia, ja todetaan: ”Ilmeni, että pienen erämaakaupungin asukkaat olivat sangen järkyttyneitä tapahtuneesta.” Tapaus näyttäytyy koko paikkakuntaa kohdanneena tragediana, särönä ”erämaakaupungin” arjessa. Myös tapauksen D uutisessa D2 tapahtumat vavisuttavat idylliä: ”Tapaus järkyttää päijäthämäläisessä vesistöidyllissä.” (IS 22.8.2022). Paikkakunnan rauhan järkkymisen kuvaaminen on keino luoda draamaa tekstiin, mutta taustalla lienee myös se, että rikollisuutta ja väkivaltaa on vaikeaa nähdä, ja erityisesti myöntää, tehtävän omassa lähiympäristössä (Nikunen 2005, 261, 274).

5.4.2 Huoli työturvallisuudesta

Aineistossa on kaksi tapausta, jossa henkirikoksen uhri surmattiin tämän ollessa työtehtävissä. Kummassakin tapauksessa ilmaistaan huoli työturvallisuudesta. Varhaisjakelussa työskennellyt postinkantaja surmattiin hänen ollessa aamuyöllä työvuorossa Vantaan Myyrmäessä. Uutisessa R3 (IS 28.11.2022) Postin kerrotaan järjestäneen jakoalueelle tapahtuneen jälkeen lisäturvaa, josta vastaa vartiointiliike.

Työturvallisuus ei kuitenkaan ole uutisen kärki tai sen pääasiallinen näkökulma, vaan se tuodaan esille uutisessa vasta aivan viimeisenä asiana.

Toinen tapaus käsittelee nuoren taksinkuljettajan surmaa. Naisen taksiauto ja ruumis löydettiin hiekkakuopalta. Uutisessa D1 (IS 22.8.2022) toimittaja jalkautuu surmapaikalle, johon ihmiset ovat tuoneet kukkia ja kynttilöitä. Paikan päällä haastatellun, itsekin taksia ajavan nuoren miehen voi tulkita epäsuorasti tuovan ilmi yövuorossa työskentelyn turvallisuuteen liittyvää huolta: ”Kun yövuorossa tulee keikkaa tällaisille syrjäteille, niin ainahan silloin mieleen tulee kaikenlaista.” Suoremmin huolta työturvallisuudesta ilmaistaan artikkelissa D3 (22.8.2022), joka rakentuu taksikuskien haastatteluille:

”Naispuolinen kuljettaja kertoo, että aamuyöstä kerrottu huhu konkretisoitui todeksi, kun henkirikoksesta uutisoitiin sunnuntaina puolenpäivän aikoihin. Tapaus tuntuu ’käsittämättömältä’ ja nuorempien naiskollegoiden turvallisuus huolettaa.” (D3, IS 22.8.2022)

Haastateltavan sukupuoli on täsmennetty, sillä se on oleellinen. Useista haastatelluista tämän lisäksi vain yhden sukupuoli täsmennetään mieheksi. Muut jäävät sukupuolettomiksi eli tällöin he ovat oletettavasti miehiä. Edellä esitetty taksikuskin kommentti on aineistossa erityinen, sillä se sisältää sukupuolistuneen näkökulman turvallisuuteen. Uutisessa on myös toinen sitaatti, jossa kuljettaja miettii omaa turvallisuuttaan ja haluaisi autoonsa valvontakameran, mutta hänen sukupuoltaan ei täsmennetä. Naiskuskin epäsuoraa sitaattia lukuunottamatta turvallisuushuoli näyttäytyy jutuissa sukupuolineutraalina.

5.4.3 Huoli kodin turvallisuudesta

Kodin turvallisuus nousi esiin yhdessä tapauksessa, jossa nuoren miehen epäillään surmanneen iäkkään naisen tämän kotona. Uutisten tietojen mukaan uhri oli sattumanvarainen. Jutussa A2 (IS 6.1.2022) kerrostalon turvallisuus on jutun näkökulma, ja juttuun on haastateltu nimettömäksi jääviä uhrin naapureita. Otsikko kuuluu: ”Naisen järkyttävä kohtalo omassa kodissaan herättää huolta Mikkelissä – ’Olen alkanut kuunnella ääniä tarkemmin’”. Otsikossa siteerattu nuoreksi naiseksi esitelty talon asukas

kertoo pelkäävänsä, koska asuu yksin. Turvallisuutta tarkastellaan melko teknisesti talon ominaisuuksien kautta:

”Talon ulko-ovet ovat aina lukossa, mutta asukkaan kannoilla on mahdollista livahtaa sisään. Osasta asunnoista on käynti suoraan terasseille ja talon sisäpihalle. Sisäpiha on aidattu ja sinne johtaa lukittu portti, mutta aidan yli on mahdollista mennä. Ilta-Sanomien tietojen mukaan uhrin asunto oli sisäpihan puolella. Poliisi ei ole kertonut, miten epäilty pääsi naisen asuntoon.” (Artikkeli A2, IS 6.1.2022)

Jutussa A3 (IS 14.1.2022) viitataan edellisen uutisen naapurien haastatteluihin, ja huoli tuodaan eksplisiittisesti ilmi: ”Naapurit olivat huolestuneita asumisrauhaa poikkeuksellisella tavalla järkyttäneestä tapahtumaketjusta ja talon turvallisuudesta.” Vaikka turvallisuus herättää useissa talon asukkaissa huolia, kaksi haastateltua asukasta kertoo, etteivät he pelkää.

Koska epäilty tekijä näyttää valinnee uhrin täysin sattumanvaraisesti, henkirikos on vaikuttanut saman talon muiden asukkaiden turvallisuuden tunteeseen. Aineiston muissa tapauksissa, joissa epäillyn ja uhrin välillä on tiedetty olevan kontakti, ei naapurien turvallisuuden tunne ole näyttäytynyt relevanttina näkökulmana, sillä turvallisuusuhka paikallistuu näiden ihmisten välille ja yksityiseen elämänpiiriin, perheeseen tai parisuhteeseen. Nikusen (2005, 115-117) tutkimuksen mukaan julkisesta tilasta löydetyn naisen ruumiin tapaus nähtiin uutisissa uhaksi yhteisön turvallisuudelle, sillä löytöpaikka viittasi tuntemattomaan tekijään. Uhka yhteisöä kohtaan kuitenkin väistyi, kun teko ”paljastui perheriidaksi” (em.).

5.4.4 Lähestymiskiellon riittämättömyys

Yhden tapauksen uutisoinnissa tuodaan ilmi se, ettei lähestymiskielto onnistu estämään henkirikosta, mikä viittaa huoleen rikosoikeudellisen järjestelmän puutteista. Tapauksen uutisoinnissa tuodaan ilmi uhrin aiemmat toimet tekijää vastaan. Tapauksessa N uhrin epäillään surmanneen tämän entinen seurustelukumppani. Heidän kerrotaan seurustelleen joitakin vuosia sitten.

Uutisessa N2 (IS 22.2.2022) kerrotaan, että nainen oli tehnyt miehestä rikosilmoituksen, sillä epäilty oli uhannut hänen henkeään sanallisesti ja fyysisesti. Mies oli uhkaillut tappamisella jatkuvasti, käynyt useasti käsiksi muun muassa kuristamalla ja teräaseella uhaten, salakuvannut, uhannut tunkeutua tämän kotiin ja hakea naisen tämän vanhempien luota. Nainen kertoi uhkailun ja häirinnän jatkuneen vuosia ja sen aiheuttaneen voimakasta ahdistusta ja pelkoa. Mies määrättiin oikeuden päätöksellä naista koskevaan lähestymiskieltoon, joka oli voimassa, kun miehen epäillään surmanneen naisen. Miehellä oli myös useita tuomioita muihin naisiin kohdistuvasta häirinnästä ja väkivallasta. Uutisen N2 otsikko ja ingressi kuuluvat:

”Murhasta epäilty [miehen nimi] oli salakuvannut ja uhkaillut uhriaan vuosia – 29-vuotias nainen oli fitnesskilpailija ja korkeakouluopiskelija

Lähestymiskielto ja rikosilmoitus eivät estäneet henkirikosta.”
(N2, IS 22.2.2022)

Lähes samat asiat todetaan uudestaan heti jutun alussa. Uutisessa käytetään epäillyn nimeä ja kuvaa, sillä poliisi etsintäkuulutti miehen. Uutisessa käydään läpi paljon miehen aiempaa väkivaltaa ja vainoa henkirikoksen uhria kohtaan. Lisäksi jutussa kerrotaan hänen saaneen vankeustuomion raiskauksesta ja pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, joiden uhri oli tekojen alkaessa 16-vuotias. Lisäksi epäillyllä tekijällä on taustalla kahteen muuhun naiseen kohdistettu pahoinpitely ja entistä seurustelukumppania koskeva lähestymiskielto. Tätä naista mies oli uhkaillut, kiristänyt ja häiriköinyt viestein.

Uutisessa N3 (IS 22.2.2022) todetaan ”Uhri oli miehen entinen seurustelukumppani, joka oli yrittänyt suojata itseään hankkimalla lähestymiskiellon.” Uutisessa onnistutaan tunnistamaan lähestymiskiellon puutteet, mutta asiaa ei käsitellä sen enempää. Keskustelua ongelmasta ei myöskään laajenneta yksittäisen tapauksen ulkopuolelle. Jutuissa ei ole haastateltu esimerkiksi väkivallan tai rikosoikeuden asiantuntijaa lähestymiskiellon ongelmista tai lainsäädännön puutteista. Uutisessa haastateltu poliisi ei kommentoi, oliko epäilty rikkonut viimeaikoina lähestymiskieltoa, mutta toteaa:

”Mutta kyllä tässä on ollut sellainen kuvio, että miehellä on ollut jonkinlainen päähänpinttymä eikä hän ole lakannut vainoamasta naista, poliisi muotoilee vastauksensa.” (N2, IS 22.2.2022)

Naisen murhasta epäilty mies on toistuvasti tehnyt väkivaltaa useita naisia kohtaan ja häntä vastaan oli määrätty toinenkin lähestymiskielto, jota hakeneella naisella oli myös ollut lyhyt seurustelusuhde epäillyn kanssa. Tapausta koskevissa viidessä uutisessa ei kuitenkaan nimitetä tekoja lähisuhdeväkivallaksi tai vastaavaksi, eikä esimerkiksi otsikoissa korosteta miehen rikoshistoriaa naisiin sekä alaikäiseen kohdistetussa väkivallassa. Rikosoikeudellisen järjestelmän puutteisiin viitataan lauseella ”Lähestymiskielto ja rikosilmoitus eivät estäneet henkirikosta” (N2, IS 22.2.2022), mutta muuten rikosta ei suoraan kehystetä sukupuolistuneeksi väkivallaksi. Richardsin ja kumppanien (2011, 193) tutkimuksen mukaan suurin osa uutisista ei esittänyt henkirikosta lähisuhdeväkivaltana, vaikka tiedossa olisi ollut tekijän aiempaa väkivaltaa uhria kohtaan. Uutisista, joissa lähisuhdeväkivalta tunnistettiin, 11 prosentissa ongelma kehystettiin rikosoikeudelliseen järjestelmään ja lähestymiskieltojen hyödyttömyyteen (em.). Aineistooni sisältyvissä tapausta koskevissa IS:n jutuissa lähestymiskiellon puutteisiin turvaamistoimena ei kuitenkaan syvennytä eikä ongelmaa viedä yksittäistapausta laajemmalle tasolle.

5.4.5 Avun saaminen mielenterveysongelmiin

Viides aineistossa ilmenevä huoli jää hyvin implisiittiseksi. Tapauksessa H miehen epäillään surmanneen puolisonsa, lapsensa ja itsensä. Uhri oli yrittänyt hakea apua mielenterveysongelmista pitkään kärsineelle miehelleen. Uutisessa H1 kerrotaan, että uhri oli vielä henkirikosta edeltävänä iltana googlannut tietoja psykiatrisesta päivystyksestä, ja yrittänyt hakea apua miehelleen. ”Numero, johon nainen soitti, ei kuitenkaan apua suonut, sillä se oli vanhentunut.” (H1, IS 16.9.2022). Uutisessa tuodaan ilmi pyrkimys saada apua terveydenhuollosta, mutta apu jää saamatta. Mielenterveyspalvelujen saatavuusongelmaa ei kuitenkaan viedä tätä mainintaa pidemmälle tapauksen uutisissa.

5.4.6 Puuttuva ongelmakonstruktio

Väkivallan sukupuolistumisen näkökulma ja naisiin kohdistettu väkivalta sosiaalisena ongelmana jäävät aineiston uutisissa muutamisiin yksittäisiin sanavalintoihin. Ongelmana ei näyttyädy naisiin kohdistettu väkivalta, vaan ongelmakonstruktio rakentuvat

henkirikosten säteilyvaikutusten ympärille, kuten myös Nikunen (2005, 122) toteaa murha-itsemurhauutisointia koskevassa tutkimuksessaan.

Uutisessa D3 on haastatellun naistaksikuskin lausuma huoli ”nuorempien naiskollegoiden turvallisuudesta”. Lisäksi jutussa D1 on epämääräiseksi jäävä naisiin kohdistettuihin henkirikoksiin liittyvä maininta. Hiekkakuopalta autostaan surmattuna löydetyn taksinkuljettajan tapauksen uutisessa kirjoitetaan: ”Jälleen yksi hiekkakuoppasurma, jälleen uhrina nainen”. Tekstistä jää kuitenkin epäselväksi, mihin virkkeellä tarkemmin viitataan.

Kiinnostavaa on se, että perhe- ja lähisuhteissa tehdystä väkivallasta uutisissa ei käytetä parisuhdeväkivallan tai lähisuhdeväkivallan kaltaisia termejä. Lähisuhdeväkivalta tai sen synonyymi mainitaan aineistossa vain kerran. Uutinen M1 (IS 18.2.2022) kertoo käräjäoikeuskäsittelystä tapauksessa, jossa 49-vuotias mies surmasi 55-vuotiaan naisen. Heillä oli aikaisemmin ollut seurustelusuhde, ja he asuivat lähes naapureina. Jutun pääkuvana on otos käräjäsalista, jossa huppupäinen syytetty on kuvattu selkäpuolelta. Kuvatekstissä lukee:

”Henkirikos tapahtui Helsingin Maunulassa marraskuussa. Tapausta puidaan nyt Helsingin käräjäoikeudessa. Syyttäjän näkemyksen mukaan pitkään jatkunut lähisuhdeväkivalta oli lopulta eskaloitunut henkirikokseksi.” (M1, IS 18.2.2022)

Syyttäjän epäsuorassa sitaatissa naisen kuolemaan johtanut väkivalta näyttyy melko passiivisena kehityskulkuna, josta tekijän aktiivinen toiminta jää puuttumaan. Jutussa kerrotaan uhrin lähes puolustuskyvyttömästä asemasta tekijään nähden. Nainen oli lähes sokea ja liikkui rollaattorin avulla. Uutisessa kerrotaan miehen uhriin kohdistamasta aiemmasta rankasta väkivallasta, mutta jutussa tätä ei kuvatekstiä lukuunottamatta nimetä parisuhdeväkivallaksi. Miehellä kerrotaan luetun syytteet murhan lisäksi pahoinpitelystä, törkeästä pahoinpitelystä ja vapaudenriistosta. Nainen oli käynyt ennen kuolemaansa poliisin kuultavana. Miehellä kerrotaan kohdelleen naista erittäin nöyryyttävällä tavalla ja naisen eläneen pelossa. Uutisessa on sitaatti, jossa nainen sanoo poliisille:

"Hän (mies) pääsee asuntooni parvekkeen kautta, vaikka ovi olisi lukossa. Pelkään, että hän tulee tappamaan minut, koska selvitän asioita poliisin kanssa." (M1, IS 18.2.2022)

Viimeisenä uutisessa on epäillyn miehen pitkä sitaatti, joka antaa ymmärtää miehen katuvan tekojaan. Hän sanoo tuntevansa syyllisyyttä "viinan kantamisesta taloon". Mies sanoo: "Sovimme, että olemme vain ystäviä". Me-muotoa käyttämällä mies ilmaisee sitaatissa parisuhteen kollektiivista toimijuutta, vaikka tätä ennen kerrotaan, että epäilty oli naisen mukaan muun muassa tunkeutunut väkisin hänen asuntoonsa ja nainen peläkäsi tulevansa tapetuksi. Otsikkoon tai ingressiin ei ole nostettu tietoa miehen epäilystä aiemmasta väkivaltaisuudesta, vaan kerrotaan naisen liikuntarajoitteisuudesta. Otsikko on kuitenkin varsin dramaattinen: "Liikuntarajoitteisen naisen raaka surma Maunulassa: Murhasyytetty ex-mies näki uhrin verilammikossa, mutta soitti hätäkeskukseen vasta päiviä myöhemmin."

Lähisuhdeväkivaltakulma esitetään vain syyttäjän suulla, ja se mainitaan vain kuvatekstissä, eikä sitä ole sisällytetty muualle juttuun. Analyysin perusteella lehdessä ollaan ylipäättään varovaisia väkivallan nimeämisessä lähisuhdeväkivallan kaltaisilla termeillä. Lähisuhdeväkivaltanäkökulmaa ei tuoda laajemmaksi kehykseksi, vaikka miehen aiemmin uhriin kohdistamaa väkivaltaa käydään jutussa läpi laajemmaltikin. Aiemman väkivallan kuvaaminen on yksi elementti, joka Gillespien ja kumppanien mukaan (2013, 238) löytyy uutisista, joissa parisuhteessa tehty henkirikos kehystetään naisiin kohdistetun väkivallan ongelman laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Sosiaalisen ongelman kehyksen muita elementtejä ovat lähisuhdeväkivallan uhreja auttavien tahojen käyttäminen lähteenä, lähisuhdeväkivallan uhreille kohdistettujen ohjeiden ja paikallisten avunpaikkojen yhteystietojen sisällyttäminen juttuun (em.), mutta näitä ei IS:n uutisissa ollut hyödynnetty.

5.5 Uhreja ei syyllistetä

Uhrin syyllistämisen ilmenemisen tarkastelussa hyödynnän Richardsin ja kumppanien (2013, 187) operationalisointia suorista ja epäsuorista uhrin syyllistämisen taktiikoista.

Tämän tutkimuksen aineistossa ei ilmennyt lainkaan uhrin suoraa syyllistämistä. Richardsin ja kumppanien tutkimus (2013) koskee Yhdysvaltojen Pohjois-Carolinan osavaltiossa julkaistua uutisointia parisuhdekontekstissa tehdyistä naisen surmista. Heidän analyysinsä mukaan yleisin uhrin suoran syyllistämisen taktiikka oli se, että ehdotettiin, ettei uhri ollut tehnyt tarvittavia tai riittäviä toimia suojatakseen itseään pahoinpitelevältä puolisoilta. Ilta-Sanomista kerätyssä aineistossa tällaista ei ilmennyt lainkaan. Naisien toimista väkivallan epäiltyjä tekijöitä vastaan kirjoitettiin kahdessa uutisessa. Tapauksessa M nainen oli tehnyt rikosilmoituksen pahoinpitelevästä ex-puolisostaan, ja tapauksessa N nainen oli hakenut tätä vainoavalle ex-kumppanille lähestymiskiellon. Naisten toimia ei missään vaiheessa vähätellä, eikä uhrin positiota kyseenalaisteta.

Epäily siitä, että uhri pettäisi epäiltyä tekijää tuotiin ilmi yhdessä uutisessa (O2, IS 8.11.2022). Epäillyn tekijän ajatus siitä, että tämän vaimolla olisi suhde toiseen mieheen tuodaan ilmi uutisessa kaksi kertaa, epäsuorassa sekä suorassa sitaatissa. Ajatus vaimon suhteesta lähteytetään vahvasti epäiltyyn tekijään, eikä sitä spekuloida tekstissä enempää. Uutinen ei syytä uhria suoraan, koska pettämisepäilyä ei korosteta.

Aineistossa ei ilmene uhrin epäsuoraakaan syyllistämistä. Kuten Richardsin ja kumppanien (2011, 190) tutkimuksen mukaan, myös tämän tutkimuksen aineistossa uhrin päihtymyksen käsitteleminen oli harvinaista. IS:n uutisissa mainitaan uhrin päihtymys yhden kerran, ja siinä kerrotaan käräjäoikeuden mukaan uhrin olleen ”vahvan humalatilalla vuoksi puolustuskyvyttömyyttä lähentelevässä tilassa” (B4, IS 18.1.2022). Uhrin päihtymys puoltaa uhrin viattomuutta, eikä naista vastuuteta, vaan jutussa kerrotaan oikeuden pitäneen tekoa muun muassa julmana.

Uhreja ei vastuuteta muinkaan perustein. Uutisessa E2 kerrotaan, että todistajien kertomusten mukaan äitiä oli varoitettu menemästä yksin poikansa luokse, jolla oli ”tapana puhua ihmisten tappamisesta uhkailevaan tyyliin” (E2, IS 14.1.2022). Moni muu seikka tapauksesta on nostettu jutussa lähemmäs kärkeä, ja tieto naiselle annetuista varoituksista on jätetty uutisen loppupuolelle. Syytä ei vieritetä uhrin niskoille ja kokonaiskuvassa naisesta kirjoitetaan uutisessa neutraaliin tai positiiviseen sävyyn.

Epäiltyjen tekijöiden päihteidenkäyttö tuotiin ilmi kuudessa uutisessa. Tämä ei kuitenkaan aineiston uutisissa toimi uhrin syyllistämisen taktiikkana, vaan henkirikoksen selittämisen resurssina. Richardsin ja kumppanien (2011, 190) havainto on samansuuntainen. Tekijän päihteidenkäyttö tuotiin ilmi yhdysvaltalaisessa sanomalehtiaineistossa lieventävänä asianhaarana tai tekijän esittämänä selityksenä oikeudenkäyntivaiheessa, käsiteltiin neutraaliin sävyyn tai tuotiin esiin erityisesti tekijän moittimiseksi. Kahdessa IS:n aineiston uutisessa (M1 & O2) oli juttuihin sisällytetty sitaatteja epäillyiltä tekijöiltä, joissa he itse toivat runsaan alkoholinkäyttönsä esille.

Tutkimassani aineistossa ei ilmennyt uhrin syyllistämistä, mutta uutisissa henkirikosten rutiininomaisiin selittämisen resursseihin liittyy problematiikkaa ja riski väkivallantekijyyden ja vastuun liudentumisesta ja hämärtymisestä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, millaisena sosiaalisena ongelmana miesten naisiin kohdistama väkivalta näyttäytyy henkirikosuutisoinnissa *me too*:n jälkeisenä aikakautena. Tässä osiossa esitän tutkielman keskeiset johtopäätökset ja vertaan niitä aikaisempaan tutkimukseen. Lisäksi pohdin analyysin tuloksia suhteessa Chibnallin (2007) rikosjournalismin professionaalisiin imperatiiveihin.

Tutkimuskysymykset, joihin olen etsinyt analyysissäni vastauksia ovat:

1. *Millaisena sosiaalisena ongelmana miesten naisiin kohdistama väkivalta henkirikostapausten uutisoinnissa näyttäytyy?*
 - a) *Millaisia lähteitä jutuissa käytetään?*
 - b) *Miten uhria ja epäiltyä tekijää kuvataan?*
 - c) *Millaisia motiivikonstruktioita, syitä ja selityksiä henkirikollisuudelle etsitään ja esitetään?*
 - d) *Millaisia huolia ja ongelmia uutisissa tulee esiin?*
 - e) *Syylistetäänkö uhria suoraan tai epäsuorasti?*

Tutkielman aineisto koostuu 42:sta Iltä-Sanomien verkkouutisesta, jotka käsittelevät 21:ä eri henkirikostapausta. Aineistosta 50 prosenttia on rutiiniuutisia ja 50 prosenttia rutiiniuutista runsaampia juttuja. *IS:n uutisissa käytetyistä lähteistä suurin osa on virallisia lähteitä. Yleisin lähde on poliisi (73,8 prosentissa uutisista).* Tulos on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa (esim. Nikunen 2005, 274; Meyers 1997, 86; Gillespie ym. 2013, 225), mutta poikkeaa Comas-d'Argemirin (2015, 130) tutkimuksesta, jonka mukaan katalonialaisissa tv-uutisohjelmissa yleisin lähde ovat asiantuntijat. Analysoimistani IS:n uutisissa ei haastateltu lainkaan esimerkiksi tutkijoita, väkivallan ehkäisyä tai uhrien auttamisen asiantuntijoita.

Rikosjournalismin rakenteellisen pääsyn imperatiivi juontuu journalismin objektiivisuuden paradigmasta, jonka mukaan uutisten kuuluu perustua uutisen aiheen asiantuntijoiden lausumille (Chibnall 2007, 37). Poliisi ja tuomioistuimet pitävät hallussaan rikoksia koskevaa tietoa, ja lisäksi journalismin tuotannolliset vaateet kannustavat toimittajia hankkimaan tietoa helposti saatavilla olevista legitiimeinä pidetyistä lähteistä nopeasti

ja kätevästi (em., 39). Ilta-Sanomien henkirikosuutisoinnin lähteiden kirjo on tutkielman perusteella huomattavasti suppeampi, kuin esimerkiksi Kataloniassa, jossa legitiiminä lähteenä miesten tekemiä naiskumppaniensa surmia käsittelevissä tv-uutisohjelmissä näyttäytyvät muun muassa väkivallan asiantuntijat ja hallinnon jäsenet (Comas-d'Argermir 2015, 130).

Ei ole täysin ongelmatonta, jos uutismedian kautta välittyvä käsitys naisiin kohdistetusta väkivallasta nojaa pääasiassa poliisin näkemyksiin. Viime vuosina poliisia on Suomessa kritisoitu esimerkiksi apulaisoikeuskanslerin toimesta raiskaus- ja muiden seksuaalirikosten tutkinnan kohtuuttomasta kestosta (HS 24.11.2022). Tuoreen tutkimuksen mukaan poliisilla voi olla vaikeuksia tunnistaa naisiin kohdistuvaa digitaalista väkivaltaa tai sen vakavuutta, ja lisäksi haasteita on aiheen koulutuksessa ja resursoinnissa (Husso ym. 2024, 72). Lisäksi väkivallan jatkumoa ei välttämättä tunnisteta, koska rikosoikeudellisessa prosessissa rikoksia tarkastellaan yksittäisinä tekoina (em., 73). Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus astui voimaan vuoden 2023 alussa. Naisjärjestöjen keskusliiton mukaan esimerkiksi raiskauksen määritelmän muuttuminen suostumusperustaiseksi edellyttää uudenlaista osaamista poliisilta ja oikeuslaitokselta, mikä vaatii resursointia ja lisäkoulutusta (Naisjärjestöjen keskusliitto).

Poliisin tehtävä on tutkia rikos ja selvittää sen olosuhteet, ja esitutkinnassa poliisilla on korostunut velvollisuus puolueettomuuteen (Poliisi). Meyersin mukaan (1997, 92) poliisi näyttäytyy uutisten tekijöille puolueettomana verrattuna muunlaisiin, esimerkiksi uhrien asemaa ajaviin, lähteisiin, joilla voidaan ajatella olevan intressejä tietynlaiseen lopputulokseen. Mediakäräjöinti ei kuulu journalismin tehtäviin, eikä rikosuutisoinnissa tule antaa ymmärtää jonkun olevan syyllinen ennen kuin tuomio on annettu. Väkivallan asiantuntijat voisivat kuitenkin henkirikostapausten uutisissa kommentoida naisiin kohdistettua väkivaltaa yleisellä tasolla, ja samalla luoda tarpeellisen kontekstin yksittäisten rikosten ja sosiaalisen ongelman välille.

Uutisteksteissä uhrin positiota tuotetaan monin keinoin. Uhrien kuvauksilla teksteissä konstruoidaan sitä, että jotakuta kohtaan on tehty väärin. *Yksinkertaisin uhriuden tuotamisen keino on "uhri"-sanon käyttäminen. "Uhri" oli sanan "nainen" jälkeen toiseksi*

yleisin uhriin viittaamiseksi käytetty sana. Vastaavasti epäiltyihin tekijöihin viitattiin aineistossa yleisimmin sanalla ”mies” ja rikollisuuteen liittyvillä sanoilla, joista yleisin on ”epäilty”. Aineistoon sisältyvien kahden epäillyn murha-itsemurhatapauksen uutisissa naisia ei nimetty lainkaan uhriksi, eikä miehiä kuvattu rikollissanoilla. Havainto on samansuuntainen Nikusen (2005, 125) tuloksen kanssa. Murha-itsemurhassa epäilty tekijä näyttäytyy enemmän yhtenä uhreista, eikä tekoa mielletä yksiselitteisesti henkirikokseksi (em.). Yhteisenä näyttäytyvää uhriutumista (em., 105) murha-itsemurhauutisten uutisoinnissa konstruoivat myös uhria ja epäiltyä kollektivoivat sanavalinnat. Aineistossani kollektivoivat jäsenyykset olivat runsaimpia juuri epäiltyjen murha-itsemurhien uutisissa. Muutoinkin uhria ja epäiltyä kollektivoitiin sanavalinnoilla niissä tapauksissa, kun uhrin ja epäillyn välillä oli parisuhde vielä henkirikoksen tekoaikaan. Niiden tapauksen uutisoinnissa, joissa uhri ja epäilty tekijä olivat ex-kumppaneita, ei kollektivoivaa kieltä käytetty ollenkaan.

Teksteistä löydetyt uhriutta korostavat keinot ovat: uhrin vanhuuden tai nuoruuden korostaminen, tunteiden ilmaiseminen tekstissä, uhrin hyvyyden kuvaaminen, uhrin haavoittuvuuden ilmi tuominen, sympatian ilmaiseminen, uhrin elämästä kertominen, pienten lasten äitiyden korostaminen ja uhrin aktiivisen toiminnan kuvaaminen. Nikusen (2005, 224) tutkimuksen mukaan murha-itsemurhissa viattomiksi tai ”hyviksi” uhreiksi kelpasivat vain ne, joilla ei ole suhdetta tekijään. Tämän tutkielman aineistossa kuitenkin myös parisuhdekontekstissa surmattujen naisten kohtaloa representoitiin traagisina ja uhripositiota konstruoitiin myös yhdessä epäillyssä murha-itsemurha tapauksessa.

Epäiltyjen kuvauksilla etsitään syitä ja selityksiä sekä konstruoidaan motiiveja henkirikoksille. Aineiston uutisista löydetyt selittämisen resurssit teemoittelin neljään kategoriaan: epäillyn patologia tai sosiaalinen poikkeavuus, riita tai kontrollin menettäminen, parisuhdekontekstiin liittyvät selittämisen resurssit ja muut selittämisen resurssit. Yleisimpiä selittämisen resursseja olivat epäillyn rikoshistoria, epäillyn mahdollinen päiheteidenkäyttö sekä uhrin ja epäillyn välinen riita. Selittämisen resursseja tuodaan uutisissa ilmi myös negaation kautta.

Tapauksia ei kiinnitetä tutkimassani aineistossa naisiin kohdistetun väkivallan jatku-
moon, vaan henkirikoksille etsitään ja esitetään uutisissa selityksiä, joilla väkivalta ratio-
nalisoidaan yksilöllisiin motiiveihin tai olosuhteisiin (Gius & Lalli 2014, 69–70). Tällöin
väkivalta näyttäytyy erilliseltä laajemmasta patriarkaalisen hallinnan ja kontrollin raken-
teesta (Meyers 1997, 66). Naisten kuolemat representoidaan yksittäistapauksina, joita
voidaan ikään kuin ”tehdä ymmärrettäväksi” tuomalla esiin erilaisia selittämisen resurs-
seja. Uutisteksteissä hyödynnetään samanaikaisesti monia selittämisen resursseja.

Uutisissa uhrien ja epäiltyjen kuvaukset sekä motiivikonstruktioiden hahmottaminen ja
etsiminen noudattelevat yksinkertaistamisen, dramatisoinnin ja henkilöitymisen profes-
sionaalisia imperatiiveja. Naisiin kohdistetun henkirikollisuuden syiden palauttaminen
esimerkiksi yksilöllisiin patologioihin tai parisuhdekontekstiin liittyviin motiivikonstruk-
tioihin kuvaa sitä, miten tapahtumat ymmärretään yksilöiden aikaansaannoksina, eikä
niinkään sosiaalisina prosesseina tai rakenteellisina järjestelminä. Sosiaalisesti poik-
keava toiminta tulkitaan yksittäisten ”korruptoitujen” teoiksi. (Chibnall 2007, 27–28.) Li-
säksi Chibnallin (em., 28) mukaan tapahtumien esittäminen yksilöille seuraavien vaiku-
tusten kautta perustuu hiljaiselle oletukselle siitä, että ”tavalliset ihmiset” ymmärtävät
abstraktioita vain, kun ne esitetään henkilöitymisen ehdoin, ja niihin on mahdollista
identifioitua.

Myös yksinkertaistamisen professionaalinen imperatiivin mukaisesti journalismin pitää
olla nopeasti sisäistettävää ja helposti ymmärrettävää (em., 29). Suomalaisella journa-
lismen kentällä puhutaan ”Pihtiputaan mummosta”, joka on keskivertolukijan kielikuva.
Chibnallin mukaan väkivalta voisi tulla keskivertolukijalle ymmärrettäväksi esimerkiksi
ryöstön uhrin haastattelun kautta. Tällainen lähestymistapa ei ole epärelevantti, mutta
se välittää vain yhden puolen ilmiöstä. Tuloksena on journalismia, joka vahvistaa niitä
arkijärkisiä käsityksiä, joita lukijalla jo on ilmiöstä. (Em., 28.) Jo ammatillisen sosiaalistu-
misen kautta journalistit opetetaan ottamaan lukijoiden perspektiivi ja kiinnittämään
huomio niihin uutistapahtumien seikkoihin, jotka ovat suoraan relevantteja lukijoiden
elämään. Rakenteellisten ongelmien uhrin ovat journalismille kiinnostavampia itse ra-
kenteellisten ongelmien sijaan. (Chibnall 2007, 28.) Sen havainnollistaminen lukijalle,

että naisiin kohdistuvan väkivallan taustalla on historiallinen sukupuolten epätasa-arvon rakenne, on hankalampaa, kuin väkivallan selittäminen humalalla tai riidalla. Yksinkertaistamisen professionaalinen imperatiivi johtaa tapahtumien esittämiseen dramaattisessa ja yksilöllistyneessä muodossa (em., 31).

Uutisten tuottamat ja vahvistamat rutiininomaiset selitykset nojaavat jaettuun kulttuuriseen tietoon ja konventionaalisiin käsityksiin, joita meillä on väkivaltaan ja sukupuoliin liittyen (Nikunen 2005, 101). Myös konventionalismin professionaalinen imperatiivi ohjaa sijoittamaan ilmiöitä jo olemassa oleviin merkitysrakenteisiin (Chibnall 2007, 33). Journalismi tekee maailmaa ymmärrettäväksi sijoittamalla tapahtumia koherentimpaan tiedon muotoon. Jotta lukija voisi ymmärtää lukemansa, hänelle pitää tarvittaessa tarjota taustatietoa ja konteksti. Jotta konteksti olisi lukijalle heti ymmärrettävissä, sen pitää olla tuttu, ja siksi tapahtumia sijoitetaan jo tiedettyihin skenaarioihin. (Em., 34.) Konventionalismin professionaalinen imperatiivi auttaa toimittajia myös selviämään tuotannollisista paineista (em., 37). Uutisten konventionalismi näkyy standardisoiduissa formaateissa sekä sosiaalisten ilmiöiden toistuvien selitysten legitimaationa (em., 35). Rikosuutisten rutiininomaiset selitykset uusintavat ja ylläpitävät itseään sekä olemassa olevia representaatioita sukupuolistuneesta väkivallasta.

Analyysin perusteella miesten naisiin kohdistama kuolettava väkivalta itsessään ei näyttyä henkirikosuutisissa sosiaalisena ongelmana. Uutisteksteissä ongelmakonstruktiot eivät liity suoraan naisiin kohdistettuun väkivaltaan, vaan erityisesti ulkopuolisia koskeviin lieveilmiöihin. Löysin uutisista viisi erilaista ongelmakonstruktiota: paikkakunnan rauhan järkkäminen, asuinpaikan turvallisuus, työturvallisuus, lähestymiskiellon puutteet ja pääsy terveydenhuoltoon.

Vahvimmin aineiston uutisissa ilmaistu ongelmakonstruktio on paikkakunnan rauhan järkkäminen. Henkirikosten tapahtumapaikkoja kuvaillaan jutuissa maalaillevaankin sävyyn luoden ristiriitaa paikan tunnelman ja väkivallan välille. Tämä paljastaa taustalla vaikuttavan ajatuksen siitä, että väkivallan käsitetään kuuluvan jonnekin toisaalle hyvämaineisen lähiön tai idyllisen maalaiskunnan sijaan. Lähiympäristöön ja olosuhteisiin liittyvät myös huolet kodin turvallisuudesta ja työturvallisuudesta.

Lähestymiskiellon puutteita ja terveydenhuoltoon pääsyä koskevat huolet jäävät aineiston uutisissa melko implisiittisiksi. Gillespien ja kumppanien tutkimuksen (2013, 236) mukaan pohjois-atlantalaisissa lehdissä 11 prosenttia henkirikoksen lähisuhdeväkivalaksi määrittelevistä uutisista kehysti ongelman paikantamalla sen vialliseen oikeusjärjestelmään, tarkemmin lähestymiskiellon puutteisiin. Tutkimassani aineistossa tapauksia ei myöskään määritelty lähisuhdeväkivallaksi. Vaikuttaa siis siltä, että henkirikoksista raportoidessa lehden linja nimetä parisuhteessa tapahtuvia rikoksia lähisuhdeväkivallaksi tai vastaavaksi, on varovainen. Naisiin kohdistettua, sukupuolistunutta väkivaltaa ei käsitellä yhteiskunnallisena ongelmana aineiston uutisissa yksittäisiä mainintoja enempää taikka yksittäistapauksia laajemmalla tasolla.

Uutisissa konstruoidut ongelmat kytkeytyvät oleellisesti dramatisoinnin professionaaliseen imperatiiviin. Huolten ja ongelmakonstruktoiden avulla juttuihin luodaan ennen kaikkea jännitteitä ja dramatiikkaa. Mediat kilpailevat lukijoiden huomiosta, ja se yritetään saada tekemällä jonkinlainen vaikutus. Samalla dramatisoinnin imperatiivi kiinnittää huomion sosiaalisten ongelmien seurauksiin niiden syiden sijasta. (Chibnall 2007, 25–26.) Uutisissa naisten surmia ei kehystetä patriarkaatista ja sukupuolten epätasa-arvoisesta dynamiikasta johtuvaksi, vaan ne representoidaan enemmän yksittäisinä tapahtumina. Havainto ongelmakonstruktoiden paikantumisesta väkivallan lieveilmiöihin on linjassa Nikusen (2005) tulosten kanssa.

Gillespie ja kumppanit (2013) sekä Comas-d'Argemir (2015) toteavat, että Yhdysvaltojen Pohjois-Atlantan osavaltiossa sekä Espanjan itsehallintoalueella Kataloniassa on tapahtunut muutosta siinä, miten miesten tekemiä naiskumppaniensa surmia uutisoidaan. Etenkin Katalonialaisissa tv:n uutisohjelmissa naiskumppanien surmat kehystettiin Comas-d'Argemirin (2015, 121) mukaan väkivallan laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Analyysini perusteella IS:n tapa uutisoida naisiin kohdistuneista henkirikoksista poikkeaa näistä kansainvälisistä esimerkeistä.

Gillespien ja kumppanien (2013) tutkimuksen mukaan pohjois-atlantalaisten lehtien uutisoinnista oli löydettävissä kehys, jossa miesten naiskumppaneihinsa kohdistama henkirikollisuus määriteltiin osaksi laajempaa yhteiskunnallista ongelmaa. Näissä uutisissa

nostettiin esiin naisiin kohdistetun väkivallan sosiaaliset seuraukset. Tämä kehys rakentui siitä, että kuvattiin pariskunnan väkivaltahistoriaa, käytettiin perheväkivallan asiantuntijoita lähteenä, tarjottiin uhreille ohjeita ja yhteystietoja avun saamiseksi. Lisäksi näissä uutisissa nähtiin vaivaa uhrien kokemuksien ja perheväkivallan kompleksisuuden kuvaamiseksi. (Em., 238.) Tutkielmani aineisto ei ollut rajattu pelkästään henkirikoksiin, joissa uhrin ja tekijän välillä olisi rikoksen tekoaikaan tai aiemmin ollut parisuhde, mutta pariskunnan väkivaltahistorian kuvaamista lukuun ottamatta, muita Gillespien ja kumppanien tunnistamia sosiaalisen ongelman kehysten elementtejä ei tutkimassani suomalaisessa aineistossa ollut.

Analyysini perusteella sosiaalisten ongelmien kontekstia ei tuoda uutisissa yksittäisten henkirikostapausten yhteyteen. Naisiin kohdistettua väkivaltaa yleisemmällä tasolla käsitellään todennäköisesti Ilta-Sanomissa omissa erillisissä jutuissaan. Yhteyttä tapausten ja laajempien yhteiskunnallisten ongelmien ja kehityskulkujen välille ei rakenneta henkirikostapauksista uutisoitaessa. Sosiaalisen ongelman kehysten avulla uutiset voisivat kuvata miesten naisiin kohdistamia henkirikoksia väkivaltana, joka ei ole yksilöiden, vaan yhteisön ongelma. (Gillespie ym. 2013, 238.)

Rikosuutisointia jäsentävän ajallisen välittömyyden professionaalinen imperatiivin mukaisesti uutiset käsittelevät sitä, mikä on uutta. Uutisia tehdään yksittäisistä tapahtumista pitkän aikavälin prosessien sijasta. (Chibnall 2007, 23.) Yhteiskunnallisia rakenteita tai sosiaalisia ilmiöitä voi olla vaikea mahduttaa konventionaaliseen uutisen muotoon, ja siksi isoja osia todellisuudesta jää raportoimatta (em.). Journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen, ja lukijoilla on oikeus tietää mitä yhteiskunnassa tapahtuu (Journalistin ohjeet). Monimutkaisten ja vaikeidenkin yhteiskunnallisten ilmiöiden ja kehityskulkujen kytkeminen todellisuuden pistemäisiin tapahtumiin lisää ihmisten ymmärrystä maailmasta, joten rakenteiden ja sosiaalisten ongelmien hahmottamisen ja havainnollistamisen pitäisi olla osa journalismin ydintehtävää.

Rikosjournalismin tuotantoa ohjaa myös kiihottamisen professionaalinen imperatiivi. Uutisoidessaan henkirikoksista media samanaikaisesti yhtäältä kuvailee sosiaalista poikkeavuutta ja toisaalta tuomitsee sitä (Chibnall 2007, 32). Yhteiskunnassa tapahtuvista

rikoksista kertominen on tiedon välittämistä, mutta niihin liittyy myös kaupallinen intressi. Erilaiset *true crime* -sisällöt, joita tuotetaan sekä enemmän ja vähemmän journalistisin periaattein, ovat viime vuosina kasvattaneet suosiotaan. Lukijat, katsojat ja kuuluttajat ovat kiinnostuneita rikossisällöistä, ja siksi ne ovat kiinnostavia myös kaupallisesti. Journalistiset mediat kilpailevat yleisön ajasta ja huomiosta kaikenlaisen viihteen kanssa, jota myös *true crime* pohjimmiltaan on. Kiihottamisen kaupallinen imperatiivi Chibnallin mukaan trivialisoi todellisuutta ja kääntää huomion pois politiikasta ja sosiaalisista ongelmista (em., 32–33).

Uhrin syyllistämisen tarkastelussa hyödynsin Richardsin ja kumppanien (2013, 187) operationalisointia suorista ja epäsuorista uhrin syyllistämisen taktiikoista. *Uhrin syyllistämistä ei kuitenkaan aineiston jutuissa ilmene*. Aikaisemman tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että uhrin syyllistäminen uutisteksteissä on vähentynyt 1990-luvulta tähän päivään (esim. Meyers 1997; Richards ym. 2011; Comas-d'Argemir 2015).

7 POHDINTA

Tässä luvussa esitän ehdotuksia jatkotutkimukseen, ja lopuksi teen ehdotuksia siitä, mitä journalistien tulisi ottaa huomioon miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta uutisoidessaan.

Tässä tutkielmassa on tuotettu uutta tietoa miesten naisiin kohdistaman henkirikollisuuden uutisoinnista. Tutkielma on raottanut yleiskuvaa siitä, millaisena ongelmana tämä tietty sukupuolistuneen väkivallan muoto representoidaan vuonna 2022 julkaistujen henkirikos uutisten yhteydessä yhdessä suomalaisessa iltapäivälehdessä. Sukupuolistuneen väkivallan merkitykset, kulttuuriset kuvat ja oletukset, sekä väkivallan ehkäisemisen motivaatiot ja käytännöt ovat ajassa ja paikassa muuttuvia. Moraaliset käsitykset naisiin kohdistetusta väkivallasta ovat olleet vielä muutama vuosikymmen sitten Suomessa kovin erilaisia. 2010-luvun lopulla *me too* -liike nosti naisiin kohdistetun häirinnän julkiseen keskusteluun voimalla, ja silloin avattiin sellaisia keskusteluja, joita aiemmin ei julkisuudessa ollut käyty. Journalistisen median tuottamia representaatioita tutkimalla voidaan osaltaan saada käsityksiä siitä, mitä yhteiskunnassa pidetään milloinkin tärkeänä. Uutisia kannattaa tutkia, koska niiden tuottamalla representaatioilla on merkittävä vaikutus yleisöjen tulkintoihin ja ajatuksiin uutisen aiheena olevasta tapahtumasta, ilmiöstä tai ongelmasta.

Sukupuolistuneen väkivallan representaatioita ja etenkin naisiin kohdistetun henkirikollisuuden uutisointia suomalaisessa journalistisessa mediassa on tutkittu melko vähän. Tässä tutkielmassa analyysin kohteena oli verkkojournalismi, kun Nikusen (2005) ja Venäläisen (2013) tutkimukset tarkastelivat vielä printtilehdissä julkaistuja juttuja. Journalismin kentällä on tapahtunut pelkästään 2010-luvulla valtavia muutoksia, ja verkko on noussut printin paikalle julkaisualustojen prioriteettijärjestyksessä.

Kansainvälisten tutkimusesimerkkien pohjalta näyttää siltä, että tutkijoiden kiinnostus on kohdistunut erityisesti *femicideihin* eli miesten tekemiin naiskumppaniensa surmiin. Henkirikosten representaatioihin kietoutuu kuitenkin erilaisia kulttuurisia merkityksiä, stereotyyppisiä ja oletuksia, jos uhri ja epäilty tekijä ovat esimerkiksi ex-kumppanit, äiti

ja poika, tuttuja tai toisilleen tuntemattomia, ja siksi halusin sisällyttää aineistoon tapausten kirjon.

Tutkielman yksi keskeisistä rajoituksista on se, että aineisto ei sisällä kaikkia lehdessä julkaistuja uutisia kyseisistä tapauksista. Siksi ei ole ollut mahdollista verrata esimerkiksi eri tapauksista kirjoitettujen juttujen määrää, eikä tehdä arviota siitä, mitkä henkirikokset ovat saaneet eniten huomiota. Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista tutkia laajemmalla aineistolla, mitkä tapaukset näyttäytyvät uutisarvoisimpina, mitkä jäävät vähälle huomiolle ja miten eri tapaustyyppien uutisoinnin tavat eroavat toisistaan. Kaiken kaikkiaan aiheessa on aineksia lukuisiin jatkotutkimuksiin.

Tämän tutkielman puitteissa oli mahdollista sisällyttää aineistoon uutisia vain yhdestä mediasta. Jo pelkästään Ilta-Sanomien ja Iltalehden uutisointi samoista henkirikostapauksista voi poiketa keskenään, ja siksi eri medioiden tekstejä vertaileva tutkimus olisi erityisen kiinnostavaa. Tämän aineiston analyysin perusteella ei myöskään selviä se, representoidaanko miesten naisiin kohdistamaa henkirikollisuutta muissa Ilta-Sanomissa julkaistuissa jutuissa ongelmaksi. Naisiin kohdistetun väkivallan sosiaalinen konteksti on voitu eriyttää lehdessä omiin juttuihinsa, joissa kirjoitetaan yksittäisten tapausten sijaan ongelmasta yleisemmällä tasolla. Lisäksi tekemällä vertailevaa tutkimusta suomalaisen ja ulkomaisen median välillä voisi selvittää, onko selittämisen resursseissa kulttuurisidonnaisuutta. Olisi kiinnostavaa tutkia, onko esimerkiksi alkoholin selitysvaikutus suomalaisen kulttuuriseen kontekstiin liittyvä asia, ja millaisena se näyttäytyy muiden maiden medioiden henkirikosuutisoinnissa.

Myös tutkimus toimittajien käsityksistä sukupuolistuneesta väkivallasta olisi erityisen mielenkiintoinen. Mitä suomalaiset toimittajat käsittävät sosiaalisesti ongelmaksi, ja millaiseksi tiedonvälityksen ammattilaiset ymmärtävät journalismin roolin ongelmien konstruomisessa ja ratkaisemisessa? Miten yhteiskunnallisten ongelmien, pitkien prosessien ja historiallisten kehityskulkujen uutisarvoa määritellään? Espanjassa naisorganisaatioiden ja feministisen liikkeen työn tuloksena miesten naisiin kohdistama väkivalta ymmärretään julkiseksi ongelmaksi. Se on politiikan ja lainsäädännön agendalla, (Comas-d'Argemir 2015, 123), ja toimittajien mielestä mediaa pitää hyödyntää väkivallan

ehkäisemiseksi (em., 126). Nikusen tutkimuksen (2005, 121–122) mukaan parisuhteessa tehty murha-itsemurha voitiin uutisissa kehystää naisiin kohdistuvan väkivallan ongelman kautta, jos aihe oli muuten esillä julkisuudessa. Naisiin kohdistettu väkivalta voi siis legitimoitua uutisaiheena ja rikosuutisten näkökulmana tai kehystenä, kun se on esillä muilla yhteiskunnan areenoilla. Aiemmin legitimaatio on voinut tulla esimerkiksi ajan-kohtaisista lainsäädäntöhankkeista, mutta nykyisin jonkin aiheen nousu pintaan sosiaalisessa mediassa voi nostattaa sen myös perinteisen median agendalle. Brittiläisen Sarah Everardin murhasta tuli Suomessakin uutisaihe sen sosiaalisessa mediassa herättämän keskustelun vuoksi.

Alussa esitin normatiivisen kysymyksen, onnistuuko journalismi tiedonvälitystehtävässään, jos miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa ei kiinnitetä sukupuolistuneen väkivallan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Analyysin tulos on se, että Iltä-Sanomissa henkirikostapauksien uutisoinnin yhteydessä väkivaltaa ei kontekstoida laajempaan sosiaalisen ongelman kehukseen. Journalismi ei onnistu tehtävässään riittävän hyvin, kun naisten väkivaltaisten kuolemien ja miesten naisiin kohdistaman väkivallan jatkumon välinen yhteys puuttuu henkirikosuutisten tuottamista representaatioista. Uutisointi vahvistaa henkirikosten näyttäytymistä yksittäistapauksina, joita on vaikeaa ehkäistä. Todellisuudessa kuolettavaa väkivaltaa voi edeltää pitkään fyysistä, henkistä, seksuaalista, taloudellista tai digitaalista väkivaltaa, uhkailua tai vainoamista. Väkivallan sukupuolistunut dynamiikka on ongelman ytimessä. Maailmassa joka kolmas nainen on kokenut väkivaltaa siksi, että on nainen (Kirkon Ulkomaanapu), ja 2020-luvun Suomi on yhä yksi Euroopan Unionin vaarallisimmista maista naisille ja tytöille (Naisten Linja a).

Uutisoidessaan miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta journalistien on tärkeä kiinnittää huomiota kieleen. Väkivallan nimeämisillä sitä luokitellaan ja identifioidaan. (Comas-d'Argemir 2015, 123.) Täsmällinen nimeäminen kuvaa ilmiötä todenmukaisemmin, eikä häivyttä väkivallan sukupuolistunutta dynamiikkaa. Espanjan mediassa miesten naiskumppaneihinsa kohdistamaa väkivaltaa nimitettiin aiemmin termillä ”*domestic violence*” (kotiväkivalta) sittemmin siitä on alettu käyttää termejä ”*gender violence*” ja

Kataloniassa ”*male-based violence*”, jotka kääntäisin sukupuolistuneeksi väkivallaksi ja miesten tekemäksi väkivallaksi.

Analysoimassani aineistossa väkivallan nimeämisessä oltiin varovaisia. Lisäksi aineistoa lukiessani sain huomata, että uutisteksteissä henkirikokset ja surmatyöt ”tapahtuvat” ja niiden uhriksi ”joudutaan”. Rikosjournalismin kieli ansaitsisi aivan oman tutkimuksensa. Todellisuudessa autot eivät aja ojaan, eivätkä henkirikokset tapahdu, vaan ne tehdään. Media pystyy paitsi kiinnittämään huomiota ongelmaan, myös kehittämään yleistä kuvastoa, jota siihen liitetään. (Richards ym. 2011, 196).

Analyysini perusteella koostin listan keinoja, joita miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta uutisoivat toimittajat voivat hyödyntää halutessaan parantaa uutisoinnin laatua. Naisiin kohdistetun väkivallan yhteiskunnallisen kontekstin tuominen henkirikostapausten uutisoinnin yhteyteen voi rakentaa kokonaisempaa kuvaa sukupuolistuneesta väkivallasta Suomessa ja johtaa parempaan tiedonvälitykseen.

- Lähteiden monipuolistaminen esimerkiksi väkivallan asiantuntijoita hyödyntämällä.
- Naisiin kohdistettua väkivaltaa koskevan tiedon tuominen tapausuutisten yhteyteen.
- Huomion kiinnittäminen kielenkäyttöön ja sanavalintoihin muun muassa uhrin ja tekijän kollektivointia ja passiivin käyttöä välttämällä. Rikoksesta voi kirjoittaa aktiivissa, vaikka kyseessä olisi vasta epäily.
- Henkirikoksen dramatisoimisen, yksinkertaistamisen ja sensationalisoimisen välttäminen.
- Apua tarjoavien tukipalveluiden yhteystietojen tuominen uutisten yhteyteen.

Rikosuutisointi on yksi yhteiskunnan normatiivisten ääriviivojen keskeisistä määrittäjistä. Moraalinen ja moraaliton kohtaavat julkisuudessa, ja tässä kuvainnollisessa kohtaamisessa vedetään niiden välinen raja. (Hall 1978, 66.) Journalismi on osa yhteiskunnallista neuvottelua, jossa määritellään esimerkiksi, kenen väkivaltakokemukset otetaan huomioon ja ketkä saavat turvaa väkivallalta (Näre & Ronkainen 2008, 19). Siksi väkivallan representaatiot eivät ole yhdentekeviä.

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

- Chibnall, Steve (2007) *Law-and-order news. An Analysis of Crime reporting in the British Press*. [1977] Lontoo: Routledge.
- Comas-d'Argemir, Dolors (2015) News of partner femicides: The shift from private issue to public problem. *European Journal of Communication*. 30(2). 121–136.
DOI: 10.1177/0267323114544865
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti (2020) *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 43/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0674-2>
- Euroopan unionin perusoikeusvirasto FRA (2014) *Violence against women: an EU-wide survey*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Gillespie, Lane Kirkland; Richards, Tara; Givens, Eugena & Smith, M. Dwayne (2013) Framing Deadly Domestic Violence: Why the Media's Spin Matters in Newspaper Coverage of Femicide. *Violence Against Women* 19(2). 222–245.
DOI: 10.1177/1077801213476457
- Gius, Chiara; Lalli, Pina (2014) "I loved her so much, but I killed her". Romantic love as a representational frame for intimate partner femicide in three Italian newspapers. *ESSACHESS. Journal for Communication Studies* vol 7. 2(14), 53–75.
- Hall, Stuart (1997) Introduction. Teoksessa Hall, Stuart. *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Lontoo: Sage Publications. 1–11.
- Hall, Stuart; Critcher, Chas, Jefferson, Tony; Clarke, John; & Roberts, Brian (1978) *Policing The Crisis – Mugging, the State and Law and Order*. Lontoo & Basingstoke: The Macmillan Press LTD
- Heeren, John & Messing, Jill Theresa (2009) Victims and Sources – Newspaper Reports of Mass Murder in Domestic Contexts. Teoksessa Humphries, Drew (toim.) *Women, Violence, and the Media : Readings in Feminist Criminology*. Hanover: Northeastern University Press. E-kirja.
- Holma, Juha & Nyqvist, Leo (2017) Väkivaltatyö miesten kanssa. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino. 104–120.
- Husso, Marita; Hyväri, Elli; Kaittila, Anniina; Hietämäki, Johanna; Karhinen-Soppi, Anu; Kekkonen, Outi & Tuominen, Jarkko (2021) Kotona, koti ja kontrolli:

väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun saamisen haasteista korona-aikana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 58(2021) 349–360. DOI: <https://doi.org/10.23990/sa.105321>

Husso, Marita; Piippo, Sisko; Houtsonen, Jarmo; Mela, Marianne; Tihveräinen, Sonja; Haapanen, Jasmina; Hakkarainen, Louna & Knihtila, Anna (2024) Naisiin kohdistuvaan digitaaliseen väkivaltaan puuttumisen haasteet poliisin työssä, rikosprosessissa ja tukipalveluissa. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimikunnan julkaisusarja* 65(2023). https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165353/VNTEAS_2023_65.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jokinen, Arto (2017) Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino. 36–50.

Kaittila, Anniina (2017) Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Motivaatio ja esteet. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino. 89–103.

Kantola, Anu; Moring, Inka; Välvirronen, Esa (2003) *Media-analyysi : tekstistä tulkitaan*. Palmenia-kustannus.

Karkulehto, Sanna & Rossi, Leena-Maija (2017) Johdanto: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa – sukupuolen ja väkivallan risteyksessä. Teoksessa Karkulehto, Sanna & Rossi, Leena-Maija (toim.) *Sukupuoli ja väkivalta: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. DOI:<http://dx.doi.org/10.21435/skst.1431>

Keskinen, Suvi (2010) Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Toim. Saresma, T., Rossi, L. & Juvonen, T. Tampere: Vastapaino. 243–254.

Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Aki Petteri (2010) Johdanto: Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Teoksessa Knuuttila, T. & Lehtinen, A. (toim.) *Representaatio – Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 7–31.

Kolttola, Ilari & Näsi, Matti (2022) Suomalaiset väkivallan ja omaisuustikosten kohteena 2021: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 51/2022. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/348246>

Kotanen, Riikka (2013) *Näkymättömästä näkökulmaksi. Parisuhdeväkivallan uhrit ja oikeudellisen sääntelyn muutos Suomessa*. Väitöskirja. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2013:5.

Krug, Etienne G., Dahlberg, Linda L., Mercy, James A., Zwi, Anthony B., & Rafael Lozano (toim.) (2005) *Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti*. Geneve: World Health Organization.

- Lehti, Martti (2020) *Henkirikokatsaus 2020*. Katsauksia 41/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0674-2>
- Lehtonen, Mikko. (1995) *Pikku jättiläisiä – Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen*. Tampere: Vastapaino.
- Meyers, Marian (1997) *News Coverage of Violence against Women : Engendering Blame*. Sage.
- Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (2008) Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 7–40.
- Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (2017) Johdanto. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino. 11–16.
- Nikunen, Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Tampere University Press.
- Nousiainen, Kevät & Merja Pentikäinen (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuorittajana. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino. 51–67.
- Pietilä, Veikko (1973) *Sisällön erittely*. Oy Gaudeamus Ab.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2017) Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino. 68–86.
- Rastas, Anna (2005) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Rastas, Anna, Huttunen Laura & Löytty, Olli (toim.) Tampere: Vastapaino. 69–116.
- Richards, Tara; Gillespie, Lane Kirkland & Smith M. Dwayne (2014) An Examination of the Media Portrayal of Femicide-Suicides: An Exploratory Frame Analysis. *Feminist Criminology* 9(1) 24–44. DOI: 10.1177/1557085113501221
- Richards, Tara; Gillespie, Lane Kirkland & Smith, M. Dwayne (2011) Exploring News Coverage of Femicide: Does Reporting the News Add Insult to Injury? *Feminist Crimilogy*. 6(3): 178–202. DOI: 10.1177/1557085111409919

- Ronkainen, Suvi (2017) Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Niemi, Johanna; Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi (toim.) *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma*. Tampere: Vastapaino. 19–35.
- Rossi, Leena-Maija. (2010) Esityksiä, edustamista ja eroja: representaatio on politiikkaa. Teoksessa Knuuttila, T. & Lehtinen, A. (toim.) *Representaatio – Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Helsinki: Gaudeamus, 261–275.
- Seppänen, Janne (2005) *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino.
- Tilastokeskus (2018) *Sukupuolten tasa-arvo Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluetteloyyti_sts_201800_2018_19722_net.pdf
- Tierney, Kathleen J. (1982) The Battered Women Movement and The Creation of The Wife Beating Problem. *Social Problems* 29(3). 207-220.
- Trend, David (2007) *The Myth of Media Violence: A Critical Introduction*. Blackwell
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi. e-kirja.
- Venäläinen, Satu (2013) Väkivallan sukupuoli iltapäivälehdissä. *Media & viestintä* 36(2013). 23–39.

VERKKOLÄHTEET

- Ensi- ja turvakotien liitto (17.2.2021) *Korona mullisti avun hakemisen*. Viitattu 21.4.2021.
<https://ensijaturvakotienliitto.fi/enska/korona-mullisti-avun-hakemisen/>
- Eurostat, Data Browser. *Women who have experienced violence by any perpetrator, by type of violence*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gbv_any_type/default/table?lang=en Viitattu 7.11.2023
- Finnish Internet Audience Measurement (12.11.2023) *FIAM top-lista*. Viitattu 12.11.2023. <https://fiam.fi/tulokset/>
- Helsingin Sanomat (1.12.2020) *Koronaviruspandemia on lisännyt miesten väkivaltaa naisia kohtaan – ”Hallitusten covid-tukipaketeissa ei ole huomioitu naisia”, moittii YK:n naisjärjestön johtaja*. Viitattu 21.4.2021.
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000007653022.html>

- Helsingin Sanomat (17.3.2021) *Lontoolais-naisen murha koskettaa harvinaisen monia: Pandemian takia pitäisi vältellä julkisia kulku-välineitä, mutta uskaltaako kadulla kävellä yksin?* Viitattu 12.4.2021.
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000007866277.html>
- Helsingin Sanomat (19.12.2022) Seksuaalirikoslait menevät vuodenvaihteessa uusiksi - Tämä kaikki muuttuu. Viitattu 16.1.2023 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009260266.html>
- Helsingin Sanomat (24.11.2022) *Alaikäisen raiskaustutkinta jumahti – Poliisia moititaan "resurssien tuhlaamisesta"* Viitattu 4.1.2024 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009223672.html>
- Helsingin Sanomat (30.9.2021) *Brittipoliisi tuomittiin elinkautiseen Sarah Everardin murhasta.* Viitattu 9.1.2023. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008300930.html>
- Iltta-Sanomat (30.9.2021) *Brittipoliisille elinkautinen Sarahin murhasta.* Viitattu 9.1.2023 <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000008300885.html>
- Julkisen sanan neuvosto. Journalistin ohjeet ja liite. Viitattu 23.4.2021.
https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/
- KMT 2021 Lehtien lukijamäärät, 13.10.2021.
<https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/10/KMT-2021-lukijamaarat-liite.pdf>, Haettu 24.11.21
- Media Audit Finland (21.9.2023) KMT 2023 lehtien lukijamäärät. Viitattu 12.11.2023
<https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2023/09/KMT-2023-lukijamaarat.pdf>
- Naisjärjestöjen keskusliitto. Taustamateriaali: Naisiin kohdistuvan väkivallan on loputtava. Viitattu 4.1.2024. <https://naisjarjestot.fi/wp-content/uploads/2022/11/Naisiin-kohdistuvan-vakivallan-on-loputtava.docx.pdf>
- Naisten Linja (a). Naisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. Viitattu 27.1.2024.
<https://naistenlinja.fi/naisiin-kohdistuva-vakivalta-suomessa/>
- Naisten Linja (b). Tietoa väkivallasta / Väkivallan muodot. Viitattu 9.4.2021.
<https://www.naistenlinja.fi/tietoa-vakivallasta/vakivallan-muodot/>
- Naisten linja (c). Väkivallan muodot / Henkinen väkivalta. Viitattu 9.4.2021.
<https://www.naistenlinja.fi/tietoa-vakivallasta/vakivallan-muodot/henkinen-vakivalta/>

- Poliisi (5.6.2020) *Ohje: Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa*. Viitattu 4.1.2024. <https://dev.hel.fi/paatokset/media/att/04/041572bc5262a824406d68e75bf78aead52f38b4.pdf>
- Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma (2023) *Valtioneuvoston julkaisuja* 2023:58. urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8 Viitattu 8.11.2023
- Sisäisen turvallisuuden portaali Tuovi (8.5.2023) *Rikollisuus*. <https://sisainturvallisuus.fi/rikollisuus> Viitattu 8.2.2024
- Seta (29.1.2010) *Toimenpide-ehdotukset naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisohjelman sosiaali- ja terveysministeriölle*. Viitattu 14.4.2021. <https://seta.fi/2010/01/29/toimenpide-ehdotukset-naisiin-kohdistuvan-vakivalan-vahentamisohjelmaan-sosiaali-ja-terveysministeriolle/>
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (5.2.2021) *Koronaepidemian vaikutukset lähisuhdeväkivallan kokemuksiin ja palveluiden käyttöön (KOVÄ)* Viitattu 21.4.2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/koronaepidemian-vaikutukset-lahisuhdevakivallan-kokemuksiin-ja-palveluiden-kayttoon-kova-%20>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (23.6.2020) *Väkivalta ja häirintä*. Viitattu 6.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta>
- The Guardian (24.3.2021) *Men! What can you do to help fight misogyny?* Podcast. Viitattu 22.4.2021. <https://www.theguardian.com/news/audio/2021/mar/24/men-what-can-you-do-to-help-fight-misogyny-podcast>
- The Guardian (30.9.2021) *Sarah Everard murder: Wayne Couzens given whole-life sentence*. Viitattu 9.1.2023 <https://www.theguardian.com/uk-news/2021/sep/30/sarah-everard-murder-wayne-couzens-whole-life-sentence>
- Tieteen termipankki, Todistustaakka. Viitattu 14.11.2023 <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:todistustaakka>
- Tilastokeskus (7.6.2023) *Välituloksia eurooppalaisesta vertailututkimuksesta: naisiin kohdistuva väkivalta hyvin yleistä Suomessa*. Viitattu 7.11.2023 <https://www.stat.fi/uutinen/valituloksia-eurooppalaisesta-vertailututkimuksesta-naisiin-kohdistuva-vakivalta-hyvin-yleista-suomessa>
- Valtioneuvosto (27.3.2023) *Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelma toteutui hyvin*. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/naisiin-kohdistuvan-vakivallan-torjunta-ohjelma-toteutui-hyvin> Viitattu 8.11.2023

Yle (19.3.2021) *Lontoolaisnaisen sieppaus ja murha synnytti somekeskustelun, joka teki ilmeiseksi väkivallan uhan arkipäiväisyyden myös Suomessa.* Viitattu 13.4.2021.
yle.fi/uutiset/3-11843508

Yle (27.6.2022) *Uusi laki seksuaalirikoksista perustuu suostumukseen – lue tästä, kuinka pykälät muuttuvat.* Viitattu 16.1.2023 <https://yle.fi/a/3-12508786>

Yle (3.12.2020) *Kotihälytysten määrä on kasvanut jopa neljänneksellä korona-aikana.* Viitattu 21.4.2021.
<https://yle.fi/uutiset/3-11678580>

LIITE: AINEISTO

Liite 1. Aineiston henkirikostapaukset A-U ja niitä koskevat uutisartikkelit.

A1: Iäkäs nainen joutui henki-rikoksen uhriksi kotonaan Mikkelissä – tapauksessa erikoisia piirteitä. (4.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008517522.html> Haettu 8.11.2022

A2: Naisen järkyttävä kohtalo omassa kodissaan herättää huolta Mikkelissä – ”Olen alkanut kuunnella ääniä tarkemmin” (6.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008521820.html> Haettu 8.11.2022

A3: Omaisen järkyttävästä löydöstä alkoi rikos-tutkinta, josta poliisikin on ymmällään – tämä Mikkelin mystisestä vanhus-surmasta tiedetään nyt (14.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008540233.html> Haettu 8.11.2022

A4: Omaiset tekivät hirveän löydön kesken joulun-vieton – iso-täti makasi hengettömänä veri-lammikossa: "Asunnossa oli ollut raivo irti" (28.9.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009097368.html> Haettu 8.11.2022

B1: Iäkkään äitinsä surmaamisesta Orimattilassa syytetylle vaaditaan elinkautista (4.1.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008518464.html> Haettu 8.11.2022

B2: Syyttäjä: Aikamiespoika murhasi äitinsä raa’asti (4.1.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008518720.html> Haettu 8.11.2022

B3: Orimattilan murhe-näytelmä: Syytetty vakuutti parantaneensa tapansa – epäillään murhanneen äitinsä samana päivänä moottori-sahalla (8.1.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008523687.html> Haettu 8.11.2022

B4: Orimattilan moottorisaha-surmaajalle elin-kautinen äitinsä murhasta – oikeus piti tekoa erityisen julmana (18.1.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008547310.html> Haettu 8.11.2022

C1: Hovioikeus: Ex-tyttöystävänsä hengiltä kiduttaneen murhamiehen elinkautistuomio pysyy ennallaan (24.5.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008838747.html> Haettu 15.11.2022

D1: ”Valkoinen taksi oli ovet auki, keula kuoppaan päin” – IS:n tiedot: Tästä paikasta 20-vuotias taksin-kuljettaja-nainen löytyi kuolleena (22.8.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009018727.html> Haettu 16.11.2022

D2: Asikkalan epäilty taksimurhaaja on 24-vuotias mies – tämä hänestä tiedetään (22.8.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009019099.html> Haettu 16.11.2022

D3: Nuoren nais-kollegan surma hiljensi taksinkuljettajat lahtelaisella tolpassa: ”Nuoren ihmisen elämä viety” (22.8.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009019099.html>
Haettu 16.11.2022

D4: Kuka soitti hätäpuhelun syrjäisestä paikasta? Nämä kysymykset Asikkalan taksimurhasta ovat yhä vailla vastausta (24.8.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009024374.html> Haettu 16.11.2022

E1: 24-vuotiaan miehen epäillään murhanneen äitinsä Eurassa – epäilty otettiin kiinni vieraasta saunasta (10.12.2021) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008465208.html>
Haettu 5.12.2022

E2: Euran syyntakeeton äidin-murhaaja ei saanut tuomiota – julkaisi hyytävän Snapchat-videon ennen veritekoa (14.1.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008541364.html> Haettu 8.11.2022

F1: Oulussa kuollut pariskunta oli ollut pitkään naimisissa – maastosta kuolleena löytynyttä miestä epäillään vaimonsa taposta (16.11.2022) <https://www.is.fi/oulu-seutu/art-2000009205578.html> Haettu 4.12.2022

G1: Epäillyn murhan uhri oli nainen – löytyi kuolleena kotoaan Tampereelta (24.1.2022) <https://www.is.fi/tampereen-seutu/art-2000008562965.html> Haettu 8.11.2022

H1: Esitutkinta paljastaa: Porvoon perhe-surmassa kuollut äiti yritti vielä edellisiltana hakea apua miehelleen (16.9.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009074513.html> Haettu 16.11.2022

H2: Omaisten huomio kiinnittyi muuttuneeseen käytökseen – kukaan ei uskonut miehen olevan vaarallinen ennen kuin pahin tapahtui (18.9.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009077975.html> Haettu 16.11.2022

I1: Oululaismies kuristi tutun naisen hengiltä – vaelsi teon jälkeen sekavana vankilan portille (16.8.2022) <https://www.is.fi/oulu-seutu/art-2000009005251.html> Haettu 16.11.2022

J1: Turun kaksoismurhasta tuomio – tekijä syyntakeeton (24.1.2022) <https://www.is.fi/turun-seutu/art-2000008562671.html> Haettu 8.11.2022

K1: Uhriaan kymmeniä kertoja puukottanut kuvasi tekonsa – hovioikeus palautti puhelimen (26.1.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008568982.html> Haettu 8.11.2022

L1: Uhriaan kymmeniä kertoja puukottanut kuvasi tekonsa – hovioikeus palautti puhelimen (26.1.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008568982.html> Haettu 8.11.2022

M1: Liikuntarajoitteisen naisen raaka surma Maunulassa: Murhasyytetty ex-mies näki uhrin verilammikossa, mutta soitti hätäkeskukseen vasta päiviä myöhemmin (18.2.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008621726.html> Haettu 9.11.2022

N1: Kehonrakennus-piireissä tunnettua hierojaa [miehen nimi] etsitään murhasta epäiltynä – taustalla raiskaus-tuomio ja kaksi lähestymis-kieltoa (22.2.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008632894.html> Haettu 9.11.2022

N2: Murhasta epäilty [miehen nimi] oli sala-kuvannut ja uhkaillut uhriaan vuosia – 29-vuotias nainen oli fitness-kilpailija ja korkea-koulu-opiskelija (22.2.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008634362.html> Haettu 9.11.2022

N3: Täällä [miehen nimi] epäillään murhanneen ex-nais-ystävänsä – pakeni surma-talolta kohti Westendiä (22.2.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008633891.html> Haettu 9.11.2022

N4: Poliisin etsimää [miehen nimi] epäillään murhasta: Uhri 30-vuotias nainen (22.2.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008632682.html> Haettu 9.11.2022

N5: Hieroja [miehen nimi] epäillään murhanneen ex-naisystävänsä Espoossa – poliisi sai tutkinnan valmiiksi (16.5.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008819912.html> Haettu 15.11.2022

O1: Poliisi epäilee: Mies surmasi naisen ilma-kiväärillä (22.8.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009020144.html> Haettu 16.11.2022

O2: Lähes 37 vuotta kestänyt avioliitto päättyi karmealla tavalla – vaimoan ampunut mies vannoi rakkauttaan hätäpuhelussa (8.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009183958.html> Haettu 4.12.2022

P1: Joensuun henkirikoksesta epäillään uhrin avopuolisoa – 26-vuotias mies on myöntänyt aiheuttaneensa kuoleman (2.8.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008979757.html> Haettu 16.11.2022

P2: Joensuun Noljakassa tapahtuneen henki-rikoksen esitutkinta valmistui – uhrin avo-puolisoa epäillään nyt murhasta (24.10.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009155482.html> Haettu 16.11.2022

Q1: Naiseen ei saatu yhteyttä 90-vuotispäivänä – sitten paljastui henkilökohtaisen avustajan raaka teko (2.4.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008725589.html> Haettu 11.11.2022

R1: Poliisi vahvistaa: Myyrmäessä surmattu postinjakaja oli nuori nainen – ”Nopea ja yllättävä hyökkäys” (22.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009218816.html> Haettu 4.12.2022

R2: Postimurhasta epäilty mies on vapautettu – näin poliisi kertoo uusista tiedoista (26.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009228676.html> Haettu 4.12.2022

R3: Poliisi on vaikeassa paikassa postin-jakajan murha-tutkinnassa: ”Se tiedetään, että tekijä on mustiin pukeutunut” (28.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009230744.html> Haettu 4.12.2022

S1: Syyte: Kahden lapsen äiti tapettiin 29 puukoniskulla Tampereella (28.4.2022) <https://www.is.fi/tampereen-seutu/art-2000008779427.html> Haettu 11.11.2022

T1: Iisalmen kuolinonnettomuus muuttui tappotutkinnaksi (18.11.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009210703.html> Haettu 4.12.2022

U1: IS:n tiedot: Karatea harrastavaa teologia epäillään äitinsä raa’asta murhasta Kuhmossa (20.7.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008956368.html> Haettu 15.11.2022

U2: Raaka epäilty äidinmurha järkytti Kuhmon erämaakaupungin rauhaa (20.7.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008957503.html> Haettu 15.11.2022

U3: Kuhmon epäilystä äidinmurhasta paljastui järkyttävä yksityiskohta – poikaa epäillään myös kahdesta hautarauhan rikkomisesta (26.7.2022) <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008967790.html> Haettu 15.11.2022